

การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

โดย
นางสาวจงกลณี ภัทรกังวาน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต

ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

โดย
นางสาวจงกมลณี ภัทรกังวาน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต
ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

A STUDY OF PLANNING BEHAVIOUR ON ENVIRONMENT MANAGEMENT USING
COMMUNITY BASED LEARNING OF MATTHAYOMSUKSA 6 STUDENTS

By

MISS Jongkolnee PHATTARAKANGWAN

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Education (TEACHING SOCIAL STUDIES)
Department of Curriculum and Instruction
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2018
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ	การศึกษาพฤติกรรม การวางแผน เรื่อง การจัดการ สิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการ เรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
โดย	จงกลณี ภัทรกังวาน
สาขาวิชา	การสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ สมประสงค์ น่วมบุญลือ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรุณศิริสัมพันธ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ สมประสงค์ น่วมบุญลือ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ ดร. อนันต์ ปันอินทร์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ ดร. สรภัส น้ำสมบูรณ์)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(อาจารย์ ดร. สามารถ ทิมนาค)

57262308 : การสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, การจัดการสิ่งแวดล้อม, พฤติกรรมการวางแผน

นางสาว จงกมลณี ภัทรกังวาน: การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ สมประสงค์ น่วมบุญลือ

การวิจัยครั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 2) ศึกษาพฤติกรรมการวางแผน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หลังเรียนสูงกว่าระหว่างเรียน 3) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/2 โรงเรียนวัดอินทาราม กลุ่มที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม 3) แบบประเมินพฤติกรรมการวางแผน และ 4) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for dependent)

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. พฤติกรรมการวางแผนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสูงกว่าระหว่างเรียน

3. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ รองลงมา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านบรรยากาศในการเรียน ตามลำดับ

57262308 : Major (TEACHING SOCIAL STUDIES)

Keyword : COMMUNITY BASE LEARNING, ENVIRONMENT MANAGEMENT, PLANNING BEHAVIOUR

MISS JONGKOLNEE PHATTARAKANGWAN : A STUDY OF PLANNING BEHAVIOUR ON ENVIRONMENT MANAGEMENT USING COMMUNITY BASED LEARNING OF MATTHAYOMSUKSA 6 STUDENTS THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR SOMPRASONG NUAMBUNLUE

The purposes of this research were to 1) compare the learning achievement on environment management of Matthayomsuksa 6 students before and after they studied community based learning method. 2) study in planning behaviour of Matthayomsuksa 6 students using community base learning and 3) study opinions of Matthayomsuksa 6 students towards community based learning. The sample of this research consisted of 30 matthayomsuksa 6/2 students studying at the first semester during the academic year 2018 in Wat-Intharam school, Bangkok.

The instruments used in the study were 1) lesson plans 2) an achievement test on environment management 3) a planning behavior test and 4) a questionnaire on the opinions of students towards community based learning. The data were analyzed by mean , standard deviation and t-test for dependent.

The research results revealed that:

1. The learning achievement on environment management of Matthayomsuksa 6 students after the use of community based learning was higher than before the use of community based learning with statistical significance at the level of .05.

2. The planning behaviour of matthayomsuksa 6 students after the use of community based learning were higher than before the studying.

3. The opinions of matthayomsuksa 6 students towards community based learning were high level concluded as follows: (1) benefits of learning (2) learning activity and (3) learning environment.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดีด้วยความกรุณาในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ ความช่วยเหลือต่าง ๆ จาก รองศาสตราจารย์สมประสงค์ น่วมบุญลือ อาจารย์ ดร.อนัน ปันอินทร์ และอาจารย์ ดร.สรภัส น้าสมบุญ ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์จนนำมาซึ่งความสำเร็จของวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรพิน ศิริสัมพันธ์ ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.สามารถ ทิมนาค ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ แก้ไขข้อบกพร่องเพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ อาจารย์ ดร.เพ็ญพนา พ่วงแพ อาจารย์ ดร. พรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข อาจารย์ ดร.กัลยา เทียนวงศ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาธิต จันทรวินิจ ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ที่ช่วยทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ ความสามารถ และความชำนาญในการทำวิจัย

ขอขอบพระคุณคณะครูและนักเรียนโรงเรียนวัดอินทาราม กรุงเทพมหานคร ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ ขอใจภัทรภาพ เตชวานิชย์ เพื่อนคู่คิดที่คอยให้คำปรึกษา ให้กำลังใจเสมอมา รุ่นพี่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พี่วีเชียร ภคพามงคลชัย พี่ยุทธศิลป์ แพลนนาค พี่วิศระ เชียงห่อง พี่อัฉรวรา อยู่ทศศิริกุล พี่ดวงใจ เปลี้นศรี ที่คอยให้คำปรึกษา และการช่วยเหลือเสมอมา

ท้ายที่สุดขอขอบพระคุณครอบครัวที่ให้การสนับสนุน ให้กำลังใจในการเรียนตลอดมา กระทั่งสามารถทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

จงกลณี ภัทรกั้วาน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	9
คำถามการวิจัย.....	11
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	12
สมมติฐานการวิจัย.....	12
ขอบเขตการวิจัย.....	12
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	13
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	14
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	15
หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนวัดอินทาราม.....	15
การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน.....	18
ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน.....	18
ข้อตกลงพื้นฐานของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน.....	19
ความเชื่อพื้นฐานของการเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน.....	20

กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	22
ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	24
สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	28
ผลของการเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน	28
พฤติกรรมกรรมการวางแผน	29
ความหมายของการวางแผน	29
วัตถุประสงค์ของการวางแผน	31
องค์ประกอบของการวางแผน	31
ความสำคัญของการวางแผน	33
ประโยชน์ของการวางแผน	34
ปัญหาในการวางแผน	36
ข้อจำกัดของการวางแผน	37
กระบวนการวางแผน	39
การนำแผนออกปฏิบัติ	46
การติดตามและประเมินผลแผน	48
ข้อควรคำนึงในการประเมินผล	50
ชุมชนย่านตลาดพลู	52
การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจชุมชน	53
ความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาชุมชน	53
เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจชุมชน	54
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	69
งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	69
งานวิจัยที่เกี่ยวกับการวางแผน	75
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	76

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา.....	76
ตัวแปรที่ศึกษา	77
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย.....	77
เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย	77
แบบแผนการวิจัย.....	77
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	78
การสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	79
การเก็บรวบรวมข้อมูล	89
การวิเคราะห์ข้อมูล	92
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	94
ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง การจัดการ สิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6	95
ตอนที่ 2 ผลการศึกษาพฤติกรรมกรวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังจากเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	96
ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดย ใช้ชุมชนเป็นฐาน.....	97
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	100
สรุปผลการวิจัย.....	100
อภิปรายผลการวิจัย	101
ข้อเสนอแนะ	106
รายการอ้างอิง.....	108
ภาคผนวก	113
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ	114
ภาคผนวก ข ผลการวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	116

ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	131
ภาคผนวก ง รูปภาพประกอบ.....	157
ประวัติผู้เขียน	159

สารบัญตาราง

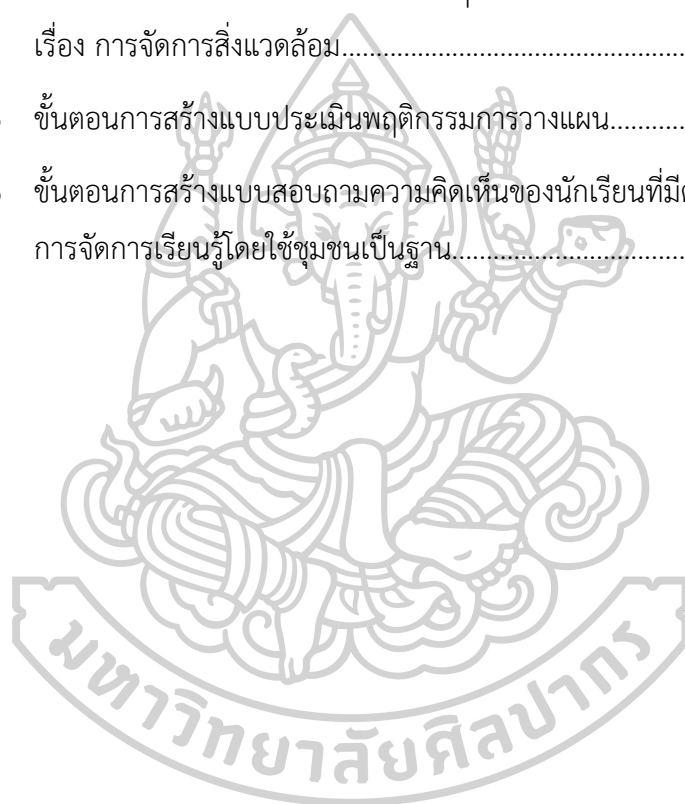
	หน้า
ตารางที่ 1	โครงสร้างหลักสูตรรายวิชา ส 33101 สังคมศึกษา ภาคเรียนที่ 1 16
ตารางที่ 2	กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 25
ตารางที่ 3	ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 26
ตารางที่ 4	กระบวนการวางแผน 45
ตารางที่ 5	แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวสอบก่อนเรียนและหลังเรียน 78
ตารางที่ 6	แผนการสอนหน่วยที่ 4 เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม 79
ตารางที่ 7	ตารางวิเคราะห์ข้อสอบเลือกตอบตามแนวคิดของ Anderson and Krathwohl's Taxonomy..... 82
ตารางที่ 8	ระดับเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมกระบวนการวางแผน 86
ตารางที่ 9	ขั้นตอนการทดลอง 90
ตารางที่ 10	สรุปวิธีการดำเนินการวิจัย..... 93
ตารางที่ 11	ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 6..... 95
ตารางที่ 12	ผลการศึกษาพฤติกรรมกระบวนการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างเรียนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน..... 96
ตารางที่ 13	ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 97
ตารางที่ 14	ค่าดัชนีความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม. 117
ตารางที่ 15	ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม 119

ตารางที่ 16	ผลการวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้สูตรของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน KR-20	124
ตารางที่ 17	คะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการ จัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน.....	127
ตารางที่ 18	ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบประเมินพฤติกรรมการวางแผนของนักเรียน.....	128
ตารางที่ 19	ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามความคิดเห็นสำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน.....	129

สารบัญแผนภูมิ

		หน้า
แผนภูมิที่ 1	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	11
แผนภูมิที่ 2	การนำแผนออกปฏิบัติ	46
แผนภูมิที่ 3	ขั้นตอนการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	81
แผนภูมิที่ 4	ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม.....	84
แผนภูมิที่ 5	ขั้นตอนการสร้างแบบประเมินพฤติกรรมการวางแผน.....	87
แผนภูมิที่ 6	ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน.....	89

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นที่มีความสำคัญร่วมกันมนุษยชาติ เพราะทุกชีวิตต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิต มนุษย์ พืช สัตว์ ทุกชีวิตจำเป็นต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว รวมถึงสิ่งที่มนุษย์คิดค้นสร้างขึ้นเพื่อความสะดวกสบาย ซึ่งจากพฤติกรรมของมนุษย์ ถ้าจำกัดอยู่เพียงเพื่อดำรงชีวิต ปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันคงจะไม่เกิดขึ้น แต่เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติมีอย่างจำกัด และทิศทางการพัฒนาประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรม จึงทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมากมายเพื่อผลิตสินค้า นำไปสู่การเกิดภาวะมลพิษในที่สุด ซึ่งปัญหานี้ส่งผลสะท้อนกลับมาคุกคามการดำรงชีวิตของมนุษย์ในรูปของวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (องค์การกรีนพีซ, 2548)

ปัจจุบันโลกของเรามีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก เทคโนโลยีต่าง ๆ มีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของเรามากขึ้น “มนุษย์” เราต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก ต้องการความสบาย แต่สิ่งให้อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นถนน ไฟฟ้า หรือแม้แต่การทำมาหากิน กลับส่งผลกระทบต่อโลกใบนี้อย่างเสียมิได้ ผลกระทบที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ ทรัพยากรป่าไม้ ที่ลดน้อยลงไปเป็นอย่างมาก การตัดถนนและการวางเสาไฟฟ้าแรงสูงผ่านพื้นที่ป่าเขา การบุกรุกป่า เพื่อใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าวโพดส่งให้กับโรงงานอุตสาหกรรมผลิตอาหารสัตว์ซึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมในทุกวันนี้กำลังขยายพื้นที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจนทำให้เกิดปรากฏการณ์ “ป่าหมด น้ำหาย ภัยพิบัติตามมา” เพราะเมื่อป่าหมดไปความชุ่มชื้นก็หมดไปด้วย นอกจากนั้น การที่ไม่มีป่า ไม่มีต้นไม้ ภูเขากลายเป็นภูเขาหัวโล้น ไม่มีรากจากต้นไม้ใหญ่คอยยึดผิวดิน เมื่อถึงฤดูฝน ปัญหาน้ำป่าไหลหลาก ดินโคลนถล่มก็ตามเข้ามาสร้างความเสียหายต่ออาคารบ้านเรือนของประชาชน จากปัญหาที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการทำลายป่าไม้ ได้ส่งผลกระทบมากมาย ซึ่งนอกจากผลกระทบที่กล่าวมาแล้ว การทำลายป่าไม้ยังส่งผลกระทบต่อโลกใบนี้คือเมื่อไม่มีป่า ไม่มีต้นไม้ ก็เหมือนโลกใบนี้ขาดปอดที่คอยดูดซับกรองอากาศที่เป็นพิษ โดยเฉพาะก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ จึงเป็นการเร่งให้เกิดภาวะเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศ ทำให้โลกร้อนขึ้น สภาวะอากาศแปรปรวนอย่างที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน แม้ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาประเทศ จะอำนวยความสะดวกให้กับเรา เป็นสิ่งจำเป็นต่อส่วนรวมแต่ต้องไม่ลืมว่าเราต้องแลกมาด้วยการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติไป ซึ่งหากกระทำในขอบเขตของความพอดีเท่าที่จำเป็นก็มีเหตุผลที่ยอมรับได้ แต่สำหรับการบุกรุกป่าไม้เพื่อประโยชน์ส่วนตนมิใช่เรื่องควรเกิดขึ้น (รัตนสุบรรณ, ออนไลน์)

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี ก็เป็นปัจจัยอีกตัวหนึ่งที่จะช่วยให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว จากการที่เรามุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ขยายการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐานแห่งการพัฒนา เช่น ถนน เขื่อน สนามบิน ท่าเรือ ฯลฯ เร่งผลิตสินค้าและบริการให้ทันกับความต้องการของประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละชุมชนจึงถูกนำมาใช้กับวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นจำนวนมาก จากขบวนการพัฒนาและการผลิตทำให้มีของเสียเหลือทิ้งออกมาในรูปต่าง ๆ เจือปนอยู่กับสิ่งแวดล้อมในชุมชน ความสมดุลในธรรมชาติก็เสียไป ผลของสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและเป็นพิษก็จะตกอยู่กับมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในชุมชน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะผูกพันเชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ เพราะสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตมีความสัมพันธ์กัน สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและเป็นพิษจะมีผลโดยตรงต่อสุขภาพและอนามัยของมนุษย์ เพราะสภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติจะเปลี่ยนแปลง ไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ในการดำรงชีวิตอีกต่อไป นอกจากนี้ก็ยังมีผลกระทบกระเทือนต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่หยุดยั้ง และถ้าใช้อย่างไม่ระมัดระวังแล้ว ทรัพยากรธรรมชาติก็จะสูญสิ้นลงอย่างรวดเร็ว ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมหรือมลพิษทางสังคม ซึ่งเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากร การที่ประชาชนเพิ่มขึ้นความต้องการใช้ที่ดินและทรัพยากรเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เกิดปัญหาแย่งกันกินแย่งกันใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด การที่สังคมเมืองดูดเอาทรัพยากรจากชนบทเข้ามาใช้อย่างเกินขนาดทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน และความขาดแคลนทรัพยากรในชนบทและปัญหาที่เกิดจากการทำลายโครงสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในสังคมอันก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลในสังคมนั้น เช่น ปัญหาสารเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาจราจร ปัญหาชุมชนแออัด เป็นต้น เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีความจำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน (องค์การกรีนพีซ, 2559)

ศ.ดร.วิสุทธิ ไบไม้ ผู้อำนวยการโครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพ ในประเทศไทย กล่าวว่า หากมองในภาพรวมสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในประเทศไทยในขณะนี้ ถือว่าอยู่ในภาวะที่น่าเป็นห่วง ทั้งในเรื่อง ดิน น้ำ อากาศ และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งต้องยอมรับว่าการบริหารจัดการของเรายังไม่ดีพอ เมื่อเทียบกับประเทศที่ยังไม่มีทรัพยากรที่สมบูรณ์มากเท่าเรา ทั้งนี้การดำเนินงานเพื่อให้การอนุรักษ์เกิดประสิทธิผล ภาครัฐอาจจะต้องหันมาทบทวนและสร้างนโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพให้ มีเอกภาพ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำงาน ดังเช่นที่ผ่านมา ขณะเดียวกันก็ต้องเร่งสร้างนักวิชาการที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น เพราะประเทศไทยมีความหลากหลายของทรัพยากรมาก มีระบบนิเวศที่ซับซ้อน ฉะนั้นตราบไคที่เรายังไม่รู้จักทรัพยากรของเราที่ดีพอ ก็ยากที่จะบริหารจัดการให้ถูกต้องทาง นอกจากนี้ในส่วนของภาคเอกชนก็ควรทำธุรกิจที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ให้มากขึ้นด้วย เพราะหากวันนี้ไม่ช่วยกันรักษา เชื่อว่าในไม่ช้าสิ่งแวดล้อมจะเข้าสู่ภาวะวิกฤตอย่างแน่นอน

ปัญหาสิ่งแวดล้อมนับเป็นปัญหาที่สำคัญในโลกปัจจุบันซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการกระทำของมนุษย์อันเนื่องมาจากความต้องการพื้นฐาน และความต้องการความสะดวกสบายในด้านต่าง ๆ กระตุ้นให้มนุษย์พัฒนาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และวิทยาการ ในการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติใช้อย่างสะดวกสบายและง่ายมากยิ่งขึ้น อีกทั้งมีการพัฒนากระบวนการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมเพื่อผลิตสินค้าทั้งที่เป็นสินค้าประเภททุน (Capital Goods) และสินค้าบริโภค (Consumer Goods) ซึ่งกระบวนการผลิตนี้เองที่ก่อให้เกิดของเสียออกมาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมที่พบมักจะมีขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ของสภาพแวดล้อมนั้น ๆ จะเห็นได้ว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมสามารถเกิดขึ้นทุกพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ที่ประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น และในพื้นที่ดังกล่าวปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมก็จะมากด้วย ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ความหนาแน่นของประชากรในเขตเมืองจะเป็นตัวเร่งทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมเร็วและรุนแรงขึ้น โดยที่คนในเมืองจะมีลักษณะของการใช้ทรัพยากรมากกว่าในชนบท อัตราส่วนการใช้ทรัพยากรของคนในเมืองจะสูงกว่าคนชนบท ดังนั้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเมืองจึงเกิดการใช้ทรัพยากรของบุคคลและการผลิตของเสียจากการใช้ทรัพยากร ส่วนปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตชนบท การเพิ่มความต้องการด้านที่อยู่อาศัย อาหาร มีผลทำให้มีการบุกรุก ทำลายป่าสงวน เพื่อนำไม้มาสร้างที่อยู่อาศัย และเพื่อขยายพื้นที่การเพาะปลูก การตัดไม้ทำลายป่าก่อให้เกิดผลเสียตามมามากมาย เช่น ปัญหาฝนแล้ง น้ำท่วม ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ความสูญเสียด้านผลผลิตทางการเกษตร และรวมถึงสารเคมีที่ใช้เพื่อการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ สารเคมีดังกล่าวบางชนิดเป็นสารที่มีพิษอันตราย ซึ่งเมื่อนำมาใช้อย่างไม่ถูกต้อง ขาดการควบคุมขาดความรู้ในการเก็บรักษา การขนส่ง และการกำจัดกากของเสียแล้ว จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพทั้งโดยเฉียบพลันและเรื้อรังได้ เป็นต้น (เย็นจิตร ถิ่นขาม, 2555: ออนไลน์) ทำให้ปัจจุบันสิ่งแวดล้อมบนโลกที่เป็นธรรมชาติทั้งหลายที่มีอยู่ถูกทำลายเพิ่มมากขึ้น และในขณะเดียวกัน สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมกลับเพิ่มมาแทนมากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันจำนวนประชากรมนุษย์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการประดิษฐ์และพัฒนาเทคโนโลยีมาใช้อำนวยความสะดวกต่อมนุษย์เพิ่มมากขึ้น ผลจากการทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติส่งผลกระทบต่อมนุษย์หลายประการ เช่น ปัญหาการแปรปรวนของภูมิอากาศโลก การร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพทรัพยากรเสื่อมลง ภัยพิบัติมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น มลพิษสิ่งแวดล้อมขยายขอบเขตกว้างขวางมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อการดำรงชีวิตและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ เพื่อป้องกันปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จึงควรตระหนักถึงปัญหาร่วมกันโดยศึกษาถึงลักษณะของปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้นตลอดจนแสวงหาแนวทางในการป้องกันเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น (ฤทธิวัฒน์ชัยยิ่งเจริญ, 2552: ออนไลน์)

นอกเหนือจากนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงสถานะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้ ทรัพยากรธรรมชาติ

ที่เสื่อมโทรม น้ำมีปริมาณที่ลดน้อยลง ป่าชายเลนและระบบนิเวศชายฝั่งถูกทำลาย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลให้เกิดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่รุนแรง จากการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ขณะที่มีความขัดแย้งทางนโยบายในการบูรณาการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีการระบุไว้ในพันธกิจแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติว่า สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ และเป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ การศึกษาเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559: 6-7)

ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมนี้ทำให้ผู้คนต้องมีการปรับตัวเพื่อเผชิญกับสภาพสังคมปัจจุบันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้คนประสบความสำเร็จดำรงชีวิตอย่างมีความสุข สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมของโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้ (สมศักดิ์ สินธุระเวช, 2542: 5) ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) 2553 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา โดยเน้นที่ “การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกัน และแก้ปัญหาให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง” (ราชกิจจานุเบกษา, 2542: 12-14) ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ที่เน้นให้ผู้เรียนให้เกิดกระบวนการทางปัญญาความคิดและการแก้ปัญหาด้วยตนเอง Dewey (1859-1952) มีแนวคิดสรุปได้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม และเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับผู้อื่น และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลได้รับเสรีภาพในการเข้าไปร่วมทำกิจกรรมที่มีความหมายต่อตนเอง ดังนั้น ความรู้ในแนวคิดของ Dewey จึงเกิดขึ้นจากการที่บุคคลประยุกต์ใช้ประสบการณ์เดิมในการดำเนินการแก้ปัญหาใหม่ การจัดการศึกษาจึงควรมุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับ “กระบวนการเรียนรู้” (Learning process) ของผู้เรียนมากกว่าความรู้ความสามารถที่ครูมี ผู้เรียนจะต้องได้รับการสนับสนุนหรือส่งเสริมให้ใช้กระบวนการสร้างประสบการณ์จากการได้ลงมือปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งคำถามจากข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ เพื่อนำไปสู่การใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ ผู้เรียนตามแนวคิดของปรัชญานี้ จึงเป็นทั้งนักแก้ปัญหาและนักคิด โดยครูมีบทบาทในการจัดหรือเตรียมประสบการณ์ที่มีความหมายแก่นักเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ มีการวางแผนซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่ โดยเน้นการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้มุ่งเน้นพัฒนาความสามารถ

ในการคิดของผู้เรียน (ชนาธิป พรกุล, 2554: 21) ซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนในการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อม

ทักษะการวางแผนเป็นกระบวนการที่ช่วยในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะดำเนินการ และวิธีการในอนาคต เพื่อให้ได้วัตถุประสงค์ทางปฏิบัติ หรือผลผลิตสุดท้ายซึ่งสนองจุดหมายที่กำหนดไว้ การทำงานที่ขาดการวางแผนที่ดีเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ไม่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น การมีทักษะในการวางแผนย่อมหมายถึงความสำเร็จ เพราะการวางแผนคือการหาทางเลือกที่ดีที่สุดเหมาะสมที่สุดในการปฏิบัติงาน ในปัจจุบันนี้การวางแผนถือว่าเป็นหน้าที่ทางการจัดการที่สำคัญเป็นอันดับแรก การวางแผนคือ กระบวนการที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายเพื่อที่จะกำหนดกลยุทธ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งพัฒนาหรือกำหนด ดังนั้น การวางแผนจึงเป็นการกำหนดทางเลือกในการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการ การวางแผนไม่ใช่การตัดสินใจในอนาคต แต่การวางแผนการตัดสินใจในปัจจุบันที่มีผลต่ออนาคต จึงเป็นการเตรียม หรือคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า การวางแผนที่มีประสิทธิภาพจะต้องสามารถตอบคำถามได้ถูกต้องชัดเจน เช่น ทำอะไรบ้าง ทำเมื่อไร ใครเป็นคนทำ ต้องการทรัพยากรอะไรเหล่านี้ เป็นต้น ความจำเป็นที่ต้องมีการวางแผนช่วยในการกำหนดทิศทาง ทำให้ทุกคนสามารถปฏิบัติงานหน้าที่และกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน (เฉลิมศักดิ์ วิโสจสงคราม, 2551: 32) ซึ่งสอดคล้องกับ สิน พันธุ์พินิจ (2555: 57) กล่าวว่า การวางแผนทำให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งการวางแผนต้องประกอบไปด้วยหลักสำคัญ 6 ประการ คือ 1) การกำหนดปัญหา 2) การตั้งเป้าหมายที่ต้องการ 3) การศึกษาข้อเท็จจริง 4) การวางแผนแก้ปัญหา 5) การดำเนินตามแผน และ 6) การประเมินผล การวางแผนจึงเป็นงานที่มีอยู่ในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน นอกจากนั้นศูนย์พัฒนาสมองและศักยภาพ ได้กล่าวว่า ทักษะการวางแผนเป็นทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบความคิด หรือความสามารถในการคิดวางแผนหรือคาดการณ์ล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย เช่น การจัดลำดับขั้นตอนความสำคัญ การตัดสินใจที่ดี การกำหนดหรือมอบหมายงานที่เหมาะสมกับทักษะ การวางแผนการจัดการ เป็นต้น ซึ่งเป็นทักษะทางการคิดที่ทำให้สามารถทำงานสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 บทบาทของครูจะต้องเป็นผู้เตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนในการปรับตัวเพื่อดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะที่เป็นไปของสังคม ครูคือผู้ที่ต้องช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้สูงสุดเท่าที่เป็นไปได้ หรือกล่าวอีกอย่างว่าต้องช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพของผู้เรียน อาจสรุปบทบาทของครูในศตวรรษที่ 21 ได้คือ ต้องสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การที่ครูทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพโดยสอดคล้องความจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนมากที่สุด (วิจารณ์ พานิช, 2556: 69) การศึกษา

ในศตวรรษที่ 21 เป็นการเรียนรู้ที่ไปไกลกว่าการได้รับความรู้แบบง่าย ๆ ไปสู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการเชิงบวก ความเคารพตนเอง นวัตกรรม ความสร้างสรรค์ทักษะการสื่อสาร และค่านิยมทางเทคโนโลยี ความเชื่อมั่นตนเอง ความยืดหยุ่น การจูงใจตนเอง และมีความตระหนักในสภาพแวดล้อม (สำนักแผนและประกันคุณภาพการศึกษา, ออนไลน์)

ชุมชนย่านตลาดพลูเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณถนนเทิดไท้ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่ประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำในคลองเน่าเหม็น มอเตอร์ไซค์รับจ้างวิ่งในที่ที่ไม่ควรวิ่ง และเสียงดัง การจัดการสัตว์เลื้อยมีปัญหามีการปล่อยสุนัขออกมามีกลิ่นและถ่ายนอกบ้าน คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ช่องทางเดินในชุมชนชำรุดทรุดโทรม ไฟส่องสว่างไม่เพียงพอ และปัญหาขยะในชุมชน ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการที่คนในชุมชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม จึงควรรณรงค์ให้คนในชุมชนตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น นอกจากนี้ การตั้งถิ่นฐานเป็นแบบขยายตัวตามธรรมชาติตามเส้นทางคลอง และถนน ทำให้การตั้งบ้านเรือนเป็นแบบไม่มีระเบียบ ประสบปัญหาความไม่สะดวกในเรื่องสาธารณะต่าง ๆ มีขยะแคบ ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งของการจัดเก็บขยะ ในปัจจุบันเขตฯมีขยะตกค้าง 77 ตัน คิดเป็นร้อยละ 23.92 ของปริมาณขยะ ทั้งหมดต่อวัน อีกทั้งจากการสำรวจเบื้องต้น พบว่า ประชาชนมีความต้องการความช่วยเหลือ ให้แก้ไขปัญหามาจากหน่วยงานราชการในเรื่องสาธารณูปโภค อันดับ 1 คือ เรื่องขยะ เนื่องจากเส้นทางการจัดเก็บของเขตมีความครอบคลุมพื้นที่ทั้งทางรถและทางเรือ แต่ปัญหาที่ทำให้การจัดเก็บไม่ทั่วถึง คือ ด้านกายภาพ ได้แก่ ปัญหาการขยายตัวของชุมชน ทำให้เกิดตรอกซอกซอยมากขึ้น ปัญหาการจราจร สภาพถนน ซอยที่คับแคบ ด้านการบริหารงาน ได้แก่ คนงานที่ทำหน้าที่เก็บขนมีจำนวนน้อย การจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอ ด้านอุปกรณ์ เช่น รถและเรือที่ชำรุดเสียหายถึงขยะไม่ทั่วถึง และด้าน ความร่วมมือของประชาชนยังมีน้อย โดยเฉพาะการนำขยะมาทิ้งที่จุดกำหนดในบริเวณพื้นที่ระหว่าง คลองและถนน นอกจากนี้ ยังจัดเป็นชุมชนเมืองที่มีการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว จึงทำให้มีประชาชนอาศัยอย่างหนาแน่น สร้างผลกระทบทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งจะเห็นได้จากการเกิดมลพิษทางน้ำและปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ในเขตความรับผิดชอบของสำนักงานเขตธนบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่มีจำนวนประชากรอาศัยอย่างหนาแน่นก็ยิ่งทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณคลอง ริมสองฝั่งคลองมีประชาชนสร้างบ้านเรือนอาศัยอย่างหนาแน่นและแออัด ส่วนใหญ่จะระบายน้ำทิ้งจากบ้านเรือนลงคลองประมาณร้อยละ 90 สภาพปัจจุบันของคลองมีสภาพสกปรก เต็มไปด้วยมูลฝอยและน้ำในคลองเน่า มีสีดำและส่งกลิ่นเหม็น อันเนื่องมาจากสาเหตุที่ประชาชนที่อยู่อาศัยสองริมฝั่งคลอง ปล่อยน้ำทิ้งและการทิ้งมูลฝอยจากกิจกรรมในครัวเรือนไหลระบายลงสู่คลองโดยตรง (สำนักงานเขตธนบุรี, 2559)

สถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยที่ชุมชนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาและความสำเร็จของสถานศึกษา ขณะเดียวกันโรงเรียนก็มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นนอกจากการบริหารงานสถานศึกษาในด้านวิชาการและการบริหารจัดการแล้ว ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีอีกบทบาทสำคัญในการสร้างกลไกการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อพัฒนาโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และเพื่อได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากชุมชนในกิจกรรมสร้างสรรค์พัฒนาต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งโรงเรียนและชุมชนอย่างยั่งยืน (ประสงค์ ถึงแสง, 2559: ออนไลน์) นอกจากนี้ ชูชาติ พวงสมจิตร (2560: 12) ยังกล่าวว่าสถานศึกษากับชุมชนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ด้วยทั้งสองส่วนต่างสนับสนุนเกื้อกูลและพึ่งพากัน ทั้งนี้โดยมี “ผู้เรียน” เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสถานศึกษากับชุมชน และผู้ปกครองเข้าด้วยกัน โดยทั้งสถานศึกษาและชุมชนต่างก็มีบทบาทและอิทธิพลต่อการพัฒนาผู้เรียน ในส่วนชุมชนเองก็มีอิทธิพลที่เป็นแรงกดดันต่อการดำเนินงานของสถานศึกษา และสถานศึกษาเองก็มีอิทธิพลต่อชุมชนและพ่อแม่ผู้ปกครองไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้น โรงเรียนในฐานะสถาบันทางสังคมจะมีส่วนที่ช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น การให้ความรู้ การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เมื่อชุมชนเกิดปัญหาต่าง ๆ โรงเรียนต้องเข้าไปช่วยเหลือ และจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาที่ชุมชน

โรงเรียนวัดอินทารามเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตชุมชนย่านตลาดพลู และมีนักเรียนในชุมชนจำนวนมากศึกษาที่โรงเรียนนี้ ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สารระภูมิศาสตร์ จึงเห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนของตนเอง พิณสุดา สิริธรรังศรี (2555: 12) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีแนวความคิดต่อประเด็นของการจัดการศึกษาในระบบของไทยว่า โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นแหล่งผลิตขนาดใหญ่ สถานศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศให้ก้าวทันโลก การศึกษาทำให้คนไทยรู้เท่าทัน ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า คนไทยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้ความรู้เป็นเครื่องพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถใช้ความรู้จัดการตนเองได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับชนาธิป พรกุล (2554: 34) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้นั้นได้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ค้นพบ คือ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการหาความรู้และความหมายด้วยตนเอง มีการวิเคราะห์ การประเมิน การวางแผน และการแก้ปัญหา ครูจะเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็นในเรื่องที่จะเรียน ซึ่งอาจมีการทำเป็นกลุ่มหรือทำตามลำพัง ผู้เรียนจะค้นพบความรู้ด้วยตนเอง จะมีความเข้าใจ ซึ่งผู้เรียนจะเรียนรู้วิธีเรียน (Learn how to learn) ทำให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนวิธีคิด และทำให้มีการพัฒนาทางปัญญาได้มากขึ้น

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นแหล่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังหรือเป็นกระบวนการเรียนการสอนในชุมชน

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในองค์ความรู้ที่กำหนดจากชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งด้านกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล (บุญสืบ โสโสม, 2553: 343) การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานจะทำให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาหรือจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ โดยผ่านกระบวนการวางแผน การคิดวิเคราะห์วิพากษ์ วิจารณ์อย่างรอบคอบ ซึ่งวิทยา ธนารี (2560: 2) ได้กล่าวว่า การที่เข้าไปศึกษาชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ ความเป็นอยู่ ระบบคิด การทำงาน ความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนปัญหาและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน จะเป็นกิจกรรมร่วมกันของนักพัฒนาและชุมชน เพื่อที่จะได้กำหนดและวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ซึ่ง Owens และ Wang ได้กล่าวถึงกล่าวถึงขั้นตอนหลัก ๆ ในการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1. ขั้นตอนการกำหนดกรอบหรือการวางแผน 2. ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Active Itself) 3. ขั้นตอนการสะท้อน (Reflect) นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเป็นรูปแบบการให้ผู้เรียนทำงานด้วยกันในกลุ่มย่อยได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนทุกระดับความสามารถ ส่งเสริมการช่วยเหลือร่วมมือกันระหว่างผู้เรียนที่มีความสามารถต่างกัน เป็นการทำให้เด็กอ่อนได้เรียนรู้ และมีปฏิสัมพันธ์กับคนที่เก่งกว่า เด็กเก่งจะเรียนรู้ที่จะอดทนและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล ผลสัมฤทธิ์จะสูงขึ้นเมื่อทุกคนร่วมมือกันทำงานไปสู่เป้าหมายเดียวกัน (ชนาธิป พรกุล, 2554: 32) นอกจากนี้ Introduction to Community-Based Learning (2013: online) ได้สรุปขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังนี้ 1) การเตรียมการสิ่งที่ต้องดำเนินการ ได้แก่ ระบุความต้องการ สรุปความรู้และทักษะของนักเรียน เตรียมข้อมูลประสานงานกับชุมชน วางแผนสนับสนุนการศึกษาของนักเรียน รวมการเรียนรู้ให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร 2) การปฏิบัติการ โดยจัดให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและความรู้ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง 3) การสะท้อน ร่วมกันอภิปรายสิ่งที่ได้จากการศึกษา 4) พิสูจน์และสรุปผล นำเสนอรายงานการศึกษาของกลุ่มตนเอง และพัฒนาโครงการที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งการที่นักเรียนจะพัฒนาโครงการเพื่อนำไปเผยแพร่เพื่อเป็นประโยชน์สู่ชุมชนได้นั้น ทักษะที่สำคัญในการทำโครงการก็คือทักษะการวางแผน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อศึกษาพฤติกรรม การวางแผน เนื่องจากจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง เป็นกลยุทธ์ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ว่าตนเองประสงค์จะเรียนรู้อะไร โดยมีชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่กว้างขวางที่จะสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จะทำให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งความรู้ด้านวิชาการ การทำงานและอาชีพ ด้านการพัฒนาการของบุคคลและ และการใช้แหล่งประโยชน์ของชุมชน Owens และ Wang (1996 อ้างถึงใน สุภา อยู่เย็น และคณะ, 2548) โดยมีขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1

ขั้นเตรียมการ ขั้นนี้เป็นการให้ผู้เรียนทราบถึงการลงไปศึกษาชุมชน โดยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบถาม เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่จริง ขั้นที่ 2 ขั้นการปฏิบัติการ ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียน ลงศึกษาพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพของชุมชน ขั้นที่ 3 ขั้นสะท้อนคิด เป็นขั้นที่ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จาก การศึกษาสภาพของชุมชนมาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ และจัดทำโครงการเพื่อนำผลไปสู่ชุมชน ขั้นที่ 4 ขั้นนำผลสู่ชุมชน เป็นขั้นที่ผู้เรียนนำโครงการของแต่ละกลุ่มลงไปเสนอแก่ชุมชน เพื่อเป็นแนวทาง ให้ชุมชนจัดการสิ่งแวดล้อม

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อ ศึกษาพฤติกรรมกรวางแผนนั้น ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง ก่อให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการพัฒนากรวางแผน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ โดยศึกษาจาก ชุมชน มีการวางแผน ทำให้ผู้เรียนเกิดการแสวงหาความรู้ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมกรวางแผนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น ศึกษาพฤติกรรม กรวางแผน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน เป็นฐาน และการวางแผน เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนการสอนโดย ให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลัก เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติจากสถานการณ์ที่พบ ในชุมชน เช่น การไปศึกษาเรื่องของประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต จากบุคคลและองค์กรในชุมชนนอกเหนือไปจากการเรียนในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนสามารถ ทำงานได้กับทุกภาคส่วนในสังคมเกิดการหยั่งรู้ในโลกของความเป็นจริงมากขึ้น เข้าใจการปฏิบัติของ บุคคลที่มีต่อสังคมและการเมือง มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสามารถเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ เกี่ยวกับประเด็นปัญหาสังคมที่มีความซับซ้อน พัฒนาทักษะสังคมและความรับผิดชอบต่อสังคม ให้กับนักเรียนได้ด้วย (บุญสืบ โสโสม, 2553) Owens and Wang (1996) กล่าวถึงขั้นตอนหลัก ๆ ในการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นการกำหนดกรอบหรือ การวางแผน 2) ขั้นดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง และ 3) ขั้นการสะท้อน Introduction to Community-Based Learning (2013 : online) ได้สรุปขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมการ 2) การปฏิบัติการ 3) การสะท้อน และ 4) พิสูจน์และสรุปผล ดิษยุทธ์ บัวจุม, อังคินันท์ อินทรกำแหง, พรรณี บุญประกอบ (2014 : 65) ได้อธิบายขั้นตอนการจัดการ เรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มี 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาศักยภาพของชุมชน 2) กระตุ้นบุคคลในชุมชน

และบุคลากรในโรงเรียนตระหนัก และมีพลังอำนาจในการจัดการศึกษาร่วมกัน 3) ศึกษาความต้องการพัฒนาด้านอาชีพในท้องถิ่นของนักเรียน 4) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 5) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง 6) จัดโครงการเสริมการเรียนรู้ และ 7) ประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง สอดคล้องกับ ประยูร บุญใช้ และภูมิพงศ์ จอมหงส์พิพัฒน์ (2558: 44) ที่ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มี 7 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร 2) วิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 3) กำหนดรูปแบบ วิธีการ บุคลากร 4) ออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐาน 5) ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ 6) ดำเนินการจัดการเรียนรู้ และ 7) ประเมินผลการเรียนรู้ สอดคล้องกับ ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ (2557: 78) ที่ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มี 4 ขั้นตอน 1) ขั้นเตรียมความพร้อม 2) ขั้นกลยุทธ์การเรียนรู้ 3) ขั้นสู่ผลสะท้อนคิด และ 4) ขั้นประเมินประสิทธิผล

จากการศึกษาความหมาย ความสำคัญ และกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานจากแนวคิดนักการศึกษาข้างต้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ ขั้นที่ 2 ขั้นการปฏิบัติการ ขั้นที่ 3 ขั้นสะท้อนคิด และขั้นที่ 4 ขั้นนำผลสู่ชุมชน

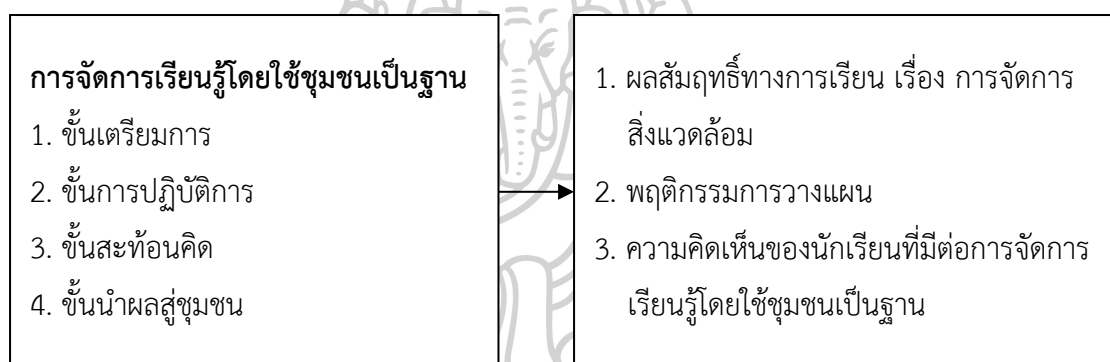
การวางแผนเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนที่ถูกกำหนดไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต อีกส่วนหนึ่งก็คือ การกำหนดแนวทางปฏิบัติ หรือแผนกระทำการต่าง ๆ ที่ใช้เป็นทางเลือกเพื่อนำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เหล่านั้น ในการวางแผนช่วยให้มีข้อมูลในการดำเนินงาน และใช้เป็นแนวทางในการจัดสนใจเลือกทางเลือกที่จะนำมาปฏิบัติ ตลอดจนเตรียมพร้อมและมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยหลีกเลี่ยงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งอาจทำให้เกิดการผิดพลาดได้ ดังนั้น การวางแผนจึงจำเป็นต้องมีข้อมูลที่ถูกต้องอย่างเพียงพอเพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจที่จะวางแผนการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ได้ผลสูงสุด และวางแผนดำเนินงานอย่างไรจึงจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ การวางแผนล่วงหน้านี้จะช่วยให้ทราบแนวทางในการปฏิบัติงานของตนเอง ซึ่งมีส่วนช่วยให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ได้

การวางแผนมีความสำคัญอย่างยิ่งกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพราะเป็นกระบวนการในการวางแผนในการลงศึกษาสภาพของชุมชน ซึ่งในการลงศึกษาพื้นที่ของชุมชนผู้เรียนจะต้องมีการวางแผนว่าจะลงไปศึกษาเรื่องอะไร มีการวางวัตถุประสงค์ มีการกำหนดลำดับขั้นตอนในการทำงาน ตรวจสอบและปรับปรุงการทำงาน และปฏิบัติตามแผนที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้การลงศึกษาพื้นที่ของชุมชนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นอกจากนั้นการวางแผนยังทำให้ผู้ที่ลงไปศึกษา

ข้อมูลได้ทราบว่าจะลงพื้นที่ไปศึกษาข้อมูลอะไร จากใคร บริเวณใด เพื่อให้การเก็บข้อมูลนั้นเป็นไปตามที่กำหนดไว้ ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาพฤติกรรมกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ ขั้นที่ 2 ขั้นการปฏิบัติการ ขั้นที่ 3 ขั้นสะท้อนคิด และขั้นที่ 4 ขั้นนำผลสู่ชุมชน ซึ่งหากพิจารณาในขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ ผู้เรียนจะต้องร่วมกันปรึกษาหารือกันในกลุ่มว่าจะลงไปศึกษาพื้นที่บริเวณใด มีการกำหนดวัตถุประสงค์ตามลำดับขั้นตอน แบ่งหน้าที่กันปฏิบัติงาน และมีการกำหนดเวลาในการทำงาน ในขั้นตอนที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ ขั้นตอนที่ 3 ขั้นสะท้อนคิด ผู้เรียนจะนำความรู้ที่ได้จากการลงศึกษาพื้นที่ในชุมชนมาตรวจสอบและปรับปรุงการทำงาน และขั้นตอนที่ 4 ขั้นนำผลสู่ชุมชน จะทำให้ผู้เรียนได้ทบทวนการปฏิบัติงานเป็นระยะ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัยดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

คำถามการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนหรือไม่
2. พฤติกรรมการวางแผนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หลังเรียนสูงกว่าระหว่างเรียนหรือไม่
3. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน อยู่ในระดับใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
2. ศึกษาพฤติกรรมการวางแผน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หลังเรียนและระหว่างเรียน
3. ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

สมมติฐานการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
2. พฤติกรรมการวางแผนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานหลังเรียนสูงกว่าระหว่างเรียน

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนกลุ่มที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 11 โรงเรียน รวมจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 2,628 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอินทาราม กลุ่มที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 รวมจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 167 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม ได้ห้องเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/2 เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรต้น

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2.2 ตัวแปรตาม

2.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม

2.2.2 พฤติกรรมการวางแผน

2.2.3 ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

3. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย เป็นเนื้อหาในรายวิชา ส 33101 สังคมศึกษา หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่อง 1) มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหา บทบาทขององค์กรและการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและนอกประเทศ กฎหมายสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวนหน่วยการเรียนรู้ 1 หน่วย รวมทั้งสิ้นจำนวน 14 คาบเรียน

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โดยใช้เวลาดทดลอง 7 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที จำนวน 14 คาบเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน** หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการศึกษาจากสภาพชุมชน โดยใช้การสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ จากคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ มีขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นการปฏิบัติการ 3) ขั้นสะท้อนคิด และ 4) ขั้นนำผลสู่ชุมชน

2. **พฤติกรรมการวางแผน** หมายถึง ความสามารถในการกำหนดขั้นตอนแสวงหาคำตอบ โดยการกำหนดเป้าหมาย การเตรียมการ ปฏิบัติการในพื้นที่ สะท้อนความคิด และนำผลเสนอสู่ชุมชน ซึ่งวัดได้จากแบบประเมินพฤติกรรมการวางแผนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3. **ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน** หมายถึง คะแนนของนักเรียนที่ได้จากการทำแบบทดสอบ ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบเลือกตอบ ชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ

4. **การจัดการสิ่งแวดล้อม** หมายถึง การใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการวางแผนดำเนินงาน ติดตามประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น โดยในการวิจัยครั้งนี้ใช้ มาตรฐาน ส 5.2 ตัวชี้วัดที่ ม.4-6/3 และ ม.4-6/4 หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 1) มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหา บทบาทขององค์กรและการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและนอกประเทศ กฎหมายสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอินทาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จำนวน 1 ฉบับ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรู้ จำนวน 10 ข้อ

6. นักเรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/2 จำนวน 30 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 ของโรงเรียนวัดอินทาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ข้อมูลปัญหาเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้
2. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมการวางแผนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษา
3. พัฒนาแนวทางให้ครูผู้สอน ได้มีรูปแบบวิธีสอนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพสังคม โดยการใช้การสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
4. สถานศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และพัฒนาพฤติกรรมการวางแผน ในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและนำเสนอแนวความคิดและทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวัดอินทาราม
2. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
3. พฤติกรรมการวางแผน
4. ชุมชนย่านตลาดพลู
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
  - 5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการวางแผน

หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนวัดอินทาราม

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวัดอินทาราม โรงเรียนมาตรฐานสากล มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ และกิจกรรม รู้จักนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้อย่างรู้เท่าทัน มีความสมดุลทั้งร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีทักษะพื้นฐาน รวมทั้งมีเจตนาที่จำเป็นต่อการศึกษา การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้แต่ละคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพของการเป็นพลโลก โดยผู้วิจัยขอเสนอในส่วนของรายวิชา ส 33103 สังคมศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. คำอธิบายรายวิชา ส 33101 สังคมศึกษา โรงเรียนวัดอินทาราม

ศึกษา วิเคราะห์การใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการรวบรวม วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ อิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์ซึ่งทำให้เกิดปัญหาทางกายภาพ หรือภัยพิบัติทางธรรมชาติในประเทศไทยและภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทยและทวีปต่าง ๆ การประเมินการเปลี่ยนแปลง

ธรรมชาติในโลกว่า เป็นผลจากการกระทำของมนุษย์หรือธรรมชาติ สถานการณ์และวิกฤตการณ์ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและโลก มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหา บทบาทขององค์การและการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและนอกประเทศ เกี่ยวกับกฎหมาย สิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก

โดยใช้กระบวนการคิด กระบวนการสืบค้นข้อมูล กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการกลุ่ม

เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถสื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ มีความสามารถในการใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการสืบค้นข้อมูล มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านใฝ่เรียนรู้ มุ่งมั่นในการทำงาน มีวินัย มีจิตสาธารณะ เห็นคุณค่าและมีจิตสำนึกในการร่วมมือกันแก้ปัญหาอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรรายวิชา ส 33101 สังคมศึกษา ภาคเรียนที่ 1

ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน/ตัวชี้วัด	เนื้อหาสาระ	เวลา (ชั่วโมง)
1. เครื่องมือทาง ภูมิศาสตร์	ส 5.1 ม.4-6/1 ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการ รวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอ ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมี ประสิทธิภาพ	1. แนะนำรายวิชา และตกลง เรื่องการเรียนรู้รายวิชา 2. ความหมายของภูมิศาสตร์ และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ 3. ภูมิสารสนเทศศาสตร์	6
2. ปฏิสัมพันธ์เชิง ภูมิศาสตร์	ส 5.1 ม.4-6/2 วิเคราะห์อิทธิพลของสภาพ ภูมิศาสตร์ซึ่งทำให้เกิดปัญหาทาง กายภาพหรือภัยพิบัติทาง ธรรมชาติในประเทศไทยและภูมิ ประเทศต่าง ๆ ของโลก	1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโลก 2. ปฏิสัมพันธ์เชิงภูมิศาสตร์ของ โลก 3. ปฏิสัมพันธ์เชิงภูมิศาสตร์ใน ประเทศไทย	10

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรรายวิชา ส 33101 สังคมศึกษา ภาคเรียนที่ 1 (ต่อ)

ชื่อหน่วยการเรียนรู้	มาตรฐาน/ตัวชี้วัด	เนื้อหาสาระ	เวลา (ชั่วโมง)
3. วิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ส 5.2 ม. 4-6/1 วิเคราะห์สถานการณ์และวิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและโลก	1. วิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2. วิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย 3. วิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับภูมิภาคและโลก	8
4. การจัดการสิ่งแวดล้อม	ส 5.2 ม.4-6/2 ระบุนโยบายป้องกันและแก้ไขปัญหา บทบาทขององค์การและการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและนอกประเทศเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไทย ส 5.2 ม.4-6/5 มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและการดำเนินชีวิตตามแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน	1. มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหา บทบาทขององค์การและการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและนอกประเทศ กฎหมายสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2. การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	14

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในสาระภูมิศาสตร์ รายวิชา ส 33101 สังคมศึกษา หน่วยที่ 4 เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 1) มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหา บทบาทขององค์การและการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและนอกประเทศ กฎหมายสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้มีนักการศึกษาทั้งในและต่างประเทศให้ความหมายไว้ ดังต่อไปนี้

กุลยา ตันติผลลาชีวะ (2551: 2-6) ให้ความหมายของการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งถึงความเข้าใจ ความต้องการของชุมชน โดยผู้เรียน ครู และกิจกรรมการเรียนจะเกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นชุมชนเมืองหรือชุมชนชนบทก็ได้ หลักสูตรที่ใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นการใช้ชุมชนเป็นแหล่งศึกษาและมีประสบการณ์ตรง

อุทัย ดุลยเกษม (2547: 1, 8-9) กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ว่าเป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากความเป็นจริง และเป็นการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรง ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง และยั่งยืนมากกว่าการเรียนรู้จากตำรา แต่ที่จริงแล้วกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้เป็นสิ่งที่ธรรมชาติและเป็นการเรียนรู้ของคนมาตลอด โดยเฉพาะในอดีตสิ่งที่เรียกว่าองค์ความรู้จะถูกสร้างขึ้นในชุมชน และถ่ายทอดกันในชุมชน แล้วจึงนำมาใช้ประโยชน์ให้กับชุมชน

กล้า ทองขาว (2550: 1) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ว่า คือ การจัดการศึกษาโดยการจัดให้นักศึกษามีส่วนร่วมในชุมชนทั้งโดยการเรียนรู้จากชุมชนและสร้างชุมชนให้เกิดการเรียนรู้

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ (2557) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน คือ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงของชุมชน

Michael (อ้างถึงใน สมพร เพ็งคำ, 2544) กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานว่า กระบวนการทางการศึกษาที่ทำให้บุคคล ซึ่งทำให้ผู้ใหญ่มีพลังในการดำรงชีพ ทั้งทางด้านวินัยและพัฒนาชุดการสอนแบบใช้ชุมชนเป็นฐาน

Heslie (อ้างถึงใน รัชชาภรณ์ รัตภูมิ, 2549) ได้ให้ความหมายการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ว่า เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของการศึกษาชุมชน โดยมีการบูรณาการทั้งการศึกษาในโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเรียกได้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาการปฏิบัติงาน ซึ่งปัจจุบันได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก และมีหน่วยงานได้มาประยุกต์ให้เข้ากับงานต่างๆทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชน

Melaville et al. (2015: 36-45) กล่าวถึง การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านกลยุทธ์ที่สำคัญ 6 ประการ คือ 1) การเชื่อมโยงวิชาการสู่การบริการชุมชน 2) ให้การศึกษา

และจัดประสบการณ์เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี 3) เรียนรู้ผ่านสิ่งแวดล้อมบริเวณโรงเรียนและชุมชน
4) เรียนรู้ผ่านสถานที่ที่สร้างความสนใจในการเรียนรู้ 5) จัดประสบการณ์ในการให้บริการเพื่อส่งเสริม
การเรียนรู้และความรับผิดชอบต่อสังคม และ 6) เรียนรู้ผ่านการทำงานภายใต้การดูแลของ
ผู้มีประสบการณ์

Owens and Wang (1996: 2) กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกลยุทธ์
ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ว่าตนเองประสงค์จะเรียนรู้อะไร โดยมี
ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่กว้างขวางที่จะสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน
เป็นฐาน จะทำให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งความรู้ด้านวิชาการ การทำงานและอาชีพ ด้านการ
พัฒนาการของบุคคลและสังคม ด้านคุณค่าของการบริหารและงานด้านความเข้าใจ และการใช้
แหล่งประโยชน์ของชุมชน

บุญสืบ โสโสม (2553: 8) กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หมายถึง การจัดการ
เรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียน
ได้เกิดการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงของชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน คือ การจัดกิจกรรม
การเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการศึกษาจากสภาพชุมชน โดยการใช้การสังเกต
การสอบถาม การสัมภาษณ์ จากคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ

ข้อตกลงพื้นฐานของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

สุภา อู๋ยีน และคณะ (2548: 42) กล่าวถึงการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีข้อตกลง
สำคัญที่เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ ดังนี้

1. การศึกษาต้องเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่อง ตั้งแต่การศึกษาก่อนวัยเรียนจนถึงวัยผู้ใหญ่
2. การเรียนรู้ คือ สิ่งที่เราทำเพื่อตัวเอง ดังนั้น ผู้เรียนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เช่นเดียวกับครู
3. การทำงานในอนาคต ไม่ต้องการเพียงบุคคลที่ได้รับการศึกษาเท่านั้น แต่การทำงานในอนาคตยังต้องการคนที่มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทำงานเป็นทีม และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้
4. บุคคลจำเป็นต้องเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรในชุมชน และจำเป็นต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่องาน ครอบครัว และชุมชนอย่างสมดุลกัน
5. ปัญหาที่มีผลกระทบต่อผู้เรียนในทุกวันนี้ ไม่ใช่ปัญหาที่จะแก้ไขได้ด้วยการเรียนการสอนในชั้นเรียนหรือในโรงเรียนเท่านั้น แต่การจะแก้ปัญหาได้ต้องเกี่ยวข้องกับทั้งครอบครัว เศรษฐกิจ แรงงาน ชุมชน ตลอดจนตัวแทนทางสังคมต่าง ๆ

6. ครู สถานศึกษา ชุมชน อาจจะมีแรงต่อต้านการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังนั้นผู้นำทางการศึกษาควรชี้แนะกระตุ้นให้บุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เห็นความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสู่การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องทำงานร่วมกันเป็นทีม เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและมีความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งผู้นำทางการศึกษาจะต้องกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ความเชื่อพื้นฐานของการเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีรากฐานมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) โดยมีเงื่อนไขการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (Active Process) ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ความรู้ต่าง ๆ จะถูกสร้างด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งประสบการณ์เดิมมาสร้างความหมายในการเรียนรู้ของตนเอง ประสบการณ์ของผู้เรียนจะถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างความรู้ใหม่ แนวคิดใหม่หรือการเรียนรู้ที่ตนเอง กระบวนการเรียนรู้จึงมักเป็นลักษณะที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากการร่วมมือกันแก้ปัญหา โดยมีหลักการพื้นฐานสำคัญ 5 ประการ ดังนี้ (สุมาลี ชัยเจริญ, 2557: 36)

1. สถานการณ์ปัญหา (Problem Based) มาจากพื้นฐานของ Cognitive Constructivism ของเพียเจต์ ที่เชื่อว่า ถ้าผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญา หรือที่เรียกว่า เกิดการเสียดุลทางปัญญา ผู้เรียนต้องพยายามปรับโครงสร้างทางปัญญา (Schema) ให้เข้าสู่ภาวะสมดุล โดยการดูซึมหรือการปรับโครงสร้างทางปัญญาสามารถที่จะสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาได้หรือเกิดการเรียนรู้ที่ตนเอง ภายใต้อิทธิพลของการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น สถานการณ์ปัญหาจะเป็นเสมือนประตูที่นำผู้เรียนเข้าสู่เนื้อหา

2. แหล่งเรียนรู้ (Resource) เป็นที่รวบรวมข้อมูลเนื้อหาสารสนเทศที่ผู้เรียนใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ เช่น ชุมชนการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ แหล่งสารสนเทศ เป็นต้น

3. ฐานการช่วยเหลือ (Scaffolding) ซึ่งจะสนับสนุนผู้เรียนในการแก้ปัญหาหรือการเรียนรู้ในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติการกิจการเรียนรู้ให้สำเร็จด้วยตัวเองได้ หรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความพยายามในการเรียนรู้ โดยอาจเป็นคำแนะนำ แนวทาง ตลอดจนกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาหรือปฏิบัติการกิจการเรียนรู้ รวมทั้งกระบวนการคิด เป็นต้น

4. การโค้ช (Coaching) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ โดยเปลี่ยนบทบาทของครูจากหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้หรือบอกความรู้มาเป็น “ผู้ชี้แนะ”

ที่ต้องให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำแก่ผู้เรียน ซึ่งมุ่งเน้นการให้ความรู้ในเชิงพุทธิปัญญา หรือการให้รู้คิด และการสร้างปัญญา

5. การร่วมมือกันแก้ปัญหา (Collaboration) เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นเพื่อขยายมุมมองให้แก่ตนเอง การร่วมมือกันแก้ปัญหาจะสนับสนุนให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นเพื่อขยายมุมมองให้แก่ตนเอง การร่วมมือกันแก้ปัญหามุ่งสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการคิดไตร่ตรอง เป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งผู้เรียน ผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ ได้สนทนาแสดงความคิดเห็นของตนเองกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นส่วนสำคัญในการป้องกันและปรับมโนคติที่คลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่ยังไม่รู้

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังอยู่ภายใต้ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) โดย David Kolb กำหนดไว้ 4 ขั้นตอน คือ (Bedri & Dowling, 2017)

1. การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ (Concrete Experience : CE) Kolb เชื่อว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้สัมผัส “ธรรมชาติที่แท้จริงขององค์ความรู้” เช่น การเรียนการสอนในห้องเรียน การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การอ่านหนังสือ การทดลอง การพูดคุย และการประชุม เป็นต้น

2. การสะท้อนการเรียนรู้/ ทบทวนการเรียนรู้ (Reflective Observation : RO) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะมีการสะท้อนคิด (Reflection) กระบวนการเรียนรู้จะต้องมีการจัดสรรเวลาให้ขั้นตอนนี้ อย่างเหมาะสม เนื่องจากเป็นธรรมชาติของผู้เรียนที่จะต้องมีการสะท้อนคืออยู่ตลอดเวลา เช่น การเขียนสรุปสิ่งที่เรียนรู้ การบันทึกการเรียนรู้ การทำการบ้าน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน (Dialogue/Discussion)

3. การสรุปองค์ความรู้ (Abstract Conceptualization : AC) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจัดวางองค์ความรู้ใหม่ผสมผสานกับองค์ความรู้เก่าด้วยตนเอง เช่น การเขียนแผนภาพมโนทัศน์ (Mind Mapping) การสรุปการเรียนรู้ออกมาเป็นรูปแบบหรือกรอบความคิด การนำเสนอผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

4. การประยุกต์ใช้ความรู้ (Active Experimentation: AE) ผู้เรียนจะลงมือปฏิบัติอีกครั้ง เพื่อพิสูจน์การเรียนรู้ของตนเองว่าเข้าใจได้ถูกต้องหรือไม่ เพื่อรวบรวมสิ่งที่เรียนรู้ที่ถูกต้องหรือสิ่งที่ควรปรับปรุงสำหรับดำเนินการเรียนรู้ในขั้นตอนที่ 1ต่อไป

แนวคิดพื้นฐานในการเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน มี 6 ประการ คือ Melaville et al. (2015, อ้างถึงใน อัจฉา สุวรรณกาญจน์, 2550)

1. ความรู้สร้างและเปลี่ยนแปลงได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม
2. ความทรงจำ (การรวบรวม การเก็บไว้ใช้ และการนำกลับมาใช้ใหม่) มีอิทธิพลจากประสบการณ์ การเรียนรู้ที่ผ่านมาและการฝึกปฏิบัติ

3. แรงจูงใจในการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความตั้งใจส่วนบุคคลเกี่ยวกับความสามารถและการรับรู้ถึงความสำคัญ และการรับรู้ถึงวัตถุประสงค์การเรียนรู้

4. แต่ละบุคคลเรียนรู้ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน

5. อุปสรรคของการเรียนรู้สามารถทำให้ลดลงโดยการควบคุมปัจจัยที่สำคัญในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

6. การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้เกิดการเชื่อมระหว่าง บ้าน โรงเรียน และชุมชนได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวจะทำให้เกิดความรู้ ความทรงจำ จากการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม และขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล โดยเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงมือกระทำและสร้างความรู้ใหม่ด้วยตัวของผู้เรียนเอง

กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีหลายรูปแบบ เป็นการผสมผสานทั้งทฤษฎี การปฏิบัติ ซึ่ง Melville, Berg and Blank ได้สรุปกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ 6 กลยุทธ์ ดังนี้

1. การให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ จะเชื่อมต่อกับภารกิจด้านการศึกษาของสถานศึกษา กับชุมชนที่ล้อมรอบ ทั้งสถาบันอุดมศึกษาและโรงเรียนของรัฐจะถูกออกแบบมาเพื่อมุ่งเน้นในการฟื้นฟูชุมชน หลักการสำคัญของการให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ คือ การร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริง ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย โดยการให้บริการแก่ชุมชน รูปแบบนี้เริ่มต้นจากความต้องการของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ การวิจัย และการดำเนินการต่าง ๆ ในวันที่มีการสอนตามปกติและหลังเลิกเรียน

2. การศึกษาความเป็นพลเมือง มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความเป็นพลเมืองที่มีพลังและรับผิดชอบ สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ทางวิชาการของผู้เรียนกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งมีความสำคัญกับประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ มีหลักการสำคัญ คือ 1) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในบทบาทของพลเมืองอย่างชัดเจน 2) สะท้อนถึงเจตนาและความพยายามมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ของความเป็นพลเมือง 3) ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนและกรามีส่วนร่วมของประชาชน 4) เน้นแนวคิดที่จำเป็นต่อระบอบประชาธิปไตย และ 5) ช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างแนวความคิดประชาธิปไตยกับชีวิตของตนเอง

3. การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้ประโยชน์จากความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน ในประเด็นที่เกี่ยวกับโลกธรรมชาติและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยใช้สภาพแวดล้อมของโรงเรียน

และชุมชนเป็นกรอบให้ผู้เรียนสร้างการเรียนรู้ของตนเอง กลยุทธ์นี้ไม่ได้มุ่งเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเป็นหลักแต่จะใช้สิ่งแวดล้อมสร้างความสนใจของผู้เรียนก่อน โดยมีหลักการสำคัญ คือ จะต้องสอนแนวคิดทางนิเวศวิทยาที่สำคัญและความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ เสริมสร้างความรู้ที่ลุ่มลึกเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้ผู้เรียนลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคลในเชิงบวก ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การวางแผน และ การสืบเสาะ เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ รวมทั้งปลูกฝังทักษะความเป็นพลเมือง ในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน

4. การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” จะใช้ประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นบริบทในการเรียนรู้ การทำงานของผู้เรียนตามความต้องการและความสนใจของสมาชิกชุมชน โดยชุมชนทำหน้าที่เป็น แหล่งข้อมูลและให้ความร่วมมือในทุก ๆ ด้าน โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อให้ทำให้อาคารเป็นแหล่งเรียนรู้ การทำงานและการใช้ชีวิตที่ดี โดยชุมชนมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้เรียน มีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันระหว่างผู้เรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน และคนในชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

5. การเรียนรู้โดยการบริการ เป็นการบูรณาการระหว่างการใช้บริการชุมชนกับการศึกษา เนื้อหาสาระตามหลักสูตร เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อประชาสังคมและชุมชน กิจกรรมการให้บริการที่ผู้เรียนกำหนดขึ้นต้องตอบสนองความต้องการของชุมชน และเชื่อมโยงกับเป้าหมายของการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยมีหลักการสำคัญ คือ 1) เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการที่มีเป้าหมายด้านความรู้ความสามารถ ทักษะที่ชัดเจน 2) การบริการตอบสนองความต้องการของชุมชนที่แท้จริง มีช่วงเวลากิจการปฏิบัติอย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและชุมชน 3) มีการร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก โดยผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดมีส่วนร่วมในการวางแผนการให้บริการ และทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน 4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ และดำเนินการในตามภาระงานที่ได้รับมอบหมาย 5) การสะท้อนคิดซึ่งเกิดขึ้นก่อน ระหว่าง และหลังการเรียนรู้ และ 6) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อวัดความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตน

6. การเรียนรู้โดยการใช้การทำงานเป็นฐาน เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนใช้เวลากับผู้ที่มีประสบการณ์ เพื่อขอคำปรึกษา หรือการให้ข้อมูลเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ และซึมซับแบบอย่างที่ดีจากผู้ที่มีประสบการณ์

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วยชุมชนให้การส่งเสริม สนับสนุนและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ผู้เรียนลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ฝึกการคิดและแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริงที่พบในชุมชน และมีการยืดหยุ่นเวลา ในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมนอกห้องเรียน

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

Owens and Wang (1996: online) กล่าวถึงขั้นตอนหลัก ๆ ในการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการกำหนดกรอบหรือการวางแผน (Framing Planning) เป็นการกำหนดกรอบที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ได้มาก ดังนั้น นักการศึกษาและผู้สอนควรได้ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้

2. ขั้นดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Active Itself) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นขั้นตอนง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน โดยการซักถามหรือค้นคว้า หรือเป็นขั้นตอนที่มีความซับซ้อนหลายขั้นตอนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้

3. ขั้นการสะท้อน (Reflect) เป็นขั้นตอนการสะท้อนหรือสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ ซึ่งอาจจะทำคนเดียวโดยบันทึกการเรียนรู้หรือการอภิปรายกลุ่ม โดยการอภิปรายกลุ่มมักครอบคลุมถึงสิ่งที่คิดว่าถูกต้อง ไม่ถูกต้อง หรือสิ่งที่ไม่คาดหวัง ขั้นตอนการสะท้อนนี้จะวนกลับไปยังขั้นตอนการกำหนดกรอบหรือวางแผน เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ต่อไป

Introduction to Community-Based Learning (2013: online) ได้สรุปขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังนี้

1. การเตรียมการ สิ่งที่ต้องดำเนินการ ได้แก่ ระบุความต้องการ สรุปความรู้และทักษะของนักเรียน เตรียมข้อมูล ประสานงานกับชุมชน วางแผนสนับสนุนการศึกษาของนักเรียนรวมการเรียนให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร

2. การปฏิบัติการ โดยจัดให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและความรู้ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง

3. การสะท้อน ร่วมกันอภิปรายสิ่งที่ได้จากการศึกษา

4. พิสูจน์และสรุปผล นำเสนอรายงานการศึกษาของกลุ่มตนเอง และพัฒนาโครงการที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

ตารางที่ 2 กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
ดิษยุทธิ์ บัวจุม และคณะ (2557: 65)	<ol style="list-style-type: none"> 1) ศึกษาศักยภาพของชุมชน 2) กระตุ้นบุคคลในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนตระหนักและมีพลังอำนาจในการจัดการศึกษาร่วมกัน 3) ศึกษาความต้องการพัฒนาด้านอาชีพในท้องถิ่นของนักเรียน 4) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 5) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง 6) จัดโครงการเสริมการเรียนรู้ 7) ประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง
ศรียรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ (2557: 78)	<ol style="list-style-type: none"> 1) ชั้นเตรียมความพร้อม 2) ชั้นกลยุทธ์การเรียนรู้ 3) ชั้นสู่ผลสะท้อนคิด 4) ชั้นประเมินประสิทธิผล
ประยูร บุญใช้ และ ภูมิพงศ์ จอมหงส์พิพัฒน์ (2558: 44)	<ol style="list-style-type: none"> 1) ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร 2) วิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 3) กำหนดรูปแบบ วิธีการ บุคลากร 4) ออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐาน 5) ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ 6) ดำเนินการจัดการเรียนรู้ 7) ประเมินผลการเรียนรู้
Bedri et al. (2017: 82)	<ol style="list-style-type: none"> 1) ชั้นเตรียมการและวางแผน 2) ชั้นดำเนินการ 3) ชั้นประเมินผล 4) ชั้นสรุปผล
Owens and Wang (1996)	<ol style="list-style-type: none"> 1) ชั้นการกำหนดกรอบหรือการวางแผน (Framing Planning) 2) ชั้นดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Active Itself) 3) ชั้นการสะท้อน (Reflect)
Introduction to Community- Based Learning (2013)	<ol style="list-style-type: none"> 1) การเตรียมการ 2) การปฏิบัติการ 3) การสะท้อน 4) พิสูจน์และสรุปผล

จากขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานข้างต้น ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และสามารถสรุปขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ตารางที่ 3 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ขั้นตอน	บทบาทนักเรียน	บทบาทครู	สิ่งที่ประเมิน พฤติกรรม วางแผน	วิธีการ/เครื่องมือ
1. ขั้นเตรียมการ	<ol style="list-style-type: none"> ศึกษาความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่จะลงไปศึกษา สร้างแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์แบบสังเกต เพื่อศึกษาชุมชน วางแผนในการศึกษาสภาพชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> ลงพื้นที่ศึกษาสภาพสังคม สร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน และศึกษาปัญหาข้อมูลสิ่งแวดล้อม ให้ความรู้เกี่ยวกับการเข้าไปสำรวจชุมชน สอนนักเรียนในการสร้างแบบสำรวจชุมชน ฝึกให้ผู้เรียนสอบถามสังเกต และสัมภาษณ์ 	<ol style="list-style-type: none"> มีการปรึกษาหารือในการทำงาน มีการแจกแจงงานและแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงาน มีการกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับขั้นตอนในการทำงาน มีการกำหนดเวลาในการทำงาน 	<ol style="list-style-type: none"> แผนผังความคิด เครื่องมือในการสำรวจชุมชน แผนการศึกษาสภาพชุมชน
2. ขั้นการปฏิบัติการ	<ol style="list-style-type: none"> ลงพื้นที่ศึกษาสภาพชุมชน โดยปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ เขียนแผนที่เดินดิน เพื่อให้เห็นภาพรวมของชุมชนที่ลงพื้นที่ศึกษา รวบรวมข้อมูลจากการลงสำรวจสภาพชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนเป็นรายกลุ่ม คอยอำนวยความสะดวกแก่นักเรียนในการศึกษาสภาพชุมชน 	นักเรียนมีการปฏิบัติตามหน้าที่ตามแผนที่ได้กำหนดไว้	<ol style="list-style-type: none"> แบบสังเกตพฤติกรรม การดำเนินกิจกรรม แผนที่เดินดิน ข้อมูลจากการสำรวจสภาพชุมชน แผนผังความคิด

ตารางที่ 3 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (ต่อ)

ขั้นตอน	บทบาทนักเรียน	บทบาทครู	สิ่งที่ประเมิน พฤติกรรม วางแผน	วิธีการ/เครื่องมือ
3. ขั้น สะท้อนคิด	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่วมกันอภิปรายปัญหาของแต่ละกลุ่ม 2. ร่วมกันวางแผนในการเขียนโครงร่างโครงการการจัดการสิ่งแวดล้อม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เปิดโอกาสให้นักเรียนอภิปรายผล และตั้งคำถามเกี่ยวกับโครงการ รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมที่พบในชุมชน 2. ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และปัญหาในการลงศึกษาพื้นที่ชุมชน 3. ให้คำปรึกษา และสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน 	มีการตรวจสอบและปรับปรุงแผนการทำงาน	โครงร่างของโครงการการจัดการสิ่งแวดล้อม
4. ขั้นนำ ผลสู่ชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. แต่ละกลุ่มนำเสนอโครงการการจัดการสิ่งแวดล้อม 2. ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับโครงการ 3. นำโครงการของแต่ละกลุ่มไปเผยแพร่สู่ชุมชน 	ประสานขอความร่วมมือกับเขต และชุมชนในการให้นักเรียนนำโครงการไปนำเสนอและเผยแพร่โครงการกับผู้นำชุมชน	มีการทบทวนการปฏิบัติงาน	แบบประเมินการวางแผน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน จะต้องมีการเตรียมการวางแผนหรือกรอบที่จะศึกษาให้ชัดเจน มีการลงศึกษาพื้นที่ในชุมชน และสะท้อนหรือสรุปสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้

สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

Collins et al. (1989, อ้างถึงใน สุภา อยู่ยี่น และคณะ, 2548) ได้ระบุลักษณะของสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ที่จะช่วยสนับสนุนให้การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานประสบความสำเร็จ ควรประกอบด้วยสิ่งสนับสนุน 4 ประการ ดังนี้

1. เนื้อหาสาระ (Content) ประกอบด้วยองค์ความรู้ต่าง ๆ เช่น สารระความรู้ กลวิธี การแก้ปัญหา ทักษะการวางแผน กลยุทธ์การเรียนรู้ เพื่อใช้ในการค้นคว้าหาความรู้ใหม่

2. อาจารย์ที่ปรึกษา (Mentor) อาจารย์ที่ปรึกษาต้องมีเทคนิคการสอนที่จะช่วยให้นักศึกษาสามารถสังเกต เข้าไปเรียนรู้ในชุมชนได้ โดยอาจารย์มีบทบาททั้งการเป็นผู้สอน การเป็นผู้ทำทนาย เป็นตัวแบบ เป็นผู้ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือให้นักศึกษาได้เชื่อมโยงความรู้และกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาที่นักศึกษาใช้ ตลอดจนสะท้อนกลยุทธ์การแก้ปัญหานักศึกษา

3. การเรียงส่ท่อนการเรียนรู้ (Sequencing of Learning) งานหรือแนวคิดที่ให้นักศึกษาเรียนรู้จะต้องเป็นลำดับค่อยเป็นค่อยไป ค่อย ๆ เพิ่มความซับซ้อนของแนวคิดที่เรียนรู้และค่อย ๆ เพิ่มทักษะหรือกลยุทธ์ให้มากขึ้น

4. สังคมการเรียนรู้ (Social of Learning) เน้นให้มีการสื่อสารโดยตรงกับผู้ชำนาญหรือผู้ปฏิบัติ มีการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และมีการเรียนรู้แบบแข่งขัน เพื่อการเปรียบเทียบกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนใช้ในการพัฒนางาน

สรุปได้ว่า สิ่งที่สนับสนุนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีเนื้อหาสาระ อาจารย์ที่ปรึกษา การสะท้อนการเรียนรู้ และสังคมการเรียนรู้

ผลของการเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน

Collins et al. (1989, อ้างถึงใน สุภา อยู่ยี่น และคณะ, 2548) ได้ระบุการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานจะทำให้เกิดผลการเรียนรู้ที่สำคัญ 8 ประการ คือ

1. ความรู้หรือด้านวิชาการ (Academic)
2. ด้านการทำงานและอาชีพ (Career and Vocational)
3. ด้านพัฒนาการของบุคคลและสังคม (personal-social development)
4. ด้านคุณค่าของการบริการและด้านงาน (service and Values)
5. ด้านความเข้าใจและการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน (Understanding and community resources)
6. ด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและคุณธรรมจริยธรรม (Civic and Moral Outcomes)
7. ด้านบุคลิกภาพส่วนตัวต่อสังคมและการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม (Personal and Social Outcomes)
8. ด้านความสามารถในการทำงาน (Work Outcomes)

พฤติกรรมการวางแผน

ความหมายของการวางแผน

คำว่า การวางแผน (planning) มาจากคำภาษาละตินว่า แพลนัม (planum) ซึ่งหมายถึง พื้นราบ ต่อมาได้นำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในศตวรรษที่ 17 โดยพจนานุกรมออกฟอร์ด ได้ให้ความหมายว่า เป็นการกำหนดแบบฟอร์มในทางราบ แต่อย่างไรก็ตามก็มีนักวิชาการด้านการบริหารหลายท่านได้กำหนดความหมายของการวางแผนไว้ดังนี้

Hicks (1989: 248) การวางแผน เป็นหน้าที่ทางการบริหารประการแรกที่ทำเพื่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งโดยเฉพาะ การที่จะวางแผนได้ผลสำเร็จนั้นจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ตัวเลขข้อมูลจากอดีต การตัดสินใจในปัจจุบันและทำการประเมินผลในอนาคตด้วย

Robbins (1997: 130) การวางแผน คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การ การวางกลยุทธ์เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยมีแผนงานที่เป็นระดับชั้น (Hierarchy of plans) ลดหลั่นและสอดคล้องกันไป พร้อมทั้งกิจกรรมที่สัมพันธ์กัน รวมทั้งวิธีการและเป้าหมาย

Bateman and Snell (1999: 120) การวางแผนเป็นหน้าที่ในการบริหาร ในการตัดสินใจอย่างมีระบบเกี่ยวกับเป้าหมาย (goals) และกิจกรรม (activities) ซึ่งบุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรจะกระทำในอนาคต

Kast and Rosenzweig (1970: 435) การวางแผน คือ กระบวนการของการพิจารณาตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร อย่างไร มีการเลือกวัตถุประสงค์ นโยบาย โครงการ และวิธีการปฏิบัติเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น

Koontz and O'Donnell (1968: 81) การวางแผน คือ การตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร ทำเมื่อใด และใครเป็นผู้กระทำ การวางแผนเป็นสะพานเชื่อมช่องว่างจากปัจจุบันไปสู่อนาคตตามที่ต้องการ และทำให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นตามต้องการ

H.G. Hicks (1981: 248) อธิบายว่า การวางแผนเป็นหน้าที่ทางการบริหารประการแรกที่ทำเพื่อกิจกรรมหนึ่งโดยเฉพาะ การที่จะวางแผนได้สำเร็จผลนั้น จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์

สมิต สัมภูกร (254: 6) การวางแผน คือ กระบวนการในการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย นโยบาย วิธีปฏิบัติและระยะเวลาที่ดีที่สุดไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นแนวทางดำเนินการให้บรรลุผล

สุภาพร พิศาลบุตร (2550: 2) การวางแผน หมายถึง วิธีการตัดสินใจล่วงหน้า เพื่อบริการขององค์การ ซึ่งเป็นหน้าที่ของการจัดการในทางเลือกกว่าจะให้ใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร มีขั้นตอนดำเนินงาน การใช้ทรัพยากร การบริหารเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ต้องการ

กล่าวโดยสรุปจากความหมายที่นักวิชาการได้ให้ไว้ดังนี้

1. กระบวนการที่ช่วยในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะดำเนินการ และวิธีการในอนาคต เพื่อให้ได้วัตถุประสงค์ทางปฏิบัติ หรือผลผลิตสุดท้ายซึ่งสนองจุดหมายที่กำหนดไว้

2. กระบวนการตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะดำเนินการ และวิธีดำเนินการในอนาคต เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ที่วางไว้ภายใต้เงื่อนไขระยะเวลา และทรัพยากร หรือเป็นกลไกเพื่อตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ใครทำ ทำเพื่อใครและที่ไหนที่ผูกต่อกันเป็นระบบและต่อเนื่องกัน

3. กลยุทธ์ของการตัดสินใจ (Strategic of Decision Making)

4. กระบวนการตัดสินใจเพื่อจัดสรรทรัพยากร สำหรับให้การดำเนินงานขององค์กร ประสบผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในอนาคต

5. กระบวนการกำหนดทางเลือกเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

6. กระบวนการพิจารณาตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย และวิธีการปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์นี้

การวางแผนนี้เป็นหน้าที่การบริหารงานประการแรกที่สำคัญยิ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการต้องจัดทำวัตถุประสงค์ นโยบาย และกลยุทธ์ ตลอดจนแผนงานย่อยต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องเพื่อให้ได้แผนงานที่ดีและเข้ากันได้มากที่สุด

ในการวางแผนมักจะตอบคำถาม 3 ประการ คือ

1. ปัจจุบันอยู่ที่ใด
2. อนาคตต้องการจะไปไหน
3. ทำอย่างไรจึงจะไปถึง

ดังนั้น การวางแผนจึงประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ขององค์การที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต อีกส่วนหนึ่งก็คือ การกำหนดแนวทางปฏิบัติ หรือแผนกระทำการต่าง ๆ ที่ใช้เป็นทางเลือกเพื่อนำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เหล่านั้น ในการวางแผนช่วยให้ผู้บริหารมีข้อมูลในการดำเนินงาน และใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่จะนำมาปฏิบัติ ตลอดจนเตรียมพร้อมและมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยหลีกเลี่ยงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งอาจทำให้เกิดการผิดพลาดได้ ดังนั้น การวางแผนผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีข้อมูลที่ถูกต้องอย่างเพียงพอ เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจที่จะวางแผนการ จัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ได้ผลสูงสุดแก่องค์การ และวางแผนดำเนินงานอย่างไรจึงจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ การวางแผนล่วงหน้านี้จะช่วยให้หัวหน้าหน่วยงานนั้น ๆ และบุคลากรในหน่วยงานนั้น ๆ ทราบแนวทางในการปฏิบัติงานของตนเอง และของหน่วยงาน ซึ่งมีส่วนช่วยให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ได้

จากความหมายดังกล่าว จึงอาจกำหนดเป็นความหมายของการวางแผนได้ว่าเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนที่ถูกกำหนดไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวางแผน

วัตถุประสงค์ (Objective) หมายถึง ความต้องการที่กำหนดขึ้นให้เป็นแนวทางนำไปสู่วิธีการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลตามความมุ่งหมาย (Purpose)

ความต้องการในการวางแผน มีดังนี้

1. เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย มีการคาดการณ์ล่วงหน้าและกำหนดกลวิธีให้แยบยล

2. เพื่อให้มีโปรแกรมการดำเนินการและระยะเวลาที่แน่ชัด

3. เพื่อให้สามารถเตรียมการพร้อมรับกับสภาพการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงและทำให้เกิดความพร้อมในการเผชิญปัญหา

4. เพื่อให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจตรงกันทั้งวัตถุประสงค์ เป้าหมายและวิธีการ

5. เพื่อให้ผู้ปฏิบัติตามแผนมีการทำงานเป็นระบบและกระบวนการ กล่าวคือมีขั้นตอนการปฏิบัติงานในระยะเวลาต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

6. เพื่อให้ผู้ปฏิบัติตามแผนมีการทำงานประสานสอดคล้องกันตามกำหนดเวลา

7. เพื่อไม่ให้เกิดสภาพการณ์ที่ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ ไม่มีจุดร่วม ก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ง่าย

8. เพื่อให้สามารถควบคุมการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์

สรุปได้ว่า การวางแผนช่วยให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย มีระยะเวลาที่แน่ชัด สามารถเตรียมการเมื่อเกิดปัญหา เกิดความเข้าใจตรงกัน ไม่เกิดความขัดแย้ง และปฏิบัติงานได้ถูกต้องสมบูรณ์

องค์ประกอบของการวางแผน

การวางแผนโดยทั่วไปจะประกอบด้วยองค์ประกอบที่ชัดเจน และมีความต่อเนื่องกันตามลำดับ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ใช้แผนมีความรู้ความเข้าใจที่จะนำแผนที่ได้จากกระบวนการวางแผนไปดำเนินการให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การวางแผนโดยทั่วไปจะประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังนี้

1. จุดหมาย (Ends)

1) จุดหมายหรือเป้าประสงค์ (Goals) เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงความมุ่งหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นหลังจากที่มีการปฏิบัติตามแผนสิ้นสุดลง

2) วัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นองค์ประกอบที่เป็นผลมาจากการถ่ายทอดจุดมุ่งหมายให้เป็นรูปธรรมในการปฏิบัติมากขึ้น การกำหนดวัตถุประสงค์โดยทั่วไปอาจเป็นการชี้ถึงสภาพของปัญหาและการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของภูมิหลัง (Past experiences) ที่เป็นสาเหตุให้มีการวางแผนหรือแสดงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับการวางแผนนั้น

3) เป้าหมาย (Targets) เป็นองค์ประกอบที่เป็นผลมาจากการถ่ายทอดวัตถุประสงค์ให้เป็นรูปธรรมในการปฏิบัติมากขึ้น เป้าหมายที่ดีควรจะกำหนดเป็นหน่วยนับที่วัดผลได้ หรือควรกำหนดเป็นตัวเลขที่แสดงถึงจำนวนของผลงานที่ต้องการให้เกิดขึ้นหลังจากมีการปฏิบัติในแต่ละองค์ประกอบของแผนสิ้นสุดลง

2. วิธีการและกระบวนการ (Means and Process) เป็นองค์ประกอบที่เกิดจากการ

นำข้อมูลมาวิเคราะห์กำหนดเป็นทางเลือกสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติ (Strategy) ให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จากนั้นจะถ่ายทอดออกมาเป็นแผนงาน งาน และโครงการ ที่เชื่อมโยงกันตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำเนินการปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่องและสามารถบรรลุจุดมุ่งหมาย (Ends) ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วิธีการและกระบวนการของการวางแผนโดยทั่วไปจะประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลักดังนี้

1) แนวทางปฏิบัติหรือกลวิธีการปฏิบัติ (Strategy) เป็นองค์ประกอบซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการถ่ายทอดจากเป้าหมาย (Targets) ที่กำหนดไว้ เพื่อส่งผลให้ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมาย (Ends) ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) แผนงาน (Programs) งาน (Work plans) และโครงการ (Project) เป็นผลที่เกิดจากการถ่ายทอดแนวทางปฏิบัติหรือกลวิธีการปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในการปฏิบัติมากขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปจะต้องแสดงถึงการเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบด้วย

3. ทรัพยากร (Resources) และค่าใช้จ่าย (Cost) เป็นองค์ประกอบที่เกิดจากการ

ถ่ายทอดกิจกรรมของแผนงาน งาน และโครงการ ออกเป็นประเภทปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรที่จะใช้ในการปฏิบัติตามแผน ซึ่งได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการจัดการที่ต้องจัดสรรให้แก่แผนงาน งาน โครงการ และแนวทางปฏิบัติที่ได้กำหนดไว้

4. การนำแผนไปใช้ปฏิบัติ (Implementation) เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงกรรมวิธี

การตัดสินใจที่จะเลือกองค์ประกอบของแผน ซึ่งได้แก่ แผนงาน งาน และโครงการ สำหรับนำไปใช้ปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดหมาย (Ends) ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นการเลือก

ตามลำดับความสำคัญที่แสดงถึงการเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ และเป็นการเลือกจากทางเลือกที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดจากการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ

5. การควบคุม (Control) เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงการตรวจสอบ และการประเมินผลกระบวนการการวางแผน แผน และการดำเนินงานตามแผน เพื่อทราบถึงข้อดีข้อเสียข้อบกพร่อง ปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดต่าง ๆ สำหรับนำไปใช้ประโยชน์เป็นสารสนเทศประกอบการพิจารณาปรับปรุงแผนให้สามารถนำไปใช้ดำเนินการให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การควบคุมแผนที่ดีนั้นจะต้องกระทำในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ และจะต้องเป็นการกระทำที่ต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการวางแผนมี 5 องค์ประกอบ คือ จุดหมาย วิธีการและกระบวนการ ทรัพยากรและค่าใช้จ่าย การนำแผนไปใช้ปฏิบัติ และการควบคุม

ความสำคัญของการวางแผน

สุภาพร พิศาลบุตร (2548: 15) มีดังนี้

1. การวางแผนเป็นแนวทางปฏิบัติที่สำคัญที่ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถเรียนรู้กรรมวิธีการทำงานได้ล่วงหน้าก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ

2. การวางแผนเป็นตัวกำหนดทิศทางและกรอบสำหรับการตัดสินใจให้แก่ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี และสามารถป้องกันการมิให้มีการตัดสินใจแบบเฉพาะหน้าเพื่อแก้ปัญหาแต่ละครั้งไป

3. การวางแผนเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติมองเห็นจุดหมาย (Ends) ในอนาคต ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดจากการดำเนินงานได้อย่างเต็มที่

4. การวางแผนจะช่วยให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติมองเห็นสภาพปัญหาอุปสรรค เพื่อหาแนวทางป้องกัน ตลอดจนลดภาวะความเสี่ยงและป้องกันมิให้เกิดปัญหาในระยะยาวข้างหน้าได้มากขึ้น ตลอดจนเป็นผลที่สำคัญที่จะช่วยในการทำงานได้อย่างรัดกุมในอนาคต

5. การวางแผนเป็นกระบวนการที่สามารถใช้เป็นหลักประกันให้ผู้ปฏิบัติได้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามจุดหมาย (Ends) ที่กำหนดไว้ได้มากขึ้น และยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเตรียมการเปลี่ยนแปลงในอนาคตให้บังเกิดผลตามสิ่งที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สมิต สัจฉกร (2548: 6) กล่าวว่า การวางแผนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นพิเศษในการทำงานของทุกคนและทุกหน้าที่ การวางแผนจึงมีความสำคัญอย่างเห็นได้ชัด ดังนี้

1. การวางแผนเป็นการคาดคะเนอนาคตเพื่อรับสภาวะการณ์เปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดความพร้อมในการเผชิญปัญหา

2. การวางแผนเป็นการให้แนวทางในการตัดสินใจ
  3. การวางแผนเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจและการปฏิบัติงานแก่ผู้บริหารและพนักงานที่จะนำไปสู่การทำงานที่ถูกต้องและได้ผล
  4. การวางแผนเป็นการป้องกันการดำเนินงานซ้ำซ้อน และการสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์
  5. การวางแผนจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล
  6. การวางแผนเป็นงานที่มีอยู่ในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน
- สรุปได้ว่า ความสำคัญของการวางแผนทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถเรียนรู้กรรมวิธีการทำงานได้ล่วงหน้าก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ เป็นตัวกำหนดทิศทาง ช่วยให้เห็นปัญหาและอุปสรรค และทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ

ประโยชน์ของการวางแผน

สุภาพร พิศาลบุตร (2548: 5) การวางแผนมีประโยชน์ ดังนี้

1. ช่วยในการตัดสินใจแก่ผู้บริหาร เนื่องจากผู้บริหารจะสามารถศึกษาแนวทางปฏิบัติได้ล่วงหน้าก่อนที่การปฏิบัติจะเกิดขึ้นว่าจะทำอะไร เมื่อไร ที่ไหน ใครทำ ฯลฯ ซึ่งจะเป็นผลให้บังเกิดความมั่นใจในการปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จได้ดีขึ้น
2. ช่วยให้มีความสะดวกและง่ายต่อการบริหารมากขึ้น เนื่องจากการวางแผนเป็นกระบวนการที่มีส่วนช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นระบบ และสามารถใช้เป็นแนวทางในการควบคุมการทำงานให้ประสานสอดคล้องกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ช่วยป้องกันและลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เนื่องจากการวางแผนเป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ที่ต้องการให้บังเกิดขึ้นในอนาคต สภาวะการณ์ที่เป็นปัญหาหรือสิ่งที่ไม่พึงประสงค์จึงย่อมมาจะได้รับการพิจารณากำหนดแนวทางป้องกันไว้แล้ว
4. ทำให้เกิดการประหยัดในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านกำลังคน เวลา งบประมาณ ฯลฯ เนื่องจากการกำหนดขั้นตอนสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติตามกระบวนการวางแผนนั้น จะเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับใช้ดำเนินการอยู่แล้ว
5. ทำให้โอกาสหรือความเป็นไปได้ในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้มีมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการวางแผนเป็นตัวกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินการในอนาคต การได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อกำหนดเป็นทางเลือกหรือกิจกรรมที่จะใช้ปฏิบัติจึงย่อมจะได้รับการกลั่นกรองหรือการวิเคราะห์เป็นอย่างดีแล้ว

สมิต สัชฌุกร (2548: 7) กล่าวว่า การวางแผนมีประโยชน์อย่างยิ่งทั้งต่อการบริหารงาน และการดำเนินชีวิตทั่ว ๆ ไป การทำงานอย่างมีแผน ผู้ปฏิบัติงานจะมีกำลังใจ เพราะสามารถรู้ถึง วัตถุประสงค์ นโยบาย จุดมุ่งหมายเฉพาะ รวมทั้งแนวดำเนินการและวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนขั้นตอน ในการทำงานอย่างชัดเจน นอกจากนี้ผู้ปฏิบัติตามแผนยังสะดวกใจ และมีขวัญดีในการทำงาน การวางแผนเป็นวิธีที่เพิ่มประสิทธิภาพให้แก่การดำเนินการในทุกกรณี ทั้งนี้เพราะ การวางแผนจะเป็น มาตรการในการปฏิบัติงานให้เกิดผลได้มากกว่าปัจจัยที่ใช้ไป อันสามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. ช่วยทำให้ใช้เวลาและทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างประหยัดและเต็ม ประสิทธิภาพ
2. ช่วยให้มีแนวคิดไตร่ตรองล่วงหน้าอย่างละเอียดและจริงจังถึงผลได้ผลเสีย และวิธีการ ที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์
3. ช่วยให้ลดความเสี่ยงต่อความผิดพลาดเสียหายลงไป
4. ช่วยให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินงาน แทนที่จะรอเผชิญกับการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า
5. ช่วยให้การประสานงานเป็นไปด้วยดี สามารถเห็นภาพของงานในชั้นต่าง ๆ และจุดสำคัญ ที่ต้องครอบคลุมไปถึง
6. ช่วยให้สะดวกในการมอบหมายงานตามลักษณะงาน และขอบเขตหน้าที่ซึ่งระบุไว้ ชัดแจ้งในแผนงาน
7. ช่วยให้เห็นจุดมุ่งมั่นของการดำเนินการ
8. ช่วยให้เกิดแนวทางที่จะพิจารณาความยืดหยุ่นได้
9. ช่วยให้เห็นความเหมาะสมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง
10. ช่วยให้ดำเนินการไปสู่เป้าหมายตรงทางและรวดเร็ว
11. ช่วยให้เห็นความเหมาะสมของเรื่องที่จะกระทำ
12. ช่วยให้เห็นสามารถควบคุมและติดตามผลงานได้สะดวกจากมาตรฐานที่กำหนดไว้ ในแผนงาน
13. ช่วยให้เห็นสามารถพิจารณาหาบทวนการใช้เวลาในการปฏิบัติงาน รวมทั้งเวลาในการ ดำเนินการทั้งหมดได้สะดวก
14. ช่วยให้เห็นหรือคาดคะเนอุปสรรคหรือปัญหาในการปฏิบัติงานได้
15. ช่วยให้มีโอกาสผ่อนคลายเป็นแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และขจัดอุปสรรคในเวลาฉุกเฉิน ได้ทัน่วงที
16. ช่วยลดความเครียดจากความกังวลในเหตุการณ์ข้างหน้าที่ไม่แน่นอน
17. ช่วยลดค่าใช้จ่ายจากความผิดพลาด
18. ช่วยให้เห็นแก้ไขปัญหาก็ถูกจุดและไม่เกิดการกล่าวโทษโยนความผิดกัน

19. ช่วยให้การตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องทำได้รวดเร็ว

20. ช่วยให้เกิดการทำงานเป็นระบบและต่อเนื่อง เพราะผู้ปฏิบัติงานสามารถรู้หน้าที่และวิธีปฏิบัติได้ชัดเจน

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการวางแผน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานจะมีกำลังใจ เพราะสามารถรู้ถึงวัตถุประสงค์ นโยบาย จุดมุ่งหมายเฉพาะ รวมทั้งแนวดำเนินการและวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนขั้นตอนในการทำงาน เพราะการวางแผนเป็นวิธีที่เพิ่มประสิทธิภาพให้แก่การดำเนินการ

ปัญหาในการวางแผน

สมิต สัจฉกร (2548: 64) แม้ว่าการวางแผนจะเป็นการคิดล่วงหน้าในการกำหนดกิจกรรมที่จะต้องทำโดยอาศัยหลักวิชา มีการใช้ข้อมูลทั้งที่เป็นเหตุการณ์ (event) หลักฐาน (evidence) และสถิติ (statistic) เป็นเครื่องพิจารณาอย่างมีเหตุผล แต่การวางแผนก็อาจเกิดการเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานหรือสิ่งที่ควรจะเป็นได้เช่นกัน

สิ่งที่ทำให้การวางแผนเป็นไปด้วยความยากลำบาก มีดังต่อไปนี้

1. ขาดข้อมูลที่จำเป็น โดยทั่วไปการวางแผนจะต้องมีการรวบรวมข้อมูลนำมาพิจารณาจัดทำเป็นสารสนเทศ เพื่อใช้วิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะให้เกิดขึ้น ผู้วางแผนอาจมีข้อมูลอยู่ส่วนหนึ่ง ทั้งที่ได้จากการศึกษาและการค้นคว้ารวบรวมด้วยตนเอง แต่ก็ต้องการข้อมูลที่ได้จากบุคคลหนึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หากมิได้รับความร่วมมือก็จะทำให้ขาดข้อมูลที่จำเป็นต่อการวางแผน ทำให้แผนงานที่จัดขึ้นผิดไปจากที่ควรจะเป็น

2. ขาดเวลาในการวางแผนอย่างเพียงพอ หลายครั้งที่ผู้มีหน้าที่จัดทำแผนได้รับมอบหมายงานในเวลาอันจำกัด หรือมีงานสำคัญอื่น ๆ ที่รอการปฏิบัติโดยเร่งด่วน ทำให้ต้องบริหารเวลาโดยนำเรื่องที่จะต้องทำเป็นกรณีพิเศษมาแทรก ดังนั้นจึงไม่มีเวลามากพอในการที่จะรวบรวมข้อมูลและสร้างแผนงานอย่างละเอียดรอบคอบ

3. ขาดประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่วางแผน ผู้วางแผนเชื่อว่าผ่านงานที่ตนจะต้องวางแผนมาทุกเรื่อง บางคนก็เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง มิได้มีความรู้และประสบการณ์ในทุกแขนง จำเป็นต้องได้รับความคิดเห็นจากผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่จะวางแผน จึงต้องมีโอกาสที่จะขอความร่วมมือจากผู้มีประสบการณ์ช่วยในการให้ข้อมูลเฉพาะด้านที่มีความจำเป็นต่อการวางแผน

4. ขาดการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้วางแผนที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ อย่างดี และได้ร่วมงานกับบุคคลซึ่งมีความรอบรู้และความชำนาญ ตลอดจนมีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่จะวางแผนไว้อย่างพร้อม ก็จะได้เปรียบในการแสวงหาความสนับสนุนจากบุคคลเหล่านั้น ซึ่งผู้วางแผนบางคนก็ขาดคุณสมบัติที่จะทำให้อื่นให้การสนับสนุน จึงเป็นอุปสรรคต่อการวางแผน

5. ขาดผู้ชำนาญช่วยในการพิจารณา ในการวางแผนบางเรื่องจะต้องมีผู้มีความชำนาญเฉพาะทางช่วยในการให้ข้อคิดเห็น ข้อเท็จจริง อันมีสาระสำคัญต่อแผนสามารถที่จะพิจารณาและให้ข้อคิดเห็นเพื่อใช้ในการวางแผน แต่บางครั้งก็ไม่มีผู้ชำนาญการในบางสาขามาช่วยพิจารณาในการจัดทำแผน เพราะเป็นสาขาที่ขาดแคลนบุคคลในด้านนั้น

6. ขาดการบันทึกข้อมูลเพื่อการศึกษาปรับปรุง ในประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยจะพบว่า มีการบันทึกข้อมูลในการจัดทำแผนและการปฏิบัติตามแผนน้อยมาก โดยทั่วไปแล้วบุคคลต่าง ๆ จะใช้การจดจำแทนการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้น ผู้ที่เข้ามารับผิดชอบวางแผนจึงไม่อาจจะค้นคว้าศึกษาได้จากเอกสารต่าง ๆ คงต้องใช้การติดตามสัมภาษณ์จากบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งไม่แน่ว่าจะได้รับข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์

7. ขาดความพร้อมในสภาพร่างกายและจิตใจ ผู้วางแผนจำนวนไม่น้อยที่ต้องทำงานอย่างขริบเคร่ง และมีปริมาณงานมากจนมีสภาพร่างกายที่เหนื่อยล้า รวมทั้งมีจิตใจที่วุ่นวายกังวล จึงไม่มีความรู้สึกปลอดโปร่งในการคิด และมีจินตนาการในเรื่องที่จะต้องวางแผน แต่จำต้องคิดจัดทำแผนภายใต้ความกดดันทั้งจากงานและจากคน

8. ขาดความพร้อมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้วางแผนอาจจะต้องเร่งรัดในการจัดทำแผนในระยะเวลานั้น ในสภาพการณ์ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งอุปกรณ์เครื่องมือที่จะต้องใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่จะจัดทำเป็นสารสนเทศ เพื่อการวางแผน

สรุปได้ว่า สิ่งที่ทำให้การวางแผนเป็นไปด้วยความยากลำบาก คือ การขาดข้อมูล ขาดเวลา ขาดประสบการณ์ ขาดการสนับสนุน ขาดผู้ชำนาญ ขาดการบันทึกข้อมูล และขาดความพร้อมในด้านต่าง ๆ

ข้อจำกัดของการวางแผน

สุภาพร พิศาลบุตร (2548: 7) มีดังนี้

1. ข้อจำกัดที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่เป็นผลให้จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแผนอยู่เสมอ
2. ข้อจำกัดที่เกิดจากค่านิยมของผู้บริหารที่ไม่สนใจในเหตุการณ์ในอนาคต ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง และมักจะทำให้ความสำคัญกับสิ่งต่าง ๆ ในปัจจุบันหรือแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
3. ข้อจำกัดทางด้านสถิติหรือข้อมูลที่ใช้ประกอบการวางแผน และการตัดสินใจในการวางแผนจนไม่สามารถดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ได้
4. ข้อจำกัดที่เกิดจากความไม่แน่นอนของปัจจัยภายในองค์กร เช่น ปัจจัยทางบุคลากร นโยบายเวลา และงบประมาณสำหรับดำเนินการตามแผน
5. ข้อจำกัดในด้านความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจและประสบการณ์ของผู้วางแผน

สมิต สัชฌุกร (2548: 68) การวางแผนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการบริหารและดำเนินการในงาน แต่การวางแผนก็มีข้อจำกัดอยู่บ้างสิ่งที่ข้อจำกัดในการวางแผนจะมีลักษณะใกล้เคียงกับอุปสรรคในการวางแผน แต่ข้อจำกัดจะเกิดจากการกำหนดหรือขีดค้นไว้โดยเฉพาะ ส่วนอุปสรรคเป็นเครื่องขัดข้อง ความขัดข้องหรือเครื่องขัดขวาง ข้อจำกัดต่าง ๆ อาจมีมากน้อย ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ข้อจำกัดบางประการไม่สามารถจะจัดให้หมดไป เช่น ข้อจำกัดทางกฎหมาย ที่มีบทบัญญัติเป็นข้อห้ามไว้ แต่ข้อจำกัดบางประการก็สามารถที่จะหาทางหลีกเลี่ยงไปได้บ้าง หากมีการเตรียมแผน และควบคุมการดำเนินการตามแผนอย่างเหมาะสม

โดยทั่วไป การวางแผนจะมีข้อจำกัดในสิ่งที่กำหนดหรือขีดค้นไว้ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ หากกำหนดไว้จนยากแก่การที่จะทำให้บรรลุผลสำเร็จได้ก็ย่อมจะเป็นข้อจำกัดในการวางแผนอยู่แต่ต้น ทั้งนี้รวมถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ไม่ชัดเจน และไม่มีการอธิบายให้เป็นที่เข้าใจก็จะทำให้การวางแผนเป็นไปอย่างไม่ถูกต้องตรงตามความต้องการ การจะทำให้ข้อจำกัดหมดไปจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ให้แน่ชัดและเป็นไปได้

2. เป้าหมาย การกำหนดเป้าหมายไว้ต่ำไม่สู้จะเป็นปัญหาแม้ว่าจะไม่รู้สึกรำคาญในการปฏิบัติให้ได้ตามเป้าหมาย แต่การกำหนดเป้าหมายไว้สูงมากจนเกินไปกว่าจะบรรลุผลสำเร็จได้เนื่องจากมีข้อจำกัดด้วยทรัพยากร และความสามารถของผู้ปฏิบัติตามแผนย่อมจะกลายเป็นข้อจำกัดในการวางแผนอยู่ในตัวเอง การกำหนดเป้าหมายไม่เหมาะสมก็เป็นข้อจำกัดที่จะนำมาวางแผนให้เป็นแผนที่ดีได้ การวางแผนเป็นการคาดการณ์ในอนาคต ถ้ามีเป้าหมายระยะยาว การคาดการณ์ย่อมมีโอกาสผิดพลาดได้มาก เพราะสถานการณ์แวดล้อมย่อมจะเปลี่ยนแปลงไป

3. ข้อมูล การมีข้อมูลที่จำเป็นและเป็นข้อมูลที่มีการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์มาอย่างดีแล้ว จะช่วยให้สามารถวางแผนได้อย่างถูกต้อง แต่ในบางสถานการณ์ผู้วางแผนขาดข้อมูลที่จำเป็นต้องใช้ แม้จะมีข้อมูลก็เป็นข้อมูลที่ผิดพลาด ความคลาดเคลื่อนหรือไม่สมบูรณ์ การรวบรวมตัวเลข สถิติ และสารสนเทศ เพื่อประกอบการพิจารณาวางแผนบกพร่องผิดพลาด เป็นเหตุให้ผู้วางแผนจะต้องวางแผนจากข้อมูลเท่าที่มีหรือหาได้

4. ความรู้ ผู้วางแผนที่ขาดความรู้ในเรื่องที่ตนวางแผนจะประเมินข้อมูลจากอดีตและปัจจุบันเพื่อการคาดการณ์ต่าง ๆ ได้ยาก เพราะการวางแผนจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถและความชำนาญของผู้วางแผนที่จะคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคต โดยอาศัยหลักวิชาที่ได้จากการศึกษาหรือการเรียนรู้ โดยวิธีการต่าง ๆ

5. ประสบการณ์ ผู้วางแผนที่ขาดประสบการณ์ในเรื่องที่ตนวางแผนก็มักจะขาดความเชื่อมั่นเหมือนกับการขาดความรู้ เป็นผลให้ไม่สามารถจะตัดสินใจในวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการวางแผน ต้องพึ่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยพิจารณาในหลายด้าน ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่ขาดผู้ชำนาญร่วมในการวางแผนหรือท้วงติงให้เกิดความรอบยั้งขึ้น

6. เวลา หากเวลาในการวางแผนไม่เพียงพอ การแสวงหาข้อมูลกระทำในเวลาอันสั้นเกินกว่าจะค้นคว้ามาได้ ย่อมทำให้การวางแผนมีความบกพร่องได้มาก ทั้งนี้รวมถึงการที่เจาะตรองหาวิธีการปฏิบัติที่ดีอันจะช่วยให้บรรลุผลตามแผน การวางแผนจะต้องกระทำเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ในการทำกิจกรรมหรืองานในลำดับถัดไป ถ้าการวางแผนต้องกระทำอย่างรีบเร่งร้อนรนแล้วก็พอจะคาดเดาได้ว่าแผนจะขาดความสมบูรณ์ และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ได้ยาก

สรุปได้ว่าข้อจำกัดของการวางแผน จะมีลักษณะใกล้เคียงกับอุปสรรคในการวางแผน แต่ข้อจำกัดจะเกิดจากการกำหนดหรือขีดค้นไว้โดยเฉพาะ ข้อจำกัดต่าง ๆ อาจมีมากน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ข้อจำกัดบางประการไม่สามารถจะขจัดให้หมดไป แต่ข้อจำกัดบางประการก็สามารถที่จะหลีกเลี่ยงไปได้บ้างหากมีการเตรียมแผน และควบคุมการดำเนินการตามแผนอย่างเหมาะสม

กระบวนการวางแผน

สุภาพร พิศาลบุตร (2548: 9) การวางแผนที่มีประสิทธิภาพไม่ว่าจะเป็นการวางแผนในรูปแบบแนวตั้ง แนวนอน (Vertical + Horizontal) หรือเป็นการวางแผนที่ทำจากปัจจัยไปสู่ผลผลิต (Input to Output) หรือทำจากผลผลิตไปกำหนดปัจจัย (Output to Input) นั้น โดยทั่วไปจะมีลำดับงานที่สำคัญ ดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการวางแผน** เป็นขั้นตอนเตรียมการในด้านต่าง ๆ ดังนี้
  - 1.1 การจัดหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่วางแผน
  - 1.2 การจัดรูปแบบโครงสร้างของระบบและกลไกต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการวางแผนให้ดำเนินการได้
  - 1.3 การสร้างเครื่องมือที่จะใช้ในการวางแผน
  - 1.4 การหาวิธีปฏิบัติในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
2. **ขั้นวิเคราะห์ปัญหา** เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์และการดำเนินงานที่ผ่านมาทั้งในอดีตและปัจจุบันทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสัมฤทธิ์ผล ข้อบกพร่องหรือความล้มเหลวจากการดำเนินงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นต้น
3. **ขั้นศึกษาและประเมินแนวโน้มในอนาคต** เพื่อกำหนดเป็นความต้องการในรูปของวัตถุประสงค์ และนโยบาย มาตรการ เป้าหมาย และค่าใช้จ่ายในช่วงระยะเวลาที่กำหนด แล้วการตรวจสอบความเป็นไปได้เพื่อให้แน่ใจว่า วัตถุประสงค์ นโยบาย มาตรการ เป้าหมาย และค่าใช้จ่ายมีความเป็นไปได้และมีความแน่นอน

4. **ขั้นกำหนดหรือจัดทำแผน** เป็นการกำหนดรูปแบบของแผนซึ่งบรรจุเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของแผนอย่างครบถ้วน พร้อมกับระบุหลักการสำคัญ แนวนโยบายและทางเลือก เพื่อเสนอให้ผู้บริหารตัดสินใจอย่างชัดเจนด้วย

5. **ขั้นจัดทำรายละเอียดของแผน** เป็นการจำแนกแผนออกไปตามสาขางานต่าง ๆ ที่มุ่งให้บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน โดยแต่ละสาขางานนี้เรียกว่า แผนงาน และแผนงานหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วย งาน และโครงการ ที่มีลำดับการเชื่อมโยงและการประสานกันอย่างเป็นระบบ

6. **ขั้นนำแผนไปปฏิบัติ** เป็นขั้นตอนของการนำแผนไปใช้หรือการลงมือทำงานตามงาน โครงการ และแผนงานที่ระบุไว้ในแผน เพื่อให้บังเกิดผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทั่วไปขั้นตอนนี้ควรจะมีการจัดทำแผนประจำปี และการประสานแผนระหว่างแผนงาน แผนคน และแผนเงิน สำหรับใช้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วย

7. **ขั้นติดตามและประเมินผล** เพื่อทราบถึงความก้าวหน้าของการปฏิบัติตามแผน ปัญหาอุปสรรค และผลสัมฤทธิ์ โดยการดำเนินงานอาจจะเป็นการประเมินผลรายปี การประเมินผลครึ่งแผน หรือการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดแผนก็ได้

8. **ขั้นปรับแผนและจัดทำแผนใหม่** เป็นการปรับปรุงเพื่อให้แผนมีประสิทธิภาพและมีความเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้เพิ่มขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปจะต้องมีการปรับปรุงเป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีปัญหาหรืออุปสรรคจากการปฏิบัติงานเกิดขึ้น

สมิต สัจฉกร (2548: 32) การวางแผนปฏิบัติงานจะต้องกระทำอย่างเป็นกระบวนการ กล่าวคือ มีขั้นตอนการปฏิบัติเป็นขั้น ๆ จะทำข้ามขั้นไม่ได้ เพราะจะต้องอาศัยผลจากการปฏิบัติในขั้นตอนที่มีอยู่ก่อนหน้ามาดำเนินการปฏิบัติในขั้นตอนต่อ ๆ ไป

กระบวนการในการวางแผนอาจแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน เริ่มจากการเตรียมการ การสร้างแผน การปฏิบัติตามแผนและการประเมินผลแผน ทั้งนี้จะมีการปรับแผนในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งมีการสื่อสารกลับ (Feedback) เพื่อปรับแผนหรือพิจารณาเตรียมการใหม่ หากไม่สามารถบรรลุผลตามแผน

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ หมายถึง การเตรียมก่อนการสร้างแผน มีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ ได้แก่ การตรวจสอบปัจจัยภายนอก และสำรวจปัจจัยภายใน ศึกษานโยบายและเป้าหมายขององค์กร เพื่อจะกำหนดกรอบหรือแนวทางปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการที่กำหนดไว้ ทั้งจะต้องมุ่งให้เกิดผลตรงตามเป้าหมาย วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน งานในหน้าที่ความรับผิดชอบตลอดจนความพร้อมในการทำงาน แผนงานอาจเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเร็วเกินไป ทำให้ผู้เกี่ยวข้องปรับตัวไม่ทัน จนเกิดความสับสนวุ่นวายในหมู่ผู้ปฏิบัติได้ จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนให้แน่ชัดและสอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายขององค์กร คาดการณ์สิ่งที่จะเอื้ออำนวยให้บรรลุผล

และอุปสรรคต่าง ๆ รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ต้องการด้วยการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ทั้งที่เป็นข้อเท็จจริง (Fact) สถิติ (Statistic) เหตุการณ์ (Event) และหลักฐาน (Evidence) ข้อมูลที่ได้จะถือว่าเป็นข้อมูลดิบ (Raw Data) จึงต้องนำมาเข้ากระบวนการในการจำแนกข้อมูล เพื่อแปลงข้อมูลให้เป็นสารสนเทศ (Information) จึงจะนำไปพิจารณาเลือกใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการวางแผน

การจัดเก็บข้อมูล เป็นการเสาะหาข้อมูลข่าวสารทุกอย่างที่จะเป็นประโยชน์ในการเตรียมแผน ข้อมูลมีหลายประเภทและหลายลักษณะ มีทั้งข้อมูลในรูปเดิมซึ่งอาจอยู่ในรูปของรายงาน ซึ่งได้จัดทำไว้อย่างสมบูรณ์แล้ว หรือเป็นข้อมูลดิบซึ่งยังไม่อาจนำมาใช้ได้ จะต้องนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ให้เหมาะสมและเป็นประโยชน์ในการวางแผน

การพิจารณาข้อมูลเบื้องต้นต้องพิจารณางานที่จะวางแผน นโยบาย และระเบียบของหน่วยงาน ที่มาของงาน มาตรฐานของงาน จุดสำคัญที่จะทำ ผู้รับมอบงาน ต้นทุนและค่าใช้จ่าย ความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และหาหรือหน่วยงานที่คิดว่าอาจเกิดผลกระทบจากแผน พิจารณาคูบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแผน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแผน หมายถึง การกำหนดแผนที่ต้องการขึ้นมาให้ชัดเจน เป็นช่วงที่ต้องใช้เวลาไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนและรอบคอบ มีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ ได้แก่ กำหนดมาตรฐานหรือคุณภาพงานที่ต้องปฏิบัติ เพื่อใช้กำหนดว่ามีทางปฏิบัติตามแผนที่วางไว้อย่างไรหรือไม่ หาทางเลือกไว้หลายทาง พิจารณาทางเลือกหรือกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามต้องการ พิจารณาอุปสรรคหรือข้อจำกัดที่จะเกิดขึ้น และวิธีการแก้ไขอุปสรรคหรือข้อจำกัดนั้น ๆ ตัดสินเกี่ยวกับทางเลือกหรือกิจกรรมที่คาดว่าจะดีที่สุด และเหมาะสมกับสถานการณ์ กำหนดขั้นตอนของการปฏิบัติงาน พิจารณาทรัพยากรที่ต้องการเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติกิจกรรม เขียนเป็นแผนให้ชัดเจน โดยมีการกำหนดช่วงระยะเวลาเริ่มต้น สิ้นสุด และผู้รับผิดชอบแต่ละกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติตามแผน หมายถึง การนำแผนที่สร้างขึ้นไปสู่การปฏิบัติ เป็นขั้นที่มีความสำคัญ เพราะแม้จะมีการวางแผนอย่างถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ แต่ไม่มีการนำแผนที่วางไว้ไปปฏิบัติ แผนนั้นก็ไม่มี ความหมาย และไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด หรือมีการนำแผนออกปฏิบัติ แต่ผู้ปฏิบัติไม่มีความสามารถไม่อาจปฏิบัติตามแผนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็อาจทำให้แผนล้มเหลวได้ ในขั้นนี้ มีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ ได้แก่ กำหนดผู้ซึ่งจะรับผิดชอบในการปฏิบัติ และการควบคุมงานในแต่ละส่วน ประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามแผนก่อนที่จะมีการมอบหมายงานให้รับผิดชอบไปปฏิบัติ จัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและเพียงพอ กำหนดรูปแบบความร่วมมือและการประสานงานกับหน่วยงานอื่นหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับแผน จะต้องกำหนดให้การปฏิบัติตรงตามระยะเวลา โดยลำดับกิจกรรมให้ถูกต้องเหมาะสม ในการช่วยเหลือแนะนำในการปฏิบัติงานตามแผน ซึ่งอาจจะใช้ Checklist, Bar Chart, Flow Chart, Gantt Chart ช่วยในการควบคุมก็ได้

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลแผน หมายถึง การประเมินผลการปฏิบัติงานว่าได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลเป็นการควบคุมภายหลังการปฏิบัติตามแผนแล้ว การประเมินผลแผนนี้เป็นการประเมินเพื่อ Feedback กลับไปยังขั้นที่ 1 ของกระบวนการวางแผนนั่นเอง มีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ ได้แก่ วัดหรือประเมินผลการปฏิบัติงานว่าได้ตามที่ต้องการมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้าง พิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแผน พิจารณาว่าสมควรที่จะมีการทบทวนปรับแผนหรือไม่

ทั้งนี้จะมีการปรับแผนเมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามการคาดการณ์หรือมีข้อมูลเปลี่ยนแปลง ทำให้ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขวิธีการ เพราะการวางแผนเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว อาจมีการปรับแผนได้ตลอดเวลา

สุรัสวดี ราชกุลชัย (2547: 446-450) การวางแผนเป็นกระบวนการตัดสินใจกำหนดเป้าหมาย การปฏิบัติงาน และในกระบวนการนี้จะมีการเสาะแสวงหาวิธีการเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การวางแผนจึงเป็นการคาดคะเนล่วงหน้าเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ และเป็นการเตรียมขั้นตอนที่จำเป็นต่อการดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลเชิงปฏิบัติอย่างจริงจังต่อไป ขั้นตอนของการวางแผนประกอบไปด้วยขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์

รากฐานของการวางแผนที่ดีและมีประสิทธิภาพจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ในเรื่องนั้นให้ชัดเจนลงไปว่าจะทำอะไร การวางแผนจะสมบูรณ์หรือไม่ ขึ้นอยู่กับผู้วางแผนสามารถเข้าใจวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน และสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด การวางแผนที่ดี คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนเพื่อเป็นกรอบให้ดำเนินไปตามแนวทางนั้น

2. การศึกษาสภาพของปัญหาและสภาพแวดล้อม

ผู้วางแผนจะต้องทราบว่ามีปัญหาที่กำลังพิจารณาคืออะไร เมื่อค้นพบปัญหาได้ตรงประเด็นและถูกต้องแล้ว การหาสาเหตุและการแก้ไขปัญหาก็สามารถทำได้ไม่ยาก ขั้นตอนการระบุถึงสภาพปัญหาเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก ผู้วางแผนต้องแยกแยะปัญหา วิเคราะห์ปัญหา หรือใช้วิจารณ์ญาณในการศึกษาสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับปัญหา เมื่อสามารถกำหนดปัญหาและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาได้แล้ว ต้องมีการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหา เพื่อที่จะทำให้สามารถกำหนดแนวทางการแก้ไขให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยการกำหนดว่าสภาพของปัญหายังปรากฏในปัจจุบันหรือไม่ ถ้าไม่มีการแก้ไขจะก่อให้เกิดผลเสียหายในด้านใด และมีความเสียหายมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

3. การกำหนดแนวทางปฏิบัติหรือกลยุทธ์

ในการวางแผนปฏิบัติหรือกลยุทธ์เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาสามารถทำได้ดังนี้

3.1 วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การแก้ไขปัญหา ควรแก้ไขที่สาเหตุของปัญหาโดยใช้ความรู้ทั้งทางทฤษฎีและประสบการณ์เพื่อให้ทราบสาเหตุที่แท้จริงและแก้ไขให้ตรงประเด็นชัดเจน

3.2 หาแนวทางแก้ไข ในการแก้ไขปัญหาจะต้องพิจารณาแก้ไขสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหามากที่สุดก่อน โดยแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ต้องสามารถแก้ไขปัญหาได้จริง ไม่ใช่เป็นเพียงอุดมการณ์หรือนามธรรมจับต้องไม่ได้ แนวทางการแก้ไขปัญหาคควรเป็นแนวทางที่เป็นไปได้และสามารถแปรสภาพไปสู่การปฏิบัติที่จะออกมาในรูปของโครงการต่าง ๆ ที่นำไปสู่วิธีการแก้ปัญหาอย่างแท้จริง

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบทางเลือก

ทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่น่าจะเป็นไปได้ อาจมีหลายทางเลือกซึ่งผู้วางแผนไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ทั้งหมด แต่ต้องนำมาหาทางเลือกเหล่านั้นมาเปรียบเทียบว่าการแก้ไขปัญหโดยวิธีใดที่ดีที่สุด ทางเลือกอาจอยู่ในรูปแบบของโครงการซึ่งมักเป็นสิ่งที่ยากในการเลือก เพราะแต่ละทางเลือกย่อมมีข้อดีและข้อจำกัดควบคู่กันไปในการพิจารณาทางเลือกต้องใช้เกณฑ์การตัดสินใจหลัก

5. การตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด

เมื่อเปรียบเทียบแนวทางแก้ไขปัญหาก็ทำให้ทราบถึงผลตอบแทนจากโครงการต่าง ๆ ในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ดีที่สุด ต้องพิจารณาด้านปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย ถ้าปัจจัยใดเป็นเรื่องใกล้ตัวและมีความสอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้แสดงว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญสูง ย่อมมีน้ำหนักมากกว่าปัจจัยที่มีความสำคัญต่อเป้าหมายน้อยกว่าเป็นธรรมดา

6. การกำหนดรายละเอียดการปฏิบัติ

เป็นขั้นตอนในการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบว่าใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ด้วยทรัพยากรจากแหล่งใด และมาจากทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดตามการตัดสินใจเลือกแล้ว จึงเกิดการลงมือปฏิบัติตามแผนโดยมีการแบ่งงานให้หน่วยงานต่าง ๆ เป็นผู้ดำเนินการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบได้อย่างชัดเจนก็จะไม่เกิดปัญหาการทำงานซ้ำซ้อนที่จะทำให้เสียเวลาและสิ้นเปลืองทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์ การวางแผนขั้นตอนนี้จัดเป็นการวางแผนในระดับปฏิบัติการ

7. การรวบรวมรายละเอียดต่าง ๆ จัดทำเป็นแผนพัฒนา

หน้าที่ของแผนพัฒนา คือ การกำหนดแนวทางปฏิบัติให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ให้ประสานกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ และให้การพัฒนาดำเนินไปอย่างเหมาะสมสัมฤทธิ์ผล วิธีที่จำเป็นที่สุดซึ่งเป็นพื้นฐานในการประสานงานคือ ควรทำให้มีการประสานงานรวมอยู่ในแผนนั้นด้วย

8. การปฏิบัติตามแผน

เป็นการปฏิบัติตามแนวทางที่เลือกแล้ว โดยหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบให้ดำเนินการ ผู้ปฏิบัติตามแผนจะต้องทำงานให้เป็นไปตามกำหนดการที่วางไว้ อย่างเคร่งครัด

9. การติดตามและการประเมินผล

เป็นการติดตามแผนและโครงการดังกล่าวว่ามีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่ เพียงใด ทั้งนี้ควรมีระบบข้อมูลย้อนกลับ (feedback) หรือใช้เทคนิคการประเมินผลเป็นเครื่องมือเพื่อปรับปรุงการจัดทำแผนและโครงการในครั้งต่อไป

ซึ่งในทางปฏิบัติอาจกล่าวว่ามีกระบวนการวางแผนโดยสรุปง่าย ๆ 5 ขั้นตอน คือ

1. การเตรียมการ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ คือ

- การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล
- การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนพัฒนาการทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2. การร่างแผน ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ คือ

- การกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย เป้าหมาย และวงเงิน หรือเรียกว่าการกำหนดกรอบการวางแผนในแต่ละช่วงเวลา
- การกำหนดโครงการและแผนงานซึ่งได้จากการวิเคราะห์ทางเลือกในการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุผลตามที่กำหนดไว้ ซึ่งทางเลือกต่าง ๆ อาจมีหลายทางเลือก จึงควรพิจารณาตัดสินใจเลือกเอาทางเลือกที่ดีที่สุด และเหมาะสมที่สุดมาจัดทำเป็นโครงการและแผนงาน

3. การดำเนินงานตามโครงการ เป็นขั้นตอนที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนำแผนไปปฏิบัติ ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจมีการจัดทำแผนปฏิบัติงานเฉพาะของแต่ละหน่วยงานในรูปแบบของแผนงานประจำปีที่เป็นไปโดยสอดคล้องกับแผนงานในส่วนรวม

4. การติดตามผลและประเมินผล เป็นการเสาะหาข้อมูลเพื่อให้ทราบว่าการดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคประการใดเกิดขึ้น เพื่อจะได้หาทางปรับปรุงแนวทางในการดำเนินงานหรือแผนงานให้มีความเหมาะสมต่อไป

5. การปรับปรุงแผนงาน เป็นขั้นตอนที่นำข้อมูลซึ่งได้จากการติดตามและประเมินผลมาใช้เป็นแนวทางปรับปรุงแผนงานให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป หรือทำการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามแผนหรือจากการนำแผนไปปฏิบัติ

ตารางที่ 4 กระบวนการวางแผน

ทฤษฎี	สุภาพร พิศาลบุตร (2548)	สมิต สัมภูกร (2548)	สุรัสวดี ราชกุลชัย (2547)	ผู้วิจัย
กระบวนการ วางแผน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชั้นเตรียมการวางแผน 2. ชั้นวิเคราะห์ปัญหา 3. ชั้นศึกษาและประเมินแนวโน้มในอนาคต 4. ชั้นกำหนดหรือจัดทำแผน 5. ชั้นจัดทำรายละเอียดของแผน 6. ชั้นนำแผนไปปฏิบัติ 7. ชั้นติดตามและประเมินผล 8. ชั้นปรับแผนและจัดทำแผนใหม่ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเตรียมการ 2. การสร้างแผน 3. การปฏิบัติตามแผน 4. การประเมินผลแผน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การกำหนดวัตถุประสงค์ 2. การศึกษาสภาพของปัญหาและสภาพแวดล้อม 3. การกำหนดแนวทางปฏิบัติหรือกลยุทธ์ 4. วิเคราะห์เปรียบเทียบทางเลือก 5. การตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด 6. การกำหนดรายละเอียดการปฏิบัติ 7. การรวบรวมรายละเอียดต่าง ๆ จัดทำเป็นแผนพัฒนา 8. การปฏิบัติตามแผน 9. การติดตามและการประเมินผล 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีการปรึกษาหารือในการทำงาน 2. มีการแจกแจงงานและแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงาน 3. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับขั้นตอนในการทำงาน 4. มีการกำหนดเวลาในการทำงาน 5. มีการตรวจสอบและปรับปรุงแผนการทำงาน 6. มีการปฏิบัติตามหน้าที่ตามแผนที่ได้กำหนดไว้ 7. มีการทบทวนการปฏิบัติงาน

จากกระบวนการวางแผนข้างต้น ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์กระบวนการวางแผน และได้กระบวนการวางแผน ดังนี้

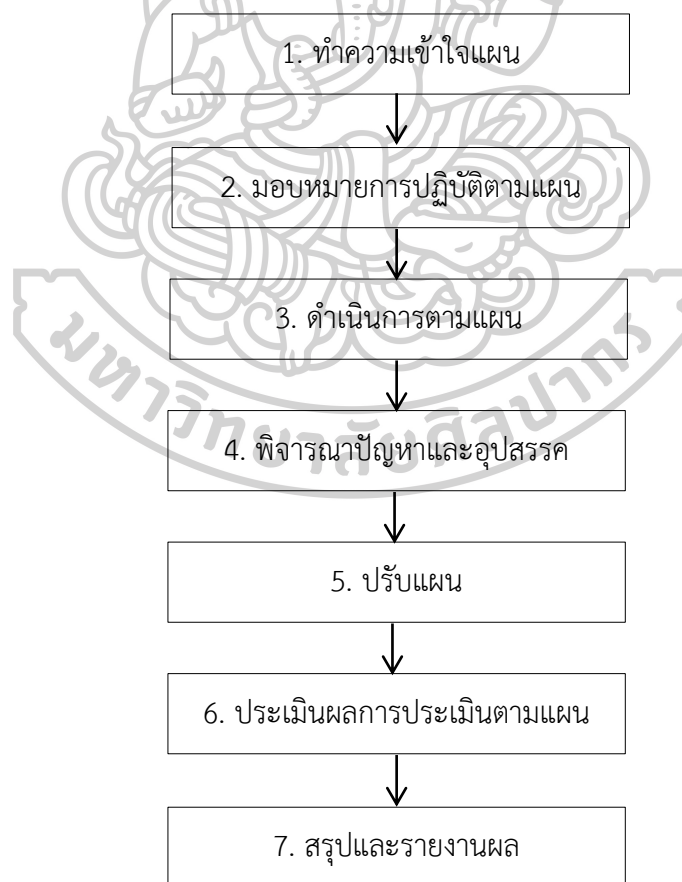
1. มีการปรึกษาหารือในการทำงาน
2. มีการแจกแจงงานและแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงาน
3. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับขั้นตอนในการทำงาน

4. มีการกำหนดเวลาในการทำงาน
5. มีการตรวจสอบและปรับปรุงแผนการทำงาน
6. มีการปฏิบัติตามหน้าที่ตามแผนที่ได้กำหนดไว้
7. มีการทบทวนการปฏิบัติงาน

ผู้วิจัยจึงได้ปรับกระบวนการวางแผนข้างต้น นำมาสร้างแบบประเมินพฤติกรรมการวางแผน ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การนำแผนออกปฏิบัติ

สมิต สัจฉกร (2548: 15) เมื่อได้จัดทำแผนเรียบร้อยแล้วและได้มีการทบทวนจะมีการนำแผนออกปฏิบัติซึ่งมีแนวทางปฏิบัติตามความเหมาะสมของสถานการณ์ โดยทั่วไป ในการนำแผนออกปฏิบัตินั้น เป็นการดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการ โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติซึ่งผู้รับผิดชอบจะต้องทำความเข้าใจแผนปฏิบัติตามสิ่งที่กำหนดในแผนอย่างครบถ้วน พร้อมทั้งติดตามประเมินผลการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนกำหนดในแผนงาน และสรุปผลจัดทำรายงาน ดังแผนภาพ

แผนภูมิที่ 2 การนำแผนออกปฏิบัติ

1. ทำความเข้าใจแผน

ผู้ที่จะนำแผนออกปฏิบัติอาจเป็นคนละคนกับผู้ที่ย่างแผน และไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนมาก่อน ไม่รู้ถึงความเป็นมาและรายละเอียดหลายประการที่มีได้เขียนไว้ในแผน ที่ร้ายที่สุดคือปฏิบัติโดยไม่รู้หรือเข้าใจวัตถุประสงค์ของแผน เมื่อรับแผนมาปฏิบัติ จึงอาจตีความแผนงานตามความนึกคิดของตนเองซึ่งอาจไม่ตรงกับสิ่งที่ผู้วางแผนต้องการให้ปฏิบัติ ดังนั้นเมื่อแผนงานได้รับอนุมัติแล้ว ก็จะต้องปฏิบัติตาม ไม่อาจจะปฏิบัติตามความคิดของตนเองได้ ต่างกับกรณีที่ตนเป็นผู้วางแผนเอง และปฏิบัติเอง ผู้ปฏิบัติตามแผนจึงควรศึกษาทำความเข้าใจแผนอย่างละเอียดและถูกต้อง ทั้งที่เป็นส่วนประกอบต่าง ๆ ทางเทคนิค และสาระทั่วไปของแผนที่ไม่เกี่ยวกับทางเทคนิค เพื่อมิให้เกิดการปฏิบัติที่ผิดไปจากแผน

2. มอบหมายการปฏิบัติตามแผน

ในกรณีที่การปฏิบัติตามแผนจะต้องมีผู้ปฏิบัติมากกว่าหนึ่งคน จะต้องมีการมอบหมายหน้าที่ให้ชัดเจน และให้แต่ละคนต้องทำความเข้าใจส่วนประกอบของแผนต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน มีการแปลความหมายของแผน ซึ่งจะต้องปฏิบัติกิจกรรมตามแผนด้วยกันได้รู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ซึ่งต้องกระทำว่าจะทำอะไร และจะต้องทำอย่างไร อาจเกิดความไม่เข้าใจในเรื่องใดก็จะต้องสอบถามผู้วางแผนก่อนที่จะนำแผนออกปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ เป้าหมาย นโยบาย และวิธีปฏิบัติในส่วนต่าง ๆ ถ้าหากแผนงานมีลักษณะต้องใช้เทคนิคและวิชาการ ซึ่งยากต่อการทำความเข้าใจ ผู้วางแผนจะต้องจัดให้มีการอบรมชี้แจงให้ผู้ปฏิบัติได้ทราบอย่างละเอียดถูกต้อง รวมทั้งแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาถึงความรับผิดชอบเกี่ยวกับควบคุมงาน

3. ดำเนินการตามแผน

เมื่อผู้ปฏิบัติได้เข้าใจถึงรายละเอียดของแผนงาน และรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองดีแล้ว ก็จะต้องเริ่มดำเนินการตามกำหนดเวลา เพราะหากมีความคลาดเคลื่อนในเรื่องจังหวะเวลาจะทำให้มีปัญหาในการประสานงาน จึงต้องยึดถือเวลาที่กำหนดในแผนอย่างเคร่งครัด ในขณะที่ดำเนินการจะต้องพิจารณาผลการดำเนินการสิ่งที่จะเป็นปัญหาขณะดำเนินการ

4. พิจารณาปัญหาและอุปสรรค

เมื่อได้ปฏิบัติตามแผนก็จะต้องพิจารณาสิ่งที่จะเป็นปัญหาเกิดขึ้นในการดำเนินการตามแผน หรือมีอุปสรรคมาสกัดไม่ให้เกิดการปฏิบัติเป็นไปโดยสะดวกและถูกต้อง ทั้งนี้จะต้องตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติในทุกขั้นตอนและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความก้าวหน้าของแผน นำมาพิจารณาปรับปรุงแผนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ด้วยการวิเคราะห์สาเหตุของสิ่งที่เป็นปัญหา และสร้างทางเลือกเพื่อตัดสิ้นใจแก้ปัญหา

5. ปรับแผน

หากมีสิ่งใดที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามแผนได้ และได้มีการแก้ไขแล้วจะต้องประเมินการแก้ปัญหา และคาดการณ์ปัญหาที่อาจเกิดตามมาพิจารณาว่าจะดำเนินการต่อไปหรือไม่ หากสมควรดำเนินการต่อก็ต้องกำหนดวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ และควบคุมให้การดำเนินการมุ่งไปสู่เป้าหมาย

6. ประเมินผลการปฏิบัติตามแผน

ผู้ปฏิบัติจะต้องมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติตามแผนในทุกขั้นตอนเป็นระยะ ๆ ให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างเรียบร้อยโดยใช้ดุลพินิจที่เห็นสมควรและเหมาะสมเพื่อให้การดำเนินการตามแผนสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเหมาะสม เนื่องจากการคาดการณ์ในการวางแผนอาจจะขาดข้อมูลที่สมบูรณ์ครบถ้วนตามสถานการณ์ที่เป็นจริง

7. สรุปและรายงานผล

เมื่อได้มีการปฏิบัติตามแผนจนสุดสิ้นจะต้องสรุปผลการปฏิบัติทั้งปัญหาและอุปสรรคเพื่อจะได้สื่อสารกลับเป็นข้อมูลให้ใช้ในการเตรียมแผนครั้งต่อไป โดยรายงานถึงสิ่งที่ได้ปฏิบัติว่าเป็นไปตามแผนเพียงใด ได้ผลหรือมีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง รวมทั้งได้มีการปรับปรุงแผนอย่างไร

สรุปได้ว่า เมื่อจัดทำแผนเรียบร้อย และได้มีการทบทวนก็สามารถนำแผนออกปฏิบัติการนำแผนออกปฏิบัตินั้น เป็นการดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการ โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติซึ่งผู้รับผิดชอบจะต้องทำความเข้าใจแผนปฏิบัติตามสิ่งที่กำหนดในแผนอย่างครบถ้วน พร้อมทั้งติดตามประเมินผลการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนนี้กำหนดในแผนงาน และสรุปผลจัดทำรายงาน

การติดตามและประเมินผลแผน

สมิต สัจฉกร (2548: 81) เมื่อวางแผนแล้วจะต้องมีการนำแผนออกปฏิบัติ ผู้รับผิดชอบจะต้องติดตามให้มีการดำเนินงานตามแผน จะต้องดูแลหรือติดตามรายงานการปฏิบัติงานในแต่ละช่วงเวลา เพื่อที่จะได้รู้ถึงผลที่เกิดขึ้นจริงว่ามีการดำเนินการแล้วเกิดผลตามที่ต้องการอันเป็นวัตถุประสงค์ของแผนหรือไม่ เป็นการประเมินในขณะที่ดำเนินการตามแผนงาน อันเป็นผลให้สามารถปรับปรุงแก้ไขปัญหาหรือข้อจัดอุปสรรคในการดำเนินตามแผนได้ทันเวลาที่

การติดตามการปฏิบัติตามแผน

การติดตามผลช่วยให้รู้ถึงระดับความสามารถและประสิทธิภาพการดำเนินงานในทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มดำเนินการตามแผนมีเพียงพอหรือไม่ มีอุปสรรคระหว่างดำเนินการอย่างไร

ในการติดตามผล ผู้ติดตามจะต้องรู้ถึงดัชนีวัดผลเพื่อจะได้ตัดสินได้ว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ ดัชนีที่กำหนดเพื่อติดตามผลควรเป็นดัชนีวัดที่ง่ายและช่วยให้เกิดความเข้าใจว่าการดำเนินเป็นไปตามแผนหรือไม่อย่างไร

การติดตามผลการดำเนินงานตามแผน การปฏิบัติเป็นไปตามแผนอาจมีการปรับแผน แนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม รวมทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จำเป็นต้องทำอย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบ หากละเลยการติดตามผล กว่าจะรู้ถึงผลเสียหาย ก็เมื่อมีการวัดผลและประเมินผล ซึ่งถึงเวลานั้นอาจเสียหายมากจนยากแก่การปรับปรุงแก้ไข วิธีการติดตามการดำเนินงานตามแผนอาจกระทำได้หลายลักษณะ ทั้งโดยตรงและทางอ้อมตาม สภาพของแต่ละงาน ดังนี้

1. มอบหมายให้มีบุคคลหรือหน่วยงานเฉพาะติดตาม
2. จัดระบบรายงานเป็นช่วง ๆ ระยะเวลา

ถ้ามีการกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายในแผนงานชัดเจน สามารถวัดผลเปรียบเทียบ ได้ ก็จะทำให้การติดตามผลสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การติดตามผลช่วยให้รู้ถึงระดับความสามารถและประสิทธิภาพการดำเนินงานในทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มดำเนินงานตามแผนมีเพียงพอหรือไม่ มีอุปสรรคระหว่างดำเนินการอย่างไร

ในการติดตามผล ผู้ติดตามจะต้องรู้ถึงดัชนีชี้วัดผล เพื่อจะได้ตัดสินได้ว่าปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้น เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ ดัชนีที่กำหนดเพื่อการติดตามผลควรเป็นดัชนีชี้วัด ที่ง่ายและช่วยให้เกิดความเข้าใจว่าการดำเนินการเป็นไปตามแผนหรือไม่อย่างไร

การประเมินผลแผน

การประเมินผลแผน หมายถึง การประเมินผลการปฏิบัติว่าได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และ เป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลแผนนี้เป็นการประเมินผลเพื่อสื่อสารกลับ (Feedback) หรือให้ข้อมูลย้อนกลับไปยังขั้นการเตรียมการของกระบวนการวางแผนนั่นเอง

การประเมินผลแผนปฏิบัติงาน จะกำหนดเกณฑ์การประเมินโดยพิจารณาถึงผลสำเร็จของ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนงานเป็นหลัก

ช่วงเวลาของการประเมินผลแผนปฏิบัติงานต้องพิจารณาตามความเหมาะสม โดยพิจารณา จากช่วงเวลาที่ความก้าวหน้าของงานมีสภาพเพียงพอแก่การที่จะตรวจสอบและวัดได้

การประเมินผลมิใช่การสอบสวนหาความผิดจึงต้องมีการชี้แนะผู้รับผิดชอบให้ดำเนินการ ประเมินผล ให้มุ่งพิจารณาถึงการช่วยเหลือให้การดำเนินการเกิดผลสำเร็จเป็นสำคัญ

การติดตามผลความก้าวหน้าของการดำเนินงานตามแผนควรได้รับของจากผู้ตรวจสอบ ที่เชื่อถือได้ และการประเมินผลงานที่สำคัญในตอนท้ายของแผนงานควรจะให้ผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การปฏิบัติเป็นผู้ประเมิน

การประเมินผลแผนมีกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้

1. วัดหรือประเมินผลการปฏิบัติงาน
2. พิจารณาปัญหาและอุปสรรค

3. พิจารณาผลกระทบ
4. พิจารณาบททวน
5. ปรับแผน

1. วัดหรือประเมินผลการปฏิบัติงาน เป็นการทำให้รู้ว่ามีการดำเนินการตามแผนได้ผลมากน้อยเพียงใด การที่จะวัดหรือประเมินได้ถูกต้องชัดเจนจะต้องมีตัวเปรียบเทียบ หากในการวางแผนได้กำหนดมาตรฐานหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับงานที่ต้องปฏิบัติไว้ชัดเจน ก็จะได้รู้ว่าการดำเนินการตามแผนมีความเบี่ยงเบนไปอย่างไรหรือไม่ มีผลตามที่ต้องการหรือไม่

2. พิจารณาปัญหาและอุปสรรค เป็นการพิจารณาว่าได้เบี่ยงเบนไปจากแผนอย่างไร มีสื่อใดมาสกัดกั้น อันเป็นสาเหตุให้การปฏิบัติตามแผนมีความยุ่งยากเพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขตรงจุด

3. พิจารณาผลกระทบ เป็นการพิจารณาถึงผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผน ซึ่งมีได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายไว้ อาจจะเป็นผลด้านบวกหรือลบ เพื่อจะได้หาวิธีควบคุมไม่ให้เกิดผลเสียต่อวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของแผน

4. พิจารณาบททวน เป็นสิ่งที่มักจะเกิดขึ้นในการปฏิบัติตามแผนที่มีระยะยาว เพราะสถานการณ์ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงได้มากตามเวลาที่เปลี่ยนไป

5. ปรับแผน เป็นการพิจารณาทางเลือกใหม่ ๆ (Alternative) เพื่อให้มีการหลีกเลี่ยงอุปสรรคไปสู่เป้าหมาย เป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอ

สรุปได้ว่า เมื่อนำแผนออกปฏิบัติการแล้วจะต้องมีการติดตามและประเมินผลแผน เพราะการติดตามผลช่วยให้รู้ถึงระดับความสามารถและประสิทธิภาพการดำเนินงานในทุกขั้นตอนตั้งแต่เริ่มดำเนินการตามแผนมีเพียงพอหรือไม่ มีอุปสรรคระหว่างดำเนินการอย่างไร ส่วนการประเมินผลการปฏิบัติทำให้รู้ว่าได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

ข้อควรคำนึงในการประเมินผล

หากจะประเมินผลในการวางแผนอย่างครอบคลุมครบถ้วนก็ควรที่จะประเมินทั้งกระบวนการในการวางแผน อันได้แก่การประเมินในทุกขั้นตอนของกระบวนการวางแผน ดังต่อไปนี้

1. การประเมินในขั้นการเตรียมการ จะต้องพิจารณาว่าการศึกษาเป้าหมายขององค์การ เพื่อจะกำหนดกรอบหรือแนวทางการปฏิบัติได้กระทำอย่างสมบูรณ์ ครบถ้วนเพียงใด
2. การวิเคราะห์สภาพการณ์ในขณะที่วางแผนนั้น สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริง ในขณะที่ปฏิบัติตามแผนมากน้อยเพียงใด
3. การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผน สอดคล้องกับนโยบาย และเป้าหมายขององค์การหรือไม่อย่างไร

4. การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายสอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายขององค์การหรือไม่
  5. การคาดการณ์ถึงสิ่งที่จะเอื้ออำนวยให้บรรลุผลมีความถูกต้องเป็นจริงเพียงใด
  6. การคาดการณ์อุปสรรคต่าง ๆ ครอบคลุมถึงสิ่งที่จะมาสกัดกั้นการปฏิบัติตามแผนได้มากเพียงพอแก่การเตรียมการป้องกันแก้ไขหรือไม่
  7. การสำรวจข้อมูลที่นำมาแปลงให้เป็นสารสนเทศได้กระทำอย่างถูกต้องในการจำแนกข้อมูลเพื่อพิจารณาเลือกใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนหรือไม่
  8. มีการพิจารณาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแผนอย่างละเอียดถี่ถ้วนเพียงพอหรือไม่
  9. ในการสร้างแผนได้กำหนดมาตรฐานหรือคุณภาพงานที่ต้องปฏิบัติไว้หรือไม่
  10. มีการพิจารณาทางเลือกหรือกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติสอดคล้องกับสถานการณ์ในขณะนำแผนออกปฏิบัติหรือไม่
  11. การพิจารณาทางเลือกได้คำนึงถึงประสิทธิผลที่จะเกิดจากการปฏิบัติตามแผนหรือไม่
  12. มีการพิจารณาอุปสรรคหรือข้อจำกัดที่จะเกิดขึ้นและเตรียมวิธีการแก้ไขไว้หรือไม่
  13. มีการกำหนดขั้นตอนของการปฏิบัติตามแผนอย่างชัดเจนหรือไม่
  14. มีการพิจารณาทรัพยากรที่ต้องใช้เพื่อการสนับสนุนการปฏิบัติกิจกรรมอย่างถูกต้องหรือไม่
  15. มีการกำหนดช่วงระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดไว้หรือไม่
  16. ในการปฏิบัติตามแผนมีการกำหนดกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติไว้ครบถ้วนหรือไม่
  17. มีการกำหนดผู้ที่จะรับผิดชอบปฏิบัติกิจกรรมเหมาะสมหรือไม่
  18. มีการควบคุมการปฏิบัติกิจกรรมโดยแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบหรือไม่
  19. มีการประชุมสร้างความเข้าใจกับบุคคลที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามแผนหรือไม่
  20. มีการกำหนดรูปแบบความร่วมมือและประสานระหว่างหน่วยหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับแผนหรือไม่
  21. มีการให้คำแนะนำในการปฏิบัติตามแผนอย่างชัดเจนและถูกต้องหรือไม่
  22. ในการประเมินผลแผนมีการกำหนดตัวชี้วัดการประเมินผลไว้หรือไม่
  23. มีการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแผนไว้หรือไม่
- สรุปได้ว่า หากจะประเมินผลในการวางแผนให้ครอบคลุมครบถ้วนก็ควรที่จะประเมินทั้งกระบวนการในการวางแผน อันได้แก่การประเมินในทุกขั้นตอนของกระบวนการวางแผน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินพฤติกรรมการวางแผนประกอบด้วย 7 ด้าน ดังนี้

1. มีการปรึกษาหารือในการทำงาน
2. มีการแจกแจงงานและแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงาน
3. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับขั้นตอนในการทำงาน
4. มีการกำหนดเวลาในการทำงาน
5. มีการตรวจสอบและปรับปรุงแผนการทำงาน
6. มีการปฏิบัติตามหน้าที่ตามแผนที่ได้กำหนดไว้
7. มีการทบทวนการปฏิบัติงานเป็นระยะ

ชุมชนย่านตลาดพลู

ตลาดพลู ตั้งอยู่บริเวณถนนเทอดไท เขตธนบุรี แต่เดิมนั้นเป็นพื้นที่ของชาวจีนที่มาตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ต่อมาเมื่อย้ายราชธานีไปยังฝั่งพระนคร ชาวจีนบางส่วนที่ตลาดพลู จึงได้ย้ายไปสำเพ็ง และมีชาวมุสลิมที่เข้ามาแทนที่ได้ริเริ่มการทำสวนพลูขึ้น ซึ่งทั้งชาวมุสลิมและชาวจีนต่างทำสวนพลูจนเป็นอาชีพที่แพร่หลาย จนเป็นตลาดซื้อขายพลู ที่เรียกว่าตลาดพลู จนบัดนี้

ตลาดพลูเป็นย่านเก่าแก่ที่เกิดขึ้นมายาวนานแล้วทำให้ย่านนี้มีประวัติศาสตร์ มีสถานที่ที่มีความสำคัญ และกลายเป็นที่อยู่อาศัยของผู้คนหลากหลายรุ่นตั้งแต่บรรพบุรุษตราบจนมาถึงปัจจุบัน เหมือนอย่างที่ว่า “ย่านตลาดพลู” เป็นอยู่ในทุกวันนี้

จากนั้น ชาวมุสลิมก็เริ่มทำสวนพลูขึ้นในพื้นที่แถบนี้ และมีการขยับขยายมาปลูกสวนพลูกันทั้งชาวมุสลิมและชาวจีนอย่างแพร่หลาย โดยพลูบางส่วนก็ถูกส่งมาจากสวนพลูซึ่งปัจจุบันคือตลาดสวนพลูที่อยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ จนทำให้พื้นที่แถบนี้กลับกลายมาเป็นตลาดซื้อขายพลูขึ้นมา และเกิดชุมชนที่อยู่อาศัยที่เรียกกันว่า “ตลาดพลู” มานับแต่บัดนั้น

ตลาดพลูในปัจจุบัน ตั้งอยู่บนถนนเทอดไท ฝั่งธนบุรี มีความสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นย่านเก่าแก่ เป็นเส้นทางคมนาคม เป็นตลาดที่มีชื่อเสียงในด้านของกินที่เอร็ดอร่อย มีวัดวาอาราม เป็นสถานีรถไฟสายสำคัญที่ใช้เดินทางผ่าน มหาชัย แม่กลอง และที่สำคัญเป็นแหล่งของอร่อยที่หลากหลาย ๆ คนรู้จักกันดี

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจชุมชน

การสำรวจชุมชน

การสำรวจชุมชน หมายถึง การศึกษาหาความจริงเกี่ยวกับลักษณะและสภาพต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แนวโน้มของปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดโครงการการพัฒนา หรือการวางแผนพัฒนาชุมชนต่อไป

การสำรวจชุมชนจะต้องมีการกำหนดจุดมุ่งหมายไว้ล่วงหน้าว่าต้องการทราบข้อมูลด้านใดบ้าง เพื่อช่วยให้เกิดการประหยัดและได้ข้อมูลที่ต้องการ การรายงานผลการสำรวจก็ต้องชี้แจงไปตามความเป็นจริง ไม่ใช่ความรู้สึกนึกคิดส่วนตัว หรือมีอคติในการวินิจฉัยปัญหา ปัจจุบันจึงนิยมใช้วิธีการทางสถิติในการสำรวจชุมชน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ต้องการและมีความเป็นปรนัย (Objective) สูง (วิริยา สุขวงศ์, 2540: 42)

ความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาชุมชน

การดำเนินงานใดก็ตาม ถ้าเราทราบรายละเอียดเกี่ยวกับงานอย่างชัดเจนทุกแง่ทุกมุมย่อมจะทำให้งานนั้นดำเนินไปด้วยดี การพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพของประชากรและการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้นทุกด้าน จึงจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ต้องการมาใช้ในการวางแผน การสำรวจชุมชนจึงมีประโยชน์หลายประการ คือ (เสาวนีย์ เสนาสุข, 2529: 23)

1. ช่วยให้เราทราบลักษณะและขอบเขตของปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนว่า มีอะไรบ้าง และแต่ละปัญหามีผลกระทบต่อประชากรกลุ่มไหน อย่างไร
2. เป็นพื้นฐานในการศึกษาหาสาเหตุของแต่ละปัญหาและหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขอย่างมีระบบ
3. ช่วยให้เราทราบแหล่งวิชาในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ วิทยากร และสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น วัด องค์กรหรือสมาคมต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน
4. ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร เพื่อหาทางปรับปรุงและส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้น
5. ช่วยให้เราทราบภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม การบริโภคอุปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขหรือจัดสร้างต่อไป
6. ช่วยให้เราเข้าใจลักษณะความเชื่อ ทศนคติ ขนบธรรมเนียมประเพณีการใช้เวลาว่างหรือนันทนาการของคนในชุมชน ว่ามีลักษณะที่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนมากน้อยเพียงใด

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการศึกษาชุมชน จะทำให้ทราบลักษณะของปัญหาในชุมชน ทราบแหล่งความรู้ในชุมชน และช่วยให้เข้าใจความเชื่อ ทศนคติต่าง ๆ ของคนในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจชุมชน

ในการสำรวจชุมชนนั้น ผู้ศึกษาสามารถเลือกใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการสำรวจ และลักษณะของข้อมูลที่ต้องการจะศึกษา รวมทั้งให้เหมาะกับกลุ่มตัวอย่างที่จะเป็นผู้ให้คำตอบ เช่น ถ้าต้องการสำรวจปัญหาในการประกอบอาชีพจากชาวบ้านที่ไม่รู้หนังสือ ก็ควรจะใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แทนการใช้แบบสอบถาม เป็นต้น เทคนิคในการรวบรวมข้อมูลมีอยู่หลายวิธี ดังนี้

1. การสังเกต (Observation)

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์ (2553: 28) กล่าวว่า การสังเกต หมายถึง การเฝ้าดู หรือ ศึกษาเหตุการณ์หรือเรื่องราวโดยละเอียด ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการสังเกตเพื่อศึกษา ย่อมขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ว่าใครเป็นผู้สังเกต สังเกตอะไร ภายใต้สภาพการณ์ใด เพราะความหมายของการสังเกต จะแปรเปลี่ยนไปตามบริบท

สุวิมล ตรีภานันท์ (2557: 32) กล่าวว่า การสังเกตเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งนักมานุษยวิทยาใช้ในการศึกษาความเป็นอยู่ของมนุษย์กลุ่มต่าง ๆ การใช้การสังเกตในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้รวบรวมข้อมูล หรือที่เรียกกันว่า “ผู้สังเกต” ได้สัมผัสกับสิ่งที่ต้องการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ทำให้มีโอกาสได้ข้อมูลที่ตรงตามสภาพความเป็นจริงสูง โดยทั่วไปนิยมใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสังเกตพฤติกรรมการทำงานของพนักงาน การสังเกตสามารถทำในคราวเดียวหรือทำเป็นระยะ ๆ ติดต่อกันไป เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

การสังเกตเป็นวิธีการสำรวจชุมชนที่ต้องการทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นโดยตรงของประชากรในชุมชนนั้น ๆ ด้วยการบันทึกสภาวะที่แท้จริง ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ตามความเป็นจริงในขณะนั้นทั้งสามารที่จะรวบรวมเอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญนั้น นำมาบันทึกไว้เป็นข้อมูลเบื้องต้นได้อีกด้วย เช่นเดียวกับการบันทึกผลที่เกิดขึ้นจากการทดลองในห้องทดลองโดยไม่คาดหวังไว้ก่อน นอกจากนี้แล้วการสังเกตยังเป็นวิธีการสำรวจชุมชนที่ง่ายและสะดวกในการใช้อีกด้วย

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์ (2553: 29) การสังเกตการณ์ เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลอีกอย่างหนึ่งที่นักวิจัยเชิงคุณภาพนิยมนำมาใช้ ซึ่งจะต้องอาศัยการฝึกฝนวิธีการสังเกตการณ์นั้น เพื่อที่จะเข้าใจลักษณะธรรมชาติและขอบเขตของการเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของปรากฏการณ์ทางสังคม และพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในสังคม ดังนั้น การสังเกตการณ์จึงต้องอาศัยการสังเกตด้วยตา หู สัมผัส ที่อาการทั้ง 5 สามารถจะทำการสังเกตการณ์ได้

ดังนั้น การสังเกต หมายถึง การเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างใส่ใจและมีระเบียบวิธี เพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นกับสิ่งอื่น

ประเภทของการสังเกตการณ์

Denzin (1971: 8) ได้กล่าวถึงการสังเกตในสภาพการณ์ธรรมชาติ ซึ่งเป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตไม่ได้ควบคุมสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เพียงแต่คอยเฝ้าดูเหตุการณ์ดังกล่าว อาจแบ่งได้เป็น 5 ประเภท คือ

1. การสังเกตกายภาพภายนอก เช่น สัญลักษณ์ รูปลักษณ์ หรือคุณลักษณะภายนอกที่แสดงออก เป็นเครื่องหมายสื่อไปยังบุคคลหรือพฤติกรรมของบุคคล เช่น การแต่งกาย เครื่องหมาย เครื่องประดับ สีเส้น รูปแบบ (style) หรือสัญลักษณ์และรูปลักษณ์ สามารถบ่งชี้ถึงบุคคลและกลุ่ม เป็นต้น

2. การสังเกตการณ์แสดงออก ของกิริยาท่าทางหรือภาษาท่าทางอันเป็นการเคลื่อนไหวของร่างกาย หน้าตา แขนขา และรูปแบบร่างกายของบุคคลโดยธรรมชาติ ตลอดจนความสอดคล้องหรือขัดแย้งของการแสดงออกกับคำพูด เป็นต้น

3. การสังเกตตำแหน่งแหล่งที่ทางกาย โดยปกติมนุษย์จะสงวนอาณาเขตรอบ ๆ ตนเองไว้เป็นส่วนตัว และจะยอมให้บุคคลเข้าใกล้ชิดตามระดับความสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังนั้น ระยะห่างระหว่างบุคคลทางกายภาพ จึงสามารถบ่งบอกความสัมพันธ์ของบุคคลได้ กล่าวคือ ถ้าอยู่ในระยะใกล้ก็แสดงว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิด แต่ถ้าอยู่ระยะห่างกันรูปแบบความสัมพันธ์ก็จะห่างออกไป

การสังเกตการณ์นั้นนอกจากตำแหน่งแหล่งที่ทางกายภาพจะแสดงความสัมพันธ์แล้ว ที่นั่งยอมแสดงถึงสถานภาพทางสังคม เช่น คนเป็นหัวหน้าจะนั่งหัวโต๊ะเวลาประชุม และเป็นที่ยกกันว่าถ้าหัวหน้ายังไม่เข้ามานั่ง คนเข้ามาก่อนจะนั่งห่างไปในทางตรงกันข้ามหัวโต๊ะ แทนที่จะนั่งที่นั่งเก้าอี้ตัวข้าง ๆ หัวโต๊ะ เป็นต้น เช่นเดียวกับตำแหน่งนั่งของนักเรียน นักศึกษา ที่ตั้งใจสนใจเรียนจะนั่งแถวหน้า ๆ ในขณะที่คนนั่งหลังๆห้องจะเป็นผู้ที่แสดงความสนใจเรียนน้อยกว่า ฯลฯ

4. การสังเกตการใช้ภาษา การใช้คำพูดในการสนทนา ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ กันระหว่างผู้พูด วิธีการพูดและเวลาพูด อันเป็นเรื่องที่สังเกตเห็นได้ชัดเจน

5. การสังเกตบริบท เวลาและการใช้เวลา การใช้เวลาของบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ ในกิจกรรมทางสังคม ล้วนแตกต่างกันทั้งระยะเวลาและช่วงเวลา แม้กระทั่งความรู้สึกเกี่ยวกับเวลาที่ใช้วัดระยะทางเดียวกันก็ยังแตกต่างกัน เช่น ความใกล้ไกล ช้า เร็วต่าง ๆ เหล่านี้ แต่ละบุคคลจะมีความรู้สึกไม่เท่ากัน

สรุปได้ว่า ประเภทของการสังเกตสามารถแบ่งได้ 5 ประเภท คือ สังเกตกายภาพภายนอก การสังเกตการณ์แสดงออก การสังเกตตำแหน่งแหล่งที่ทางกาย การสังเกตการใช้ภาษา และการสังเกตบริบท เวลาและการใช้เวลา

อุปกรณ์ช่วยในการสังเกต

1. สมุดบันทึกประจำวัน (Diaries) สมุดบันทึกส่วนตัวเป็นอุปกรณ์เบื้องต้นที่ช่วยให้ผู้สังเกตได้จัดบันทึกข้อมูลและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาชุมชน เพราะข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกเป็นข้อมูลที่เกิดจากสภาพและเหตุการณ์สด ๆ ร้อน ๆ และด้วยความตื่นตาตื่นใจในขณะที่เขียนบันทึกนั้นผู้จดบันทึกสามารถที่จะใช้การสังเกตจากสภาพเหตุการณ์ในขณะนั้น ๆ ประมวลเข้ากับประสบการณ์จากสภาวะแวดล้อมของชุมชนในขณะนั้น ทำให้ได้เรื่องราวซึ่งมีลักษณะพิเศษเฉพาะอย่างของการบันทึกจากผลของการสังเกต

2. การจดยละเอียดในสนาม (Detailed Field Notes) เป็นการจดยละเอียดทันทีทันใด หลังจากที่ได้เสร็จการสังเกตแล้วในสนาม ทั้งนี้ เพื่อเป็นการช่วยความจำและป้องกันมิให้ข้อมูลที่ได้นั้นบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริง และในโอกาสต่อไป เมื่อผู้สังเกตได้พบเห็นสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นคล้ายคลึงกัน ก็จะสามารถที่จะจดบันทึกได้อย่างมีระเบียบ และมีเนื้อหาที่ตรงกับความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น รวมทั้ง สามารถวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสภาพและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีเหตุผล เพื่อใช้ประกอบการสังเกตได้ดียิ่งขึ้น

3. รูปถ่าย (Photographs) ใช้แสดงรายละเอียดของสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ชัดเจนถูกต้องยิ่งขึ้น รูปถ่ายจะให้ภาพถ่ายที่เป็นธรรมและเที่ยงตรง ไม่มีการเลือกจุดสนใจที่เน้นเป็นพิเศษได้ และรูปถ่ายสามารถแสดงให้เห็นประเด็นต่าง ๆ ของสภาวะของสภาพการณ์ได้ตามลำดับ รูปถ่ายจะมีค่าเพิ่มในตัวเองมากยิ่งขึ้นถ้าหากรูปถ่ายนั้นเป็นรูปที่แสดงให้เห็นถึงสภาพการณ์ในอดีตและปัจจุบัน และสามารถนำมาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ศึกษาเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพิจารณาลำดับขั้นของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนที่ทำการสังเกตได้ดีเป็นอย่างยิ่ง

4. แผนที่ (Maps) มีลักษณะที่คล้ายกับรูปถ่ายในด้านที่ได้ภาพของสภาวะทางสังคมในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนที่ที่แสดงให้เห็นถึงสภาพพื้นฐานของสังคมในชุมชนนั้น ๆ แผนที่ที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวางมากกว่ารูปถ่าย เนื่องจากแผนที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่กับสภาพของสังคมในชุมชนแก่ผู้สังเกตที่ต้องการทราบรายละเอียด โดยเฉพาะเจาะจงไปได้เป็นอย่างดี อันเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์กรในชุมชน พร้อมทั้งรายละเอียดของด้านต่าง ๆ ได้อีกด้วย

สรุปได้ว่า การลงสังเกตข้อมูลในชุมชนจะต้องใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต เช่น สมุดบันทึกประจำวัน รูปถ่าย แผนที่ เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคของการสังเกต

1. ตัวผู้สังเกต ซึ่งต้องยอมรับว่าผู้สังเกตนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการสังเกต ผู้สังเกตมีความสามารถที่จะนำพฤติกรรมที่สังเกตไปสัมพันธ์กับโครงสร้างของเรื่องที่กำลังศึกษา และสามารถตีความหมายของพฤติกรรมนั้น ๆ ออกมาได้ถูกต้องหรือไม่ ดังนั้น ผู้สังเกตจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้

ความสามารถพอสมควร และต้องได้รับการฝึกมาพอสมควร สิ่งที่เราควรมองระวังอีกอย่างหนึ่งก็คือ หากผู้ถูกสังเกตพยายามแสดงพฤติกรรมที่ดีที่สุด ผู้สังเกตก็อาจได้ข้อมูลที่ไม่เป็นไปตามความจริง หากเป็นไปได้ผู้สังเกตจึงควรหลีกเลี่ยงการเข้าไปเกี่ยวข้องในการปฏิบัติกิจการนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้พฤติกรรมของผู้ถูกสังเกตเปลี่ยนไป

2. ความเที่ยงตรง และความเชื่อถือได้ ในปัญหานี้ผู้สังเกตจะต้องจัดปัญหาความลำเอียงในการตีความหมายของพฤติกรรมที่สังเกตได้ และควรใช้ผู้สังเกตหลาย ๆ คนเพื่อหาข้อสรุปผลการสังเกตพฤติกรรมที่ตรงกันและแน่นอน

3. การสังเกตเสี่ยงต่อความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากความไม่เข้าใจที่แท้จริงของผู้สังเกต

4. ผู้สังเกตอาจไปสังเกตงาน หรือกิจกรรมซึ่งไม่เป็นสิ่งที่จะเป็นตัวแทนของงาน หรือกิจกรรมทั้งหมดที่ต้องการศึกษา

สรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคของการสังเกต คือ ตัวผู้สังเกต จะต้องมีความรู้ความสามารถมากพอ ต้องมีการตีความที่เที่ยงตรง และต้องมีความเข้าใจในเรื่องที่จะสังเกตอย่างแท้จริง

ส่วนประกอบของการสังเกต

ในการสังเกตมีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ

1. บทบาทของผู้สังเกต

1.1 การเข้าไปมีส่วนร่วม สามารถจำแนกบทบาทจากระดับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มเป้าหมายได้ดังนี้

1) การเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ ผู้สังเกตจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มด้วยการมีบทบาทเป็นสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่ม ทำการสังเกตโดยที่กลุ่มเป้าหมายไม่รู้ตัว ลักษณะนี้ทำให้ได้ข้อมูลมากแต่ความผูกพันระหว่างผู้สังเกตกับกลุ่มอาจเกิดความลำเอียงไปตามกลุ่มได้

2) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้สังเกตจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มและทำการสังเกตโดยที่กลุ่มเป้าหมายรู้ตัว ลักษณะนี้ได้ข้อมูลน้อยกว่าวิธีแรก แต่ผู้สังเกตสามารถทำตัวให้คุ้นเคยกับกลุ่มได้และมีโอกาสลำเอียงได้เช่นกัน

3) การสังเกตเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีส่วนร่วมในกลุ่มเป้าหมายและทำ ในขณะที่กลุ่มเป้าหมายไม่รู้ตัว ลักษณะนี้ได้ข้อมูลมาก แต่จะมีปัญหาการวางตัวในกลุ่มเป้าหมาย

4) การสังเกตเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีส่วนร่วมในกลุ่มเป้าหมาย โดยที่กลุ่มเป้าหมายรู้ตัว เป็นลักษณะที่ด้อยที่สุดใน 4 แบบ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายรู้ว่าถูกสังเกต การแสดงออกจึงผิดไปจากปกติ

ส่วนใหญ่ผู้สังเกตจะเลือก 3 แบบหลัง เนื่องจากข้อจำกัดในด้านเวลาและค่าใช้จ่าย และเพื่อหลีกเลี่ยงความผูกพันที่อาจเกิดขึ้นได้

1.2 ความตั้งใจของผู้สังเกต ผู้สังเกตจะต้องมีสมาธิต่อเป้าหมายที่ต้องการสังเกต ไม่ทำให้การสังเกตเกิดการขาดตอนหรือลืมนักสังเกตในบางขณะ ซึ่งจะทำให้ข้อมูลที่ได้เกิดความคลาดเคลื่อน

1.3 ประสาทสัมผัสของผู้สังเกต จะต้องทำงานเป็นปกติ หรือผู้สังเกตต้องมีความสุขภาพดี และมีความไวต่อสิ่งที่สังเกต

1.4 การรับรู้ของผู้สังเกต ต้องมีความไวในการรับรู้ต่อสิ่งที่กำลังสังเกต ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตจะต้องมีการแปลความหมายอย่างรวดเร็วและถูกต้อง ไม่ลำเอียงหรือใช้ความรู้สึกร่วมตัวในการแปลความหมายสิ่งที่สังเกตได้

2. สถานการณ์ในการสังเกต

2.1 สถานการณ์จริง เป็นการสังเกตคน สิ่งของ และสถานการณ์สิ่งแวดล้อมตามที่เป็นจริงตามธรรมชาติ โดยที่ผู้ที่ถูกสังเกตอาจจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว ทั้งนี้ขึ้นกับประเด็นที่ต้องการสังเกต

2.2 สถานการณ์ที่สร้างขึ้น เป็นการจำลองสถานการณ์จริง ส่วนใหญ่จะใช้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนาน ๆ ครั้ง และไม่มีเวลามากพอ แต่วิธีนี้อาจได้ข้อมูลไม่ตรงกับสถานการณ์จริงได้แม้จะช่วยประหยัดเวลาก็ตาม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต

โดยทั่วไปผู้วิจัยจะใช้แบบสังเกตเป็นเครื่องมือ แบ่งเป็น 2 แบบ คือ

1. แบบสังเกตที่มีโครงสร้าง (structured observation form) เป็นแบบสังเกตที่มีรายการ การสังเกตที่ถูกจัดทำขึ้นมาอย่างเป็นระบบ ตามวิธีการสร้างแบบสอบถาม มีการตรวจสอบคุณภาพก่อนนำไปใช้ แบบสังเกตอย่างมีโครงสร้างเป็นการเตือนความจำของผู้สังเกตไม่ให้ลืมนักสังเกตในการสังเกต แต่อาจทำให้ไม่สังเกตประเด็นอื่นที่ควรสนใจนอกเหนือจากที่กำหนดในแบบสังเกต และต้องเสียเวลาในขั้นตอนการสร้าง และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ที่นิยมใช้มี 2 แบบ คือ

1.1 แบบตรวจสอบรายการ (check-list) จะประกอบด้วยข้อความต่าง ๆ ที่ระบุพฤติกรรมในเรื่องที่ต้องการศึกษาเพื่อตรวจสอบว่ามีการเกิดพฤติกรรมขึ้นหรือไม่ มีความถี่ในการเกิดเป็นอย่างไร และเวลาที่เกิดพฤติกรรมนั้น

1.2 แบบประเมินค่า (rating scale) เป็นแบบสังเกตที่ผู้สังเกตต้องประเมินค่าสิ่งที่สังเกตได้ โดยมีเกณฑ์ในการประเมินค่ากำหนดไว้ล่วงหน้า

2. แบบสังเกตที่ไม่มีโครงสร้าง (nonstructured observation form) เป็นการสังเกตที่มีแต่หัวข้อการสังเกตโดยไม่มีรายละเอียด ต้องอาศัยตัวผู้สังเกตเองในการกำหนดรายละเอียดและบันทึก ข้อมูลวิธีการนี้ต้องมีความรับผิดชอบ และมีความละเอียดในการบันทึกข้อมูล

4. การบันทึกผลการสังเกต

4.1 ความถูกต้องในการบันทึกข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญ จึงควร

- 1) มีการวางแผนการบันทึกไว้ล่วงหน้าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง
- 2) มีการบันทึกควรให้เสร็จวันต่อวัน จะช่วยลดการสูญหายของข้อมูลได้มาก
- 3) ระบุวันเวลาของการสังเกต
- 4) บรรยายรายละเอียดให้ได้มากที่สุด
- 5) มีการตรวจสอบความถูกต้องของการสังเกต

4.2 รายละเอียดที่ควรมีการบันทึก ได้แก่

- 1) รูปแบบของพฤติกรรม
- 2) ระยะเวลาที่เกิดพฤติกรรม
- 3) ความถี่ของพฤติกรรม
- 4) สาเหตุและผลของพฤติกรรม
- 5) สภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดพฤติกรรม
- 6) ความเกี่ยวข้องและการเชื่อมโยงระหว่างสภาพแวดล้อมและพฤติกรรม

ที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่า การสังเกตมีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ บทบาทของผู้สังเกต สถานการณ์ในการสังเกต เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต และการบันทึกผลการสังเกต

ขั้นตอนการสังเกต

1. การเตรียมเครื่องมือ เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายของการสังเกตให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จัดเตรียมแบบสังเกตหรือหัวข้อการสังเกตที่แบ่งข้อมูลการสังเกตเป็นหมวดหมู่
2. ระบุพื้นที่เป้าหมายและสำรวจพื้นที่เบื้องต้น ศึกษาสภาพกลุ่มเป้าหมายในเบื้องต้นเป็นข้อมูลที่จะทำให้ผู้สังเกตสามารถสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมายได้

ข้อมูล

3. ฝึกอบรมผู้สังเกตทุกคนให้มีมาตรฐานเดียวกัน ทั้งด้านการสังเกตและการบันทึกข้อมูล

4. ปฏิบัติงานภาคสนาม มีการปรับตัวให้เกิดความคุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีการแสดงออกตามปกติ ในขณะที่เดียวกันผู้สังเกตต้องทำการสังเกตอย่างมีจุดมุ่งหมายที่เฉพาะเจาะจง พิจารณาด้วยความละเอียดถี่ถ้วน

5. บันทึกการสังเกตเพื่อเป็นหลักฐานและใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป การบันทึกควรบันทึกตามความเป็นจริง และอยู่ในลักษณะที่ชัดเจนเข้าใจได้ง่าย

6. ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องก่อนออกจากพื้นที่

สรุปได้ว่า การสังเกตต้องมีการเตรียมเครื่องมือ การระบุพื้นที่ ผู้สังเกตทุกคนต้องมีมาตรฐานเดียวกัน ปฏิบัติงานภาคสนาม บันทึกการสังเกต และตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องก่อนออกจากพื้นที่

ประโยชน์ของการสังเกต

1. ทำให้มีโอกาสสัมผัสและเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งไม่สามารถใช้วิธีการอื่นได้ เช่น การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรม การศึกษาเกี่ยวกับความสามารถในเชิงปฏิบัติ
2. การได้สัมผัสกับปัญหาโดยตรง นอกจากจะได้ข้อมูลที่เป็นจริงแล้ว ในงานพัฒนายังพบว่า มีประโยชน์ต่อการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถกระทำได้ทันทีก่อนการวิจัยจะสิ้นสุดลง
3. ในกรณีที่เป็นการสังเกตโดยกลุ่มผู้ที่ถูกสังเกตไม่รู้ตัว ทำให้ผู้สังเกตได้ข้อมูลที่เปิดเผยในยามปกติ หรือที่ผู้ถูกสังเกตไม่เต็มใจให้คำตอบในการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ยังเกิดความปลอดภัยแก่ผู้สังเกตอีกด้วย
4. ทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่คาดหวังซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา
5. ผู้สังเกตสามารถเก็บข้อมูลได้โดยไม่ต้องอาศัยความรู้หรือความสามารถของผู้ถูกสังเกต

สรุปได้ว่า การสังเกตมีประโยชน์ คือ เข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ได้สัมผัสกับปัญหาโดยตรง และได้ข้อมูลเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

จุดอ่อนของการใช้การสังเกตในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายสูงกว่าการเก็บข้อมูลวิธีอื่น เพราะต้องใช้เวลานานที่จะเกิดพฤติกรรมที่ต้องการสังเกต และต้องมีการสังเกตหลายครั้งเพื่อให้เกิดความแม่นยำในการสังเกต
2. พฤติกรรมบางอย่างจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่สั้นมาก จนอาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการสังเกตได้ เช่น พฤติกรรมที่ผิดกฎหมายซึ่งต้องอาศัยความเร็วในการปฏิบัติ
3. การปฏิบัติงานจะทำได้ยากหากกลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่หรืออยู่กระจัดกระจาย
4. ช่วงเวลาที่ถูกสังเกตถูกกำหนดโดยลักษณะของพฤติกรรม แต่ในทางปฏิบัติไม่สะดวกสำหรับผู้ที่จะเข้าไปสังเกต เช่น พฤติกรรมของครอบครัวในการรับประทานอาหารร่วมกันในตอนเย็น การเข้าไปสังเกตในแบบใดก็ตามจะทำให้พฤติกรรมตามปกติเปลี่ยนไป ทำให้ผู้ถูกสังเกตขาดความเป็นส่วนตัว
5. ความคลาดเคลื่อนจากตัวผู้สังเกตมีโอกาสเกิดได้มาก นับจากการสังเกต การตีความไปจนถึงการแปลความหมายจากสิ่งที่สังเกตได้ เพราะต้องอาศัยทักษะและประสบการณ์ของผู้สังเกตเป็นหลัก
6. การสังเกตพฤติกรรมบางลักษณะที่เป็นความรู้สึกหรือความคิดเห็นทำได้ยาก เช่น เจตคติ ค่านิยม แรงจูงใจ การสังเกตอาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการแปลผลได้

บุญธรรม จิตต์อนันต์ (2536: 18) ได้สรุปข้อดีและข้อจำกัดของการสังเกตการณ์ไว้ดังนี้

ข้อดีของการสังเกตการณ์

1. สามารถสังเกตการณ์หรือบันทึกพฤติกรรมได้ทันทีที่เกิดขึ้น
2. สามารถได้ข้อมูลที่แน่นอนตรงกับสภาพการณ์จริงของพฤติกรรมนั้น
3. สามารถดำเนินการหรือเก็บข้อมูลได้มากกว่าวิธีอื่นในกรณีที่เกิดความไม่เต็มใจจะ

ให้ข้อมูลจากบุคคลหรือกลุ่มคน

ข้อจำกัดของการสังเกตการณ์

1. ไม่สามารถที่จะทำนายได้อย่างแน่ชัดว่าเหตุการณ์หนึ่งๆจะเกิดตามธรรมชาติเมื่อใดจึงจะสังเกตการณ์ได้ทัน

2. มีปัญหาด้านปัจจัยสอดแทรกที่ไม่คาดคิดมาก่อน เช่น การจราจร การจลาจล ความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ ฯลฯ ทำให้การสังเกตการณ์ไม่ได้ผลสมบูรณ์

3. ปัญหาระยะเวลาของเหตุการณ์ เช่น จะศึกษาประวัติชีวิตบุคคลโดยวิธีนี้ก็จะมีลำบากมาก

4. การสังเกตการณ์มีข้อจำกัดในเรื่องกฎเกณฑ์หรือมารยาท เช่น การเข้าไป สังเกตการณ์ การรับประทานอาหาร การสนทนา หรือการทะเลาะกันภายในบ้านบุคคลอื่นๆ

ดังนั้น การสังเกตเป็นการเก็บข้อมูลที่ผู้สังเกตได้สัมผัสกับเหตุการณ์ที่ต้องศึกษาด้วยตนเอง วิธีนี้ทำให้ผู้สังเกตด้อยละเอียดทั้งหมดที่เกิดขึ้นทั้งที่คาดหวังและไม่คาดหวัง แต่การสังเกตยังมีจุดอ่อนในเรื่องของเวลาที่ต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก และค่าใช้จ่ายที่สูง

2. การสัมภาษณ์ (Interview)

เสาวนีย์ เสนาสู (2529: 42) การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือการเก็บข้อมูลที่เก่าแก่ที่สุดและใช้มากที่สุด ส่วนใหญ่นิยมใช้เพื่อสังเกตบุคลิกลักษณะโดยทั่ว ๆ ไป ศึกษาทัศนคติ ความคิดเห็นของบุคคล ในการสัมภาษณ์หากได้ปฏิบัติถูกต้องตามแบบแผนแล้ว ข้อมูลที่ได้จะมีความจริงและมีความคลาดเคลื่อนน้อย แต่มีข้อเสียที่ต้องใช้เวลาในการสัมภาษณ์มาก และผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของแต่ละคนก็นำมาเปรียบเทียบได้ยาก เพราะผู้สัมภาษณ์จะต้องได้รับการฝึกฝนมาโดยเฉพาะ การสัมภาษณ์นับว่าเหมาะสมสำหรับประเทศไทยมาก เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่ยังต้องการศึกษาและมีเวลาว่างมาก ประกอบกับเป็นวิธีที่สามารถซักถามเพื่อค้นหาความจริง (Fact finding) ออกมาให้ได้โดยตรงด้วย

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์ (2553: 36) การสัมภาษณ์เป็นการศึกษาชุมชนอีกวิธีหนึ่งซึ่งเป็นเครื่องมือที่รวบรวมข้อมูลแบบเผชิญหน้ากัน การสัมภาษณ์ คือ การสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องการข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะช่วยอธิบายสิ่งที่พบเห็นหรือสังเกตได้แต่ยังไม่เข้าใจให้เข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น การสัมภาษณ์จำเป็นต้องมีโครงสร้างของ

คำถามและสามารถควบคุมทิศทางโครงสร้างของเนื้อหาให้เป็นเรื่องที่ต้องการทราบ หรือปัญหาในการวิจัยศึกษาชุมชน

สรุปได้ว่า การสัมภาษณ์ คือ การสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องการข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะช่วยอธิบายสิ่งที่พบเห็นหรือสังเกตได้แต่ยังไม่เข้าใจให้เข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น

ลักษณะของการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์จะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำหรือความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ ทำให้ทราบลักษณะทั่วไปของบุคลิกภาพ ทักษะ ค่านิยม และอื่น ๆ จากการแสดงอารมณ์หรือพฤติกรรมออกมาระหว่างการสัมภาษณ์ ลักษณะของการสัมภาษณ์ที่ดีควรต้องคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

1. **ผู้สัมภาษณ์** ผู้สัมภาษณ์อาจจะเป็นผู้ศึกษาและหรือบุคคลอื่นที่ผู้ศึกษาได้คัดเลือกเป็นผู้สัมภาษณ์ ซึ่งจำเป็นต้องมีการได้รับการฝึกฝนวิธีการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ได้ถูกต้องของเรื่องที่จะทำการศึกษาอย่างละเอียด เพื่อให้สามารถจะซักถาม ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบตามวัตถุประสงค์ได้ถูกต้อง บางครั้งผู้สัมภาษณ์มีตำแหน่งหรือบุคลิกภาพส่วนตัวที่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลผิด ๆ เช่น ผู้สัมภาษณ์เป็นพนักงานสำรวจภาษีจากกระทรวงการคลัง ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ต่อการศึกษาอาจจะให้ข้อมูลที่บิดเบือนความจริงได้เพราะเข้าใจว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่สัมภาษณ์จะนำไปเก็บภาษี

2. **ผู้ให้สัมภาษณ์** ผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นบุคคลที่สำคัญในการให้ข้อมูลที่แท้จริง ปัจจัยสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและประเพณีของผู้ให้สัมภาษณ์ ย่อมมีผลต่อการตอบคำถามตลอดจนระบบความเชื่อ ค่านิยมของผู้ให้สัมภาษณ์ อาจจะทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถที่จะแสดงออกในการตอบคำถาม หรือไม่กล้าที่จะตอบคำถาม เช่น หากการศึกษาเรื่องการวางแผนครอบครัว ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นสตรีอาจจะอายไม่กล้าตอบ ซึ่งเป็นไปตามวัฒนธรรมของชุมชน

ขั้นตอนการสัมภาษณ์

1. สร้างแบบสัมภาษณ์และตรวจสอบคุณภาพ ในการสัมภาษณ์อาจใช้แบบสัมภาษณ์หรือใช้เพียงหัวข้อการซักถามก็ได้ แต่ควรมีการตรวจสอบคุณภาพทั้งด้านความเที่ยงและความตรง และมีการทดลองใช้ก่อน เพื่อยืนยันความถูกต้อง

2. ส่งคณะผู้สำรวจไปยังพื้นที่เพื่อเตรียมการปฏิบัติงานสนาม ในบางกรณีจะต้องส่งพนักงานไปติดต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบความถูกต้องของรายชื่อกลุ่มตัวอย่าง ตลอดจนนัดหมายกลุ่มตัวอย่างตามวัน เวลาที่กำหนด

3. ฝึกอบรม/ซักซ้อมความเข้าใจของผู้สัมภาษณ์ทุกคนให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน มีการทดลองใช้แบบสัมภาษณ์ จนแน่ใจได้ว่าผู้สัมภาษณ์ทุกคนอยู่ในมาตรฐานที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด

4. วางแผนการปฏิบัติงานภาคสนาม

4.1 จัดทำรายชื่อบุคคลตัวอย่างและจัดแบ่งให้ผู้สัมภาษณ์ล่วงหน้า เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์จะได้เตรียมแบบสัมภาษณ์ให้ครบ

4.2 กำหนดการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการรวบรวมข้อมูลในแต่ละวัน ควรทำให้เสร็จในแต่ละวัน เพื่อป้องกันการผิดพลาดและการหลงลืมเมื่อเวลาผ่านไป

5. ช่วงทำการสัมภาษณ์ ควรเป็นผู้รับผิดชอบคณะผู้สัมภาษณ์ เพื่อทำหน้าที่ประสานงาน กำกับการทำงาน ดูแลและสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน มีการตรวจสอบข้อมูลให้ครบถ้วนก่อนออกจากพื้นที่

หลักการสัมภาษณ์

หลักการสัมภาษณ์ที่ดีควรมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การแนะนำตัว (Introduction) ผู้สัมภาษณ์จะต้องแนะนำตัวเองเสียก่อน เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ทราบและคุ้นเคย อย่างไรก็ตามผู้สัมภาษณ์จะต้องสังเกตสิ่งแวดล้อมของผู้ให้สัมภาษณ์ว่ามีความพร้อมที่จะให้สัมภาษณ์หรือไม่ เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์กำลังทำอาหารเข้าก็ไม่ควรที่จะทำการสัมภาษณ์จึงต้องพิจารณาความเหมาะสมของระยะเวลาและสถานที่

2. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี (Good Relationship) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ผู้สัมภาษณ์จะต้องสร้างความคุ้นเคย มีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อผู้ให้สัมภาษณ์ จึงเป็นเทคนิคเฉพาะของผู้สัมภาษณ์ แต่ละคนจะมีความสามารถที่จะสร้างความเป็นกันเองอย่างไรเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีความพร้อมและพอใจในการตอบคำถามจากการสัมภาษณ์ เทคนิคนี้จึงเป็นศิลปะที่ผู้สัมภาษณ์จะต้องได้รับการฝึกฝน เช่น ถ้าหากผู้ให้สัมภาษณ์กำลังทำอาหารเข้ากำลังจะเสร็จ ผู้สัมภาษณ์ควรที่จะหาโอกาสช่วยเหลือเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคยและเป็นกันเองให้เกิดขึ้น

3. การเข้าใจวัตถุประสงค์ (Objectives) ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีความเข้าใจวัตถุประสงค์ของคำถามที่กำหนดขึ้นเพื่อที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในการซักถามประกอบการสัมภาษณ์ รวมทั้งผู้สัมภาษณ์ควรจะบอกวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์แก่ผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นอาจจะบอกวัตถุประสงค์ในช่วงแรกของการแนะนำตัว

4. การจดบันทึก (Take Note) ผู้สัมภาษณ์จะต้องเตรียมการจดบันทึกในขณะที่จะทำการสัมภาษณ์ การจดบันทึกลงในสมุดบันทึกหรือลงในแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างที่กำหนดขึ้นเป็นการจดบันทึกเพื่อให้คำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ถูกบันทึกลงอย่างเรียบร้อย ขั้นตอนนี้ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีความตั้งใจในการฟังการสัมภาษณ์ เพื่อจะได้ข้อมูลที่แท้จริง

5. การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีการเตรียมการล่วงหน้าในการสัมภาษณ์ จะต้องได้รับการฝึกฝนเทคนิคและวิธีการสัมภาษณ์ในระหว่างการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

5.1 การสังเกตการณ์ (Observing) ผู้สัมภาษณ์จะต้องสังเกตการทำทางของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งสิ่งแวดล้อม บรรยากาศต่าง ๆ และความเบื่อหน่ายหรือความสนใจที่ให้อำนาจตอบ บางครั้งผู้ให้สัมภาษณ์จะต้องมีเทคนิคในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีความสนใจในเรื่องที่จะสนทนาซักถาม

5.2 การฟัง (Listening) ผู้สัมภาษณ์ที่ดีควรจะต้องเป็นผู้ฟังที่ดี ยอมรับฟังคำสนทนาบอกเล่าจากผู้ให้สัมภาษณ์ แม้ว่าเป็นเรื่องราวที่ยาว หรือบางครั้งเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ซักถามก็ตาม

5.3 การซักถาม (Questioning) ผู้สัมภาษณ์ควรที่จะต้องรู้จักการใช้คำถามซักถาม โดยถามคำถามง่ายๆที่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์เกิดความเข้าใจ

5.4 การถามซ้ำ (Probing) ผู้สัมภาษณ์ควรที่จะต้องถามซ้ำเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ได้คำถามที่ถูกต้องตรงประเด็นมากขึ้น โดยทั่วไปการถามซ้ำมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้ผู้ให้สัมภาษณ์ให้คำตอบที่สมบูรณ์ (Completion probe) ชัดเจน (Clarity probe) มีรายละเอียดต่อเนื่อง (Channel probe) เพื่อการพิสูจน์สมมติฐาน (Hypothetical probe) และการได้รับปฏิกิริยาตอบ (Reaction probe) มากยิ่งขึ้น

5.5 การกล่าวขอบคุณ (Thanks) เมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ควรที่จะกล่าวขอบคุณแก่ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นการอำลา และขอบคุณที่ได้เสียสละเวลาในการสัมภาษณ์ เป็นการแสดงออกถึงมารยาทที่ดี การสัมภาษณ์ที่ดีในแต่ละครั้งไม่ควรเกิน 1 ชั่วโมง การสัมภาษณ์ที่เหมาะสมควรอยู่ในระหว่าง 30 – 45 นาที (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2538: 45)

ดังนั้น การสัมภาษณ์ที่ดีจะต้องมีการแนะนำตัวก่อนเพื่อสร้างสัมพันธที่ดี ต้องมีความเข้าใจวัตถุประสงค์ของคำถาม ต้องเตรียมการจดบันทึกในขณะที่จะทำการสัมภาษณ์ และต้องมีการเตรียมการล่วงหน้าในการสัมภาษณ์ จะต้องได้รับการฝึกฝนเทคนิคและวิธีการสัมภาษณ์ในระหว่างการสัมภาษณ์

ประโยชน์ของการสัมภาษณ์

1. สามารถนำไปใช้ได้กับคนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ไม่มีปัญหาจากการอ่านและเขียน
2. สามารถดัดแปลงและปรับปรุงวิธีการสัมภาษณ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาการสัมภาษณ์ และสามารถอธิบายคำถามที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่เข้าใจได้
3. ทำให้ได้จำนวนตัวอย่างมากกว่าการใช้แบบสอบถามทางไปรษณีย์
4. ได้ข้อมูลที่ไม่ได้วางแผนมาก่อน เพราะการสัมภาษณ์ทำให้กลุ่มตัวอย่างเปิดเผยข้อมูลมากกว่าและยังสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้ในระหว่างการสัมภาษณ์
5. สามารถสังเกตปฏิกิริยาอาการของผู้ถูกสัมภาษณ์ในขณะที่สัมภาษณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้

6. ทำให้ได้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวแปรด้านอารมณ์และตัวแปรความรู้สึกมากกว่าการใช้แบบสอบถาม

จุดอ่อนของการสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล

1. คุณภาพของข้อมูลจากการสัมภาษณ์ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และบุคลิกภาพของผู้สัมภาษณ์ ในงานหนึ่ง ๆ จะมีผู้สัมภาษณ์ที่มีคุณสมบัติตามที่ต้องการไม่มากนัก ต้องอาศัยการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่อื่น ซึ่งยังไม่มีประสบการณ์เข้ามาช่วย อาจทำให้ผลการสัมภาษณ์ไม่เป็นไปตามที่ต้องการได้ ส่วนการจ้างบุคลากรที่มีความชำนาญก็เท่ากับเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายให้มากขึ้นเช่นกัน

2. การควบคุมให้ผู้สัมภาษณ์ทุกคนอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน เป็นอีกปัญหาหนึ่งของการปฏิบัติงานสนาม แม้ว่าจะมีการฝึกอบรมมาเป็นอย่างดี หากเกิดการเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานติดต่อกันเป็นเวลาหลายวัน ย่อมส่งผลต่อการสัมภาษณ์

3. ใช้เวลาและค่าใช้จ่ายมากกว่าการใช้แบบสอบถาม

4. หลากกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะกระจัดกระจาย จะทำให้การเก็บข้อมูลต้องใช้เจ้าหน้าที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายอีกเช่นกัน

5. มีปัญหาในการควบคุมผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ตอบอย่างคงเส้นคงวา ตลอดระยะเวลาของการสัมภาษณ์

6. เมื่อผู้ถูกสัมภาษณ์รู้ว่าถูกสัมภาษณ์จะพยายามตอบทางด้านบวกเท่านั้น ทำให้ได้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

ดังนั้น การสัมภาษณ์เป็นการเก็บข้อมูลโดยให้แต่ละหน่วยของประชากรหรือกลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ตอบด้วยตนเอง การเก็บข้อมูลวิธีนี้สามารถใช้ได้กับคนทุกกลุ่มและยังได้รายละเอียดจากพฤติกรรมของผู้ถูกสัมภาษณ์ แต่การสัมภาษณ์ยังมีจุดอ่อนที่เกิดจากบุคลิกผู้สัมภาษณ์ มาตรฐานของการสัมภาษณ์เมื่อใช้ผู้สัมภาษณ์หลายคน นอกจากนี้ยังเสียเวลาและค่าใช้จ่ายมากกว่าการใช้แบบสอบถาม

ข้อดีของการสัมภาษณ์

บุญธรรม จิตตอนันต์ (2536: 48) ได้อธิบายข้อดีและข้อจำกัดของการอธิบายไว้ดังนี้

1. ผู้สัมภาษณ์มีโอกาสได้สังเกตและศึกษาสภาพการณ์ ตลอดจนปฏิบัติการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ได้คำตอบที่แน่ชัดสมบูรณ์ เพราะสามารถอธิบายข้อสงสัยต่าง ๆ ให้แก่ผู้ตอบได้

3. สามารถเก็บข้อมูลได้แม้ผู้ตอบจะมีความด้อยหรือเป็นผู้ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้

4. โอกาสที่จะได้ข้อมูลมีสูงมากเพราะผู้ตอบส่วนใหญ่ยินดีให้ความร่วมมือ

ข้อจำกัดของการสัมภาษณ์

1. ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง
2. มีปัญหาเกี่ยวกับการฝึกให้คำแนะนำผู้ที่ออกไปสัมภาษณ์ การติดตามและควบคุมการสัมภาษณ์

3. จะมีอคติหรือความลำเอียงของผู้สัมภาษณ์

4. ต้องใช้เวลาและแรงงานมาก

เสาวนีย์ เสนาสู (2529: 37) การสัมภาษณ์มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปให้เห็นถึงข้อดีได้ดังนี้

1. การสัมภาษณ์สามารถใช้กับบุคคลทุกระดับการศึกษา ไม่ว่าผู้นั้นจะอ่านออกเขียนได้หรือไม่ก็ตาม

2. การสัมภาษณ์มีลักษณะยืดหยุ่นได้มาก สามารถดัดแปลงและแก้ไขหรือถามจนกว่าผู้ตอบจะเข้าใจคำถาม

3. ช่วยแก้ปัญหาเรื่องการได้รับแบบสอบถามคืนน้อย คือสัมภาษณ์เท่าไรก็ได้เท่านั้น ไม่สูญหาย เหมือนกับการส่งแบบสอบถามไปให้กรอก

4. ในขณะที่สัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์สามารถใช้วิธีสังเกต (Observation) ประกอบด้วยเพื่อดูว่าผู้ตอบเขาตอบด้วยความจริงใจหรือไม่ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับฐานะความเป็นอยู่ รายได้ และการประเพณีพิธีสิน เช่น ราคาบ้าน ที่ดิน เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ได้ผลดีกว่าวิธีอื่น

5. การศึกษาทางสังคมศาสตร์ เป็นเรื่องของการเสาะแสวงหาความจริงทางด้านพฤติกรรมของมนุษย์ (Human Behavior) ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ จิตใจ ความคิดเห็น และทัศนคติ ฉะนั้นการรวบรวมข้อมูลโดยการเข้าไปสนทนาด้วยการสัมภาษณ์จึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด

6. ช่วยสร้างนักสัมภาษณ์และนักสังเกตที่ดี รู้หลักการทำให้เข้าถึงประชาชน เพื่อจะได้ทราบปัญหาที่แท้จริง แล้วนำมาวิเคราะห์และเขียนรายงานได้ถูกต้องด้วย

ส่วนข้อเสียของการสัมภาษณ์ก็มีบ้าง เช่น ความไม่อิสระของผู้ตอบต้องเผชิญหน้ากับผู้สัมภาษณ์ อาจมาสัมภาษณ์ในขณะที่มีอาการเสียหรือไม่ว่าง เสียเวลา แรงงาน และงบประมาณมาก และในขณะที่สัมภาษณ์อาจมีความลำเอียง (Bias) ในการถาม เป็นต้น อย่างไรก็ตามปัญหาเหล่านี้ อาจแก้ไขได้ด้วยความสามารถของผู้สัมภาษณ์

3. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaires)

แบบสอบถามเป็นชุดของคำถามที่สร้างขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวบุคคลในด้านต่าง ๆ โดยตรง เช่น ความรู้สึก ความคิดเห็น เจตคติ ข้อเท็จจริง ฯลฯ

แบบสอบถามแตกต่างจากแบบสัมภาษณ์ ตรงที่ผู้ให้ข้อมูลจะเป็นผู้กรอกแบบสอบถามเอง แต่ถ้าเป็นแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะต้องเป็นผู้กรอกแบบสอบถาม ซึ่งทั้ง 2 วิธีนี้จะส่งผลต่อข้อมูลที่แตกต่างกันไป

แบบสอบถามเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลที่นิยมใช้กันมากอีกวิธีหนึ่ง เพราะประหยัดเวลามากกว่าการรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ และเป็นวิธีที่เหมาะสมกับประชาชนที่สามารถอ่านออกเขียนได้

สรุปได้ว่า แบบสอบถาม คือ ชุดของคำถามที่สร้างขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวบุคคลในด้านต่าง ๆ

ลักษณะของแบบสอบถาม อาจแบ่งได้เป็น 2 แบบคือ

1. แบบที่เป็นคำถามแท้ ๆ (Questionnaires) ได้แก่ วิธีวางคำถามทุกข้อที่ต้องการลงไปตามลำดับตั้งแต่ต้นจนจบ ซึ่งคำถามแบบนี้จะนำไปสัมภาษณ์ด้วยตนเองหรือส่งทางไปรษณีย์ เพื่อให้ผู้ถูกสำรวจกรอกแล้วส่งกลับคืนมาก็ได้

2. แบบตารางสำรวจ (Survey schedule) หมายถึง ผู้วิจัยจะต้องรวบรวมคำถามต่าง ๆ ประกอบกันขึ้นเป็นตาราง โดยออกแบบตารางพร้อมทั้งใส่หัวข้อต่าง ๆ ที่จะถามลงในตารางเหล่านั้น เพื่อให้กรอกตามรายการต่าง ๆ โดยลงให้ตรงกับปัญหาแต่ละข้อในแต่ละตาราง (โดยมากจะเป็นตัวเลข) แบบนี้ยุ่งยากกว่าแบบแรก ซึ่งผู้สำรวจจะต้องกรอกคำตอบในตารางเองด้วย เพราะถ้าให้ผู้ตอบกรอกเอง อาจผิดพลาดได้ง่าย อย่างไรก็ตามแบบฟอร์มทั้ง 2 ชนิดนี้ สามารถใช้คละกันหรือรวมกันได้ ซึ่งบางตอนอาจจะมีคำถามสั้น ๆ หรือบางตอนมีตารางแทรกบ้างก็ได้ ทั้งนี้สุดแต่ข้อมูลที่ต้องการ

ประเภทของแบบสอบถาม

แบบสอบถามสามารถจำแนกตามลักษณะจากคำตอบของแบบสอบถามออกได้เป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้ (เกษม สหรัยทิพย์, 2543: 52)

1. **แบบสอบถามปลายปิด (closed end form)** เป็นแบบสอบถามที่กำหนดคำตอบหลาย ๆ คำตอบไว้ในข้อความหรือรายการของคำถามแต่ละข้อ ให้ผู้ตอบแบบสอบถามพิจารณาตัดสินใจเลือกคำตอบใดคำตอบหนึ่งตามที่กำหนดให้ได้เพียงคำตอบเดียวเท่านั้น หรืออาจกำหนดให้ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกคำตอบจากที่กำหนดให้ได้มากกว่าหนึ่งคำตอบก็ได้ บางทีก็เรียกแบบสอบถามปลายปิดว่าแบบสอบถามที่มีโครงสร้าง (structured form)

2. **แบบสอบถามปลายเปิด (opened end form)** เป็นแบบสอบถามที่กำหนดให้เฉพาะข้อความหรือรายการของคำถามในแต่ละข้อเท่านั้น ให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้มีโอกาสพิจารณาตัดสินใจตอบคำถามของแต่ละข้อเหล่านั้นได้อย่างอิสระตามความพอใจของตนเอง บางทีก็เรียกแบบสอบถามปลายเปิดว่าแบบสอบถามที่ไม่มีโครงสร้าง (unstructured form)

3. **แบบสอบถามระหว่างปลายปิดกับปลายเปิด (mixed form)** เป็นแบบสอบถามที่กำหนดคำตอบหลาย ๆ คำตอบไว้ในข้อความหรือรายการของคำถามแต่ละข้อให้ผู้ตอบแบบสอบถามพิจารณาตัดสินใจเลือกคำตอบใดคำตอบหนึ่งที่กำหนดให้ได้เพียงคำตอบเดียวเท่านั้น หรือให้

ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถพิจารณาตัดสินใจตอบคำถามแต่ละข้อนั้นได้อย่างอิสระตามความพอใจของตนเองอีกด้วย บางทีเรียกแบบสอบถามผสมระหว่างปลายปิดกับปลายเปิดว่าแบบสอบถามกึ่งปิด (semi-closed end form)

ข้อดีของแบบสอบถาม อาจสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้ เสาวนีย์ เสนาสุ (2529: 50)

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จะช่วยให้ได้ข้อมูลในลักษณะหรือแบบเดียวกัน (Uniformity) และถือได้ว่าเป็นคำถามที่เป็นความจริง เป็นข้อมูลประเภทปฐมภูมิ
2. การรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามได้ผลดีกว่าวิธีอื่น ในกรณีที่มีประชากรมาก และประชากรนั้นมีลักษณะกระจัดกระจาย ไม่สะดวกแก่การเดินทางไปติดต่อกับส่งทางไปรษณีย์ได้ นับเป็นการประหยัดทั้งกำลังคน เวลา และงบประมาณ
3. ช่วยให้ผู้ตอบมีอิสระในการตอบมาก ไม่ต้องเผชิญหน้ากับผู้สัมภาษณ์ ตอบในเวลาว่าง และคิดหาคำตอบด้วยความสุขุมรอบคอบได้มากกว่า
4. เป็นประโยชน์ในการสัมภาษณ์ หรือช่วยให้ผู้สัมภาษณ์หรือพนักงานสำรวจได้ใช้เป็นแนวในการถาม ทั้งจะได้ถามภายในขอบข่ายของปัญหาที่ตั้งไว้เท่านั้น
5. ง่ายต่อการวิเคราะห์ เมื่อได้ข้อมูลแล้วก็สามารถบรรณาธิกรณ์ คือ การตรวจสอบข้อมูล ลงรหัส จัดทำตารางได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ทั้งข้อมูลก็รวมกลุ่มไม่กระจัดกระจายกันมากนัก
6. การรวบรวมข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถาม ไม่จำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญ เพียงแต่ส่งแบบสอบถามให้กรอกและตามเก็บเมื่อกรอกเสร็จแล้วเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของการใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลก็มีบ้าง เช่น อาจได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาน้อย อาจใช้ได้กับคนที่มีการศึกษาดีเท่านั้น และไม่อาจทราบได้ว่าเขาตอบตามความเป็นจริงหรือเปล่า หรือให้คนอื่นตอบ เป็นต้น

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์ (2553: 68) ได้ระบุข้อดีและข้อจำกัด ดังนี้

ข้อดีของการใช้แบบสอบถาม มีดังนี้

1. ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย
2. สะดวกเมื่อมีตัวอย่างจำนวนมาก
3. นำข้อมูลไปวิเคราะห์และสรุปผลได้ดีกว่าวิธีอื่น
4. ผู้ตอบมีอิสระในการตอบและมีเวลามากพอที่จะพิจารณาหาคำตอบที่ตนแน่ใจจริง ๆ ซึ่งช่วยให้ข้อมูลถูกต้องจริงใจ
5. ความลำเอียงมีน้อย เพราะที่ไม่ทราบว่าเป็นคำตอบของใคร หรือถึงทราบว่าเป็นคำตอบของผู้ใดก็เป็นข้อมูลที่ผู้ตอบให้มาเองซึ่งชัดเจน บิดเบือนไม่ได้
6. สามารถควบคุมให้แบบสอบถามถึงมือผู้ตอบในเวลาใกล้เคียงกันทำให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นในเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งทำให้ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

7. ถ้าแบบสอบถามทางไปรษณีย์ แบบสอบถามจะถึงมือผู้รับแน่นอนกว่าการออกไปสัมภาษณ์ซึ่งผู้ตอบอาจไม่ว่าง หรือไม่ยินดีพบผู้สัมภาษณ์

8. ไม่จำเป็นต้องฝึกผู้ส่งแบบสอบถามให้ชำนาญเป็นพิเศษ

ข้อจำกัดของการใช้แบบสอบถาม มีดังนี้

1. ขาดการติดต่อกับกลุ่มตัวอย่างโดยตรง จึงไม่แน่ใจว่าข้อมูลที่ได้เป็นความจริง
2. ถ้าผู้ตอบไม่เข้าใจคำถาม หรือเข้าใจผิด ก็อาจตอบคำถามไม่ตรงกับที่ผู้วิจัยต้องการ
3. มักได้แบบสอบถามกลับคืนมาจำนวนน้อย
4. ไม่สามารถใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่อ่านและเขียนหนังสือไม่ได้
5. หลักการสร้างแบบสอบถามควรสั้นและกะทัดรัดทำให้มีข้อความจำนวนจำกัด
6. ถ้าผู้วิจัยไม่เข้าใจคำตอบของผู้ตอบ ก็ไม่สามารถกลับไปสอบถามเพิ่มเติม
7. ถ้าผู้ตอบไม่เห็นความสำคัญของการวิจัย อาจไม่ตอบหรือขาดการพิจารณาในการตอบทำให้ผลที่ได้ขาดความน่าเชื่อถือ
8. ความต้องการหรือความรู้สึกลำเอียงของผู้สร้างแบบสอบถาม อาจจะมีผลต่อการสร้างข้อความโดยพยายามสร้างคำถาม และคำตอบให้เป็นไปตามแนวทางหรือสมมุติฐานที่ตนต้องการ
9. แบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ กลุ่มตัวอย่างอาจไม่ได้ตอบเองซึ่งทำให้ผลที่ได้รับผิดพลาดไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

งานวิจัยภายในประเทศ

อมรรัตน์ วัฒนาธร (2547: 245) เรื่องการวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร กรณีศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยภาคสนามที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการร่วมของชุมชนในโครงการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นโดยเอาบริบทของท้องถิ่นด้านการทำางานไม้แกะสลักมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ผลการวิจัยที่น่าสนใจ เช่น การร่วมมือกันของชาวบ้านถวายในโครงการวิจัยนี้มีลักษณะของความร่วมมือกัน 2 ลักษณะ ได้แก่ การร่วมมือระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัยและความร่วมมือระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ซึ่งเกิดขึ้นใน 2 ช่วง คือ ช่วงการศึกษาข้อมูลด้านเศรษฐศาสตร์การประกอบอาชีพไม้แกะสลักในท้องถิ่นที่ผู้วิจัยกับชาวบ้านช่วยกันค้นหาข้อมูลด้านเศรษฐศาสตร์ และช่วงของการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นเกิดขึ้น เมื่อผู้วิจัยกับชาวบ้านช่วยกันตรวจสอบข้อมูลเพื่อนำมาจัดทำเป็นเนื้อหาเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่น

และในช่วงการนำหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ท้องถิ่นไปใช้ในโรงเรียน โรงเรียนจำเป็นต้องบูรณาการเนื้อหา รายวิชาอื่นเข้ากับมาตรฐานเศรษฐศาสตร์เพื่อจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ขึ้น ส่วนการใช้หลักสูตร เศรษฐศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นนี้โรงเรียนสามารถนำเอาบทเรียนตามแนวทางที่จัดไว้ให้แล้วในหลักสูตร ไปใช้ได้เลย

รัชชาภรณ์ รัตนภุมมะ (2549: 202) ได้พัฒนาวิชาภาษาอังกฤษโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างทักษะภาษาอังกฤษและความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาวิชาภาษาอังกฤษโดยใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐาน 2) ศึกษาการพัฒนาทักษะ ภาษาอังกฤษของผู้เรียนโดยใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐาน 3) ศึกษาการใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐานสามารถ เสริมสร้างความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นได้หรือไม่ และ 4) ประเมินคุณภาพของวิชาภาษาอังกฤษที่ใช้ แนวคิดชุมชนเป็นฐานที่พัฒนาขึ้นหลังจากนำวิชานี้ไปทดลองใช้ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักศึกษา ปีสอง เอกภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ จำนวน 19 คน การทดลอง ใช้เวลาทั้งสิ้น 16 สัปดาห์ การเก็บข้อมูลใช้การรวบรวมเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ผลการวิจัย พบว่า 1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาวิชาภาษาอังกฤษ ได้ถูกนำมาพิจารณาเพื่อ กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาในการพัฒนาวิชาภาษาอังกฤษโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 2) แนวคิดชุมชน เป็นฐานสามารถเสริมสร้างการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ เนื่องจากมีปัจจัยที่สัมพันธ์กันระหว่าง บริบท ทักษะที่ดีต่อการเรียนภาษาที่สอง แรงจูงใจจากชิ้นงาน ความคุ้นเคยต่อเนื้อหา โอกาสในการ เรียนทั้งในและนอกห้องเรียนซึ่งมีโอกาสปฏิบัติจริง 3) การใช้สื่อการเรียนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ท้องถิ่นเพื่อเป็นกิจกรรมในการเรียนและเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์แก่ผู้เรียน พบว่ามีผลมาก ในการเสริมสร้างการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นของผู้ร่วมศึกษา และ 4) หลักสูตรมีประสิทธิภาพ เพราะ ผู้เรียนได้รับประโยชน์ในการเข้าถึงเป้าหมายของการศึกษาในรูปแบบของ Taxonomy of Significant Learning และผู้เรียนมีคะแนนสูงขึ้นหลังการนำวิชานี้ไปทดลองใช้ ผู้เรียนประเมินตนเองด้าน ความสามารถทางภาษาอังกฤษ พบว่า ทักษะภาษาอังกฤษพัฒนาขึ้นหลังการทดลอง การศึกษานี้ ยังชี้ให้เห็นว่าวิชาภาษาอังกฤษที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านวิชาการสังคม

อัชมา สุวรรณการญจน์ และศิริพันธ์ุ ศิริพันธ์ุ (2550: 123-129) ได้วิจัยและพัฒนาชุด การสอนแบบใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การพัฒนาอนามัยชุมชน และศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนด้านพุทธิปัญญา รวมทั้งความสามารถในการพัฒนาอนามัยชุมชนก่อนและหลังการเรียน การสอนและการฝึกภาคปฏิบัติ ประชากรที่ศึกษา คือ นักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 4 จำนวน 49 คน ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ชุดการสอนแบบใช้ ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การพัฒนาอนามัยชุมชนที่พัฒนาขึ้น ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญและมี ประสิทธิภาพเท่ากับ 86.99/86.34 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการพัฒนาอนามัย ชุมชน และแบบประเมินความสามารถในการพัฒนาอนามัยชุมชน ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นและตรวจสอบ

ความตรงตามเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน และหาความเที่ยงของแบบทดสอบโดยใช้สูตรคูเดอร์ริชาร์สัน (KR-20) ซึ่งความเที่ยงของแบบทดสอบเท่ากับ 0.856 ส่วนความเที่ยงของแบบประเมินความสามารถในการพัฒนาอานามัยชุมชนทั้ง 5 ด้าน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.821, 0.843, 0.801, 0.746 และ 0.782 ตามลำดับ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยใช้ชุดการสอนแบบใช้ชุมชนเป็นฐานในการสอนภาคทฤษฎีเป็นเวลา 15 ชั่วโมง และภาคปฏิบัติเป็นเวลา 120 ชั่วโมง โดยทำการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านพุทธิทางการเรียนด้านพุทธิปัญญา ก่อนและหลังการสอน โดยใช้แบบทดสอบชุดเดียวกัน และประเมินความสามารถในการพัฒนาอานามัยชุมชนภายหลังการสอน วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สถิติทดสอบค่าที (Dependent t-test) เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการพัฒนาอานามัยชุมชนก่อนและหลังการสอน โดยกำหนดระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุดการสอนแบบใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่องการพัฒนาอานามัยชุมชนมีประสิทธิภาพ 90.71/88.23 เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ 2) การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านพุทธิปัญญา ในเรื่องการพัฒนาอานามัยชุมชนก่อนและหลังการสอน ในแต่ละระดับและโดยรวมทุกระดับ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยคะแนนเฉลี่ยภายหลังการสอนสูงกว่าก่อนสอน โดยเฉพาะในระดับการนำไปใช้ ผู้เรียนมีคะแนนเฉลี่ยภายหลังการสอนเพิ่มขึ้นสูงสุด 3) ระดับคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการพัฒนาอานามัยชุมชนโดยรวม พบว่าอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 413.57$, $SD = 23.12$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับดีทุกด้าน โดยมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดในด้านการดำเนินการพัฒนาอานามัยชุมชน ($\bar{X} = 84.48$, $SD = 5.39$) และต่ำสุดในด้านการวางแผนแก้ไขปัญหาอานามัยชุมชน ($\bar{X} = 80.77$, $SD = 6.95$)

ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ (2557: 191-194) ได้ศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาและหาประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา 2) ศึกษาประสิทธิผลของกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และ 3) ขยายผลกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนบ้านปล่องเหลี่ยม สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 34 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน คู่มือการใช้กระบวนการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แบบประเมินความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการ

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา มีชื่อว่า “CLTE” มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ 4 ด้าน ที่ต้องคำนึงถึง ประกอบด้วย 1. ชุมชน (Community) 2. การจัดการเรียนรู้ (Learning) 3. เทคโนโลยี (Technology) และ 4. การประเมินผล (Evaluation) กระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ เป็นการเรียนรู้บนฐานของชุมชน โดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 4 ด้านของ “CLTE” โดยจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอน PSRA ซึ่งผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติจริงและแก้ปัญหาที่พบในชุมชนด้วยการเรียนรู้ที่หลากหลายและได้ชิ้นงานที่สร้างสรรค์ 2) วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา 3) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ PSRA ประกอบด้วย (1) ขั้นเตรียมความพร้อม (Preparing : P) (2) ขั้นกลยุทธ์การเรียนรู้ (Strategies : S) (3) ขั้นสู่ผลสะท้อนคิด (Reflection : R) และ (4) ขั้นประเมินประสิทธิผล (Assessing : A) 4) การวัดและประเมินผล ประเมินภาพรวมของกระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานจากการสะท้อนคิดของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย และ 5) เงื่อนไขในการนำกระบวนการนี้ไปใช้ให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ (1) ชุมชนให้การส่งเสริม สนับสนุนและมีส่วนร่วม ในทุกขั้นตอน (2) ผู้เรียนลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ฝึกการคิดและการแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริงที่พบในชุมชน และ (3) การยืดหยุ่นเวลาในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมนอกห้องเรียน พบว่า กระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.20/83.50 2) ประสิทธิภาพของกระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พบว่า 2.1) หลังเรียนตามกระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ การค้นคว้า การแสวงหาคำตอบ ค้นหาความจริง ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ความสามารถในการสรุปผลจากข้อมูลและหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏ 2.2) หลังเรียนตามกระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน นักเรียนมีความสามารถด้านการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านที่มีคะแนนสูงที่สุด คือ การค้นพบแนวคิด และด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ทักษะการสร้างสรรค์ความรู้ 3) ผลการขยายผลกระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พบว่า หลังเรียนตามกระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความพึงพอใจต่อกระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน อยู่ในระดับมาก

ดิษยุทธิ์ บัวจุม และคณะ (2557: 118-123) ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างความสนใจและทักษะในอาชีพท้องถิ่นของนักเรียนโรงเรียนบ้านพะเนางวิทยา มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยีโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 2) ศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงความสนใจและทักษะในอาชีพท้องถิ่นจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 3) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีของบ้านพะเนาง และโรงเรียนบ้านพะเนางวิทยา โดยมีผู้ร่วมวิจัย 21 คน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ประชาชนชาวบ้าน และกลุ่มนักเรียนที่ได้รับการพัฒนา 23 คน รวม 44 คน การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรกเป็นระยะเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้ร่วมวิจัย และระยะที่สองเป็นระยะวางแผน นำแผนไปปฏิบัติ และปรับปรุง เพื่อให้เด็กมีความสนใจและทักษะในอาชีพท้องถิ่น การเก็บรวบรวมข้อมูลมีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามความสนใจในอาชีพ แบบทดสอบความรู้ในอาชีพ แบบสอบถามเจตคติต่ออาชีพทอผ้าลายลูกแก้ว และอาชีพทำอุปกรณ์ทอผ้า และแบบสังเกตความชำนาญในการปฏิบัติงานทอผ้า และทำอุปกรณ์ทอผ้า ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบผลการวิจัยดังนี้ 1) ผลจากการพัฒนาได้หลักสูตรท้องถิ่นรายวิชาทอผ้าลายลูกแก้วและทำอุปกรณ์ทอผ้าจำนวน 60 ชั่วโมง โดยเรียนรู้จากประชาชนชาวบ้านควบคุมการฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมี 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของนักเรียน (2) ร่วมตัดสินใจเลือกอาชีพในชุมชน (3) สร้างหลักสูตรท้องถิ่น (4) วิพากษ์หลักสูตรท้องถิ่น และ (5) ทดลองใช้และปรับปรุงหลักสูตร 2) ผลการเปลี่ยนแปลงความสนใจและทักษะในอาชีพท้องถิ่น พบว่า (1) นักเรียนที่เรียนทอผ้าลายลูกแก้วมีความสนใจในอาชีพอยู่ในระดับสนใจมาก และสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ส่วนนักเรียนที่เรียนทำอุปกรณ์ทอผ้ามีความสนใจในอาชีพตามเกณฑ์ที่กำหนด (2) นักเรียนที่เรียนทอผ้าลายลูกแก้วและนักเรียนที่เรียนทำอุปกรณ์ทอผ้ามีทักษะในอาชีพท้องถิ่นอยู่ในระดับดี และ 3) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ศึกษาศักยภาพของชุมชน (2) กระตุ้นบุคคลในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียนตระหนัก และมีพลังอำนาจในการจัดการศึกษาร่วมกัน (3) ศึกษาความต้องการพัฒนาด้านอาชีพในท้องถิ่นของนักเรียน (4) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (5) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง (6) จัดโครงการเสริมการเรียนรู้และ (7) ประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง

งานวิจัยต่างประเทศ

Bortolin (2003: 164) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเรียนรู้จากชุมชนในด้านการศึกษาคู : เพื่อความเข้าใจที่ตั้งไว้สำหรับผู้เรียน ESL ได้ศึกษาว่า 20% ของคนแคนาดาไม่พูดภาษาอังกฤษ เป็นภาษาแรกได้ นี่เป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดในการรายงานของผู้ที่พูดภาษาอังกฤษที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา ซึ่งประกอบด้วยประชากรในประเทศของแคนาดาใน 75 ปี การแบ่งห้องเรียนของแคนาดามีความแตกต่างทางด้านประชากรอย่างมากกับสถาบันการศึกษาของโรงเรียนของรัฐที่ประกอบด้วยผู้หญิงวัยกลางคนผิวขาว ช่องว่างที่เกิดขึ้นมีอยู่ในด้านวัฒนธรรม และภาษาศาสตร์ เป็นเหตุให้เกิดความกังวลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับต่ำของนักเรียนที่มีส่วนร่วมในชั้นเรียน แม้จะมีการกล่าวสุนทรพจน์ในการสนับสนุนและการเสริมสร้างพลังอำนาจ แต่ก็มีข้อตกลงเล็กน้อยในการเตรียมครูผู้ดูแลรักษาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการทำงานร่วมกับผู้เรียนที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามมีมติทั่วไปว่าครูสอนต้องมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับประชากรที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นเพื่อช่วยให้นักเรียนกลุ่มน้อยสามารถเข้าถึงศักยภาพได้อย่างเต็มที่ งานวิจัยจึงพยายามหาช่องว่างเหล่านี้โดยการตรวจสอบว่าการผสมผสานการเรียนรู้ในชุมชนที่ทำให้ครูผู้สอนมีความเข้าใจต่อการเรียนรู้ ESL และสนับสนุนพวกเขาอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและคุณค่าชุมชนที่มีประสบการณ์ร่วมกัน ใช้วิธีเชิงคุณภาพแบบเปิด ผลการวิจัยพบว่าผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในประสบการณ์การเรียนรู้จากชุมชน วิธีการปรับปรุงการออกแบบและการดำเนินการตามหลักสูตรของชุมชน

Cornell (2007: 103) ได้วิจัยเกี่ยวกับการสร้างสภาพการณ์เป็นผู้ให้บริการจากโครงการศึกษาผู้ใหญ่โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลกระทบของโครงการหลักสูตรประสบการณ์สิ่งแวดล้อมศึกษาสำหรับผู้ใหญ่หลักสูตรฝึกอบรมภาวะผู้นำบริการเชิงนิเวศ (Neighborhood Ecological Stewardship Training : NEST) เกี่ยวกับความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เจตคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการรายงานตนเอง วิจัยหลัก คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการหลายครั้ง จะสามารถเปลี่ยนแปลงเจตคติความรู้ และพฤติกรรมเกี่ยวกับภาวะผู้นำการให้บริการด้านสิ่งแวดล้อมได้หรือไม่ ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรฝึกอบรมภาวะผู้นำการให้บริการเชิงนิเวศในชุมชนสามารถมีผลกระทบต่อความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เจตคติ และพฤติกรรมของผู้ใหญ่ได้อย่างมีนัยสำคัญ ผู้มีส่วนร่วมในโครงการนี้และกลุ่มควบคุมเข้าสู่การศึกษาโดยมีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมเท่าเทียมกัน แต่ผลปรากฏว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนหลังการฝึกอบรมความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการวางแผน

Chuvgunoza and Kostromina (2016: 137) ได้วิจัยเกี่ยวกับทักษะการวางแผนของนักเรียน วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้คือการ ตรวจสอบคุณสมบัติของพฤติกรรมการวางแผน ในนักศึกษาปริญญาโท ผลการศึกษาพบว่า การวางแผนอยู่ในระดับต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับกลยุทธ์ทางปัญญา และอภิปัญญา และการเรียนรู้อื่น ๆ การศึกษาเปิดเผยความสัมพันธ์ระหว่างการวางแผน กลยุทธ์ และความสามารถทางปัญญา ผลการเรียนรู้ การวิจัย ซึ่งไม่เพียงพอสอดคล้องต่อการวางแผน สาเหตุของการขาดประสิทธิภาพของการวางแผนได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการวางแผนกลยุทธ์และองค์ความรู้คุณลักษณะ ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมการวางแผน ดังนั้นควรมีลักษณะของการวางแผนโดยเฉพาะที่เป็นการบูรณาการ สำหรับพัฒนาทักษะการวางแผน

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานและพฤติกรรมการวางแผนที่กล่าวมาแล้วนั้น มีความสอดคล้องและสามารถสรุปได้ว่าการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมปัจจุบัน การเผชิญปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองจะทำให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ มีความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียนได้อย่างแท้จริง ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น เพราะได้ผ่านกระบวนการเพื่อพัฒนาพฤติกรรมการวางแผนอย่างมีระบบ และชัดเจน จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนาพฤติกรรมการวางแผน โดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยมีแบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (The One – Group Pretest – Posttest Design) มีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอินทาราม กรุงเทพมหานครที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 เป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา
2. ตัวแปรที่ศึกษา
3. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย
4. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย
5. แบบแผนการศึกษา
6. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
7. การสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
8. การเก็บรวบรวมข้อมูล
9. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

1. ประชากร

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนกลุ่มที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 11 โรงเรียน รวมจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 2,628 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอินทาราม กลุ่มที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 รวมจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 167 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม ได้ห้องเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/2 เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2. ตัวแปรตาม

2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม

2.2 พฤติกรรมการวางแผน

2.3 ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โดยใช้เวลาดทดลอง 7 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที รวมทั้งสิ้นจำนวน 14 คาบเรียน

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย เป็นเนื้อหาในรายวิชา ส 33101 สังคมศึกษา หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่อง 1) มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษขององค์การและการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและนอกประเทศ กฎหมายสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 1 หน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งสิ้น 14 คาบเรียน

แบบแผนการวิจัย

การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Design) แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (The One - Group Pretest - Posttest Design) ดังตารางที่ 5 ดังนี้

ตารางที่ 5 แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

ทดสอบก่อนการทดลอง	การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	ทดสอบหลังการทดลอง
T ₁	X	T ₂

T₁ แทน การทดสอบก่อนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

X แทน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

T₂ แทน การทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 หน่วยการเรียนรู้ 14 คาบเรียน ได้แก่หัวข้อ 1) มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหา บทบาทขององค์กรและการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและนอกประเทศ กฎหมายสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบทดสอบเลือกตอบชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ สอบก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
3. แบบประเมินพฤติกรรมการวางแผน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นแบบประเมินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 7 ข้อ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)
4. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จำนวน 1 ฉบับ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรู้ จำนวน 10 ข้อ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

การสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือกับหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรศึกษาหลักสูตรของโรงเรียนวัดอินทาราม ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยศึกษาคำอธิบายรายวิชาและรายละเอียดของเนื้อหา

2. ศึกษาเอกสาร หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

3. สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 1 หน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งสิ้น 14 คาบเรียน โดยมีขั้นตอนการสอน 4 ชั้น ได้แก่ ชั้นที่ 1 ชั้นเตรียมการ ชั้นที่ 2 ชั้นการปฏิบัติการ ชั้นที่ 3 ชั้นสะท้อนคิด และชั้นที่ 4 ชั้นนำผลสู่ชุมชน

ตารางที่ 6 แผนการสอนหน่วยที่ 4 เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม

หน่วยที่	เนื้อหา	จุดประสงค์การเรียนรู้	เวลา (คาบเรียน)
4	1. มาตรการป้องกันและแก้ไข ปัญหา บทบาทของ องค์การและการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและนอกประเทศ กฎหมาย สิ่งแวดล้อม การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม 2. การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	1. ผู้เรียนสามารถบอกลักษณะของวิกฤตการณ์ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ถูกต้อง 2. ผู้เรียนสามารถบอกสาเหตุของวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมได้ 3. ผู้เรียนสามารถบอกผลกระทบของวิกฤตการณ์ สิ่งแวดล้อมได้ 4. ผู้เรียนสามารถบอกมาตรการในการจัดการวิกฤตการณ์ และสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยได้ 5. ผู้เรียนสามารถอธิบายองค์การส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ 6. ผู้เรียนสามารถนำวิธีการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปเผยแพร่ในชุมชนได้	14
	รวม		14

4. นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจพิจารณาความถูกต้อง ด้านองค์ประกอบการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ เนื้อหา วิธีการสอน สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งอาจารย์ที่ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะว่า ควรกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับเวลาเรียน

5. นำแผนการจัดการเรียนรู้มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

6. นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแผนจัดการเรียนรู้ กับจุดประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนความสอดคล้อง 3 ลักษณะ ดังนี้

+1 หมายถึง แน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

-1 หมายถึง แน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) มีค่าระหว่าง 0.80 – 1.00 ถือว่าสอดคล้องกันในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (มาเรียม นิลพันธุ์ 2557 : 177)

7. ปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ คือ จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเวลา และเพิ่มเติมเกณฑ์การประเมินให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

8. นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจดูความบกพร่องในด้านการจัดลำดับขั้นตอนการประกอบกิจกรรม ความเหมาะสมในเรื่องเวลา แล้วนำผลการทดลองสอนไปปรับปรุงแก้ไข

9. นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

จากขั้นตอนการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ สามารถสรุปเป็นแผนภูมิที่ 3 ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 ขั้นตอนการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นแบบทดสอบแบบเลือกตอบชนิด 4 ตัวเลือก มีทั้งหมด 40 ข้อ มีขั้นตอนในการสร้าง ดังนี้

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีในการสร้างแบบทดสอบจากเอกสารต่าง ๆ

2. วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด เนื้อหาสาระ และจุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดการสิ่งแวดล้อม ของหลักสูตรโรงเรียนวัดอินทาราม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้และพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยของ แบบทดสอบ

3. สร้างตารางวิเคราะห์ข้อสอบ ตามแนวคิดของ Anderson and Krathwohl's Taxonomy (2001) จำนวน 60 ข้อ ดังตารางที่ 7 ดังนี้

ตารางที่ 7 ตารางวิเคราะห์ข้อสอบเลือกตอบตามแนวคิดของ Anderson and Krathwohl's Taxonomy

ตัวชี้วัด	จุดประสงค์การเรียนรู้	พฤติกรรมบ่งชี้						รวม (ข้อ)
		จำ	เข้าใจ	ประยุกต์ใช้	วิเคราะห์	ประเมินค่า	สร้างสรรค์	
ส 5.2 ม.4-6/2 ระบุมมาตรการป้องกันและ แก้ไขปัญหา บทบาทของ องค์การและการประสาน ความร่วมมือทั้งในประเทศ และนอกประเทศเกี่ยวกับ กฎหมายสิ่งแวดล้อม การ จัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไทย	1. ผู้เรียนสามารถระบุมมาตรการ ป้องกันและแก้ไขปัญหาการจัดการ สิ่งแวดล้อมของประเทศไทยได้	-	4	-	4	-	1	9
	2. ผู้เรียนสามารถอธิบายบทบาทของ องค์การและการประสานความ ร่วมมือทั้งในประเทศและนอก ประเทศเกี่ยวกับกฎหมาย สิ่งแวดล้อมได้	-	2	1	2	-	-	5
	3. ผู้เรียนสามารถบอกความหมายของ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมได้	3	-	1	4	1	-	9
ส 5.2 ม.4-6/5 มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และการดำเนินชีวิตตามแนว ทางการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการ พัฒนาอย่างยั่งยืน	1. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	-	2	1	2	2	1	8
	2. ผู้เรียนตระหนักถึงวิกฤตการณ์การ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมโดยร่วมเสนอแนะ แนวทางไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	-	2	1	4	2	-	9
รวม (ข้อ)		3	10	4	16	5	2	40

ทั้งนี้ผู้วิจัยออกข้อสอบจำนวน 60 ข้อ เพื่อนำไปหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบ กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แล้วจึงคัดเลือกข้อสอบที่ได้ค่าตามเกณฑ์ที่กำหนด ให้คงเหลือ 40 ข้อ

4. นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาความเที่ยงตรง ความถูกต้องด้านเนื้อหา ความเหมาะสมในการใช้ภาษาของข้อคำถาม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งอาจารย์ที่ปรึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ข้อคำถามต้องมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และตัวเลือกต้องไม่กำกวม จากนั้นจึงปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

5. นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ปรับปรุงแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการหาค่าความสอดคล้องของแบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ (Index of Item Objective Congruence : IOC) และให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ โดยใช้เกณฑ์ดังนี้

+1 หมายถึง แน่ใจว่าแบบทดสอบมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าแบบทดสอบมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์

-1 หมายถึง แน่ใจว่าแบบทดสอบไม่มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) มีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ถือว่ามีความสอดคล้องในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ซึ่งจากการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญได้ค่าระหว่าง 0.60 – 1.00

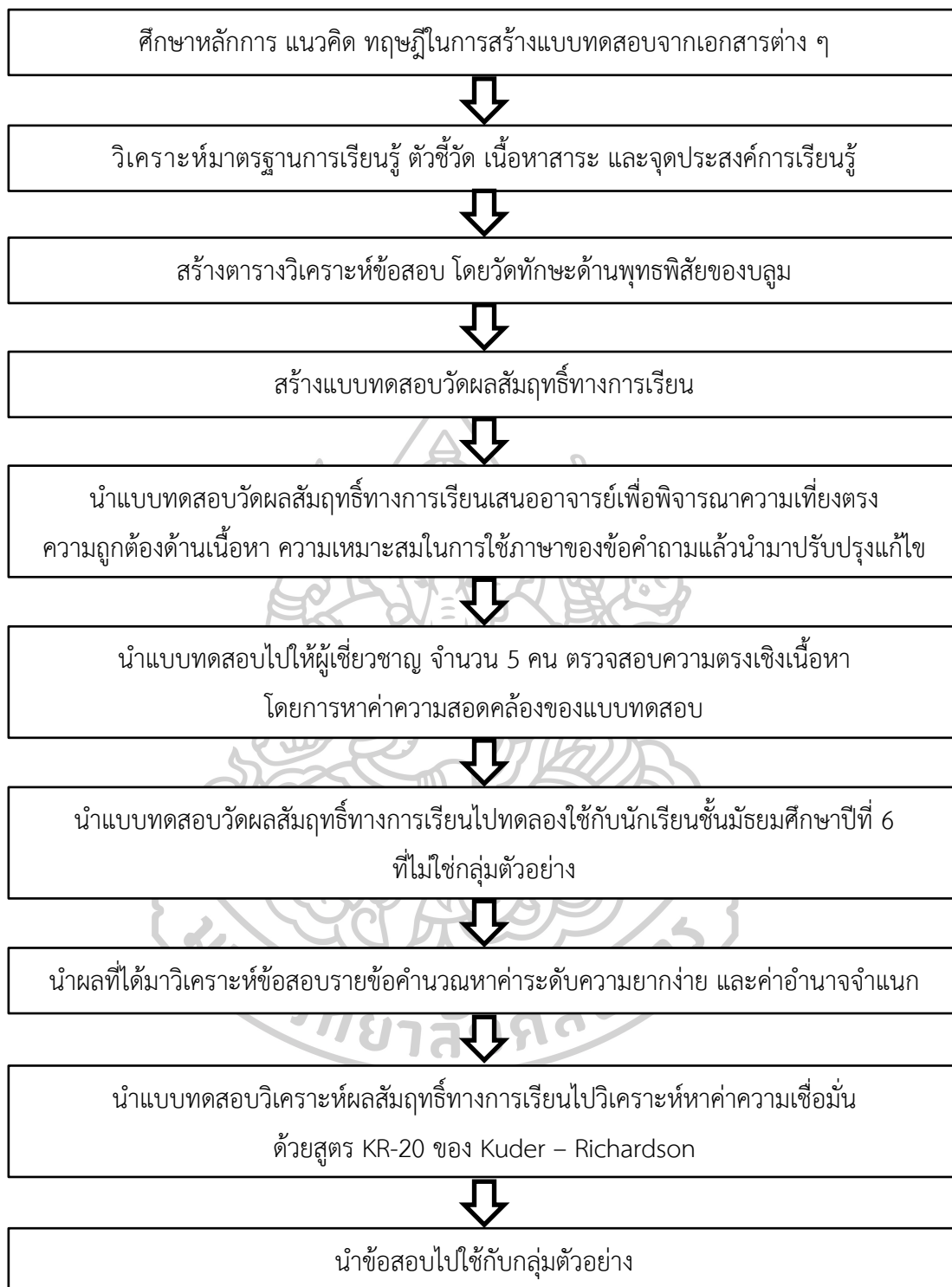
6. นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

7. นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไปทดลองใช้ (Tryout) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อสอบรายข้อคำนวณหาค่าระดับความยากง่าย (p) ของแบบทดสอบโดยใช้เกณฑ์ความยากง่ายระหว่าง 0.20-0.80 โดยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ค่าระหว่าง 0.21-0.67 และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้ค่าระหว่าง 0.22-0.85 โดยใช้เกณฑ์อำนาจจำแนก 0.20 ขึ้นไป ทั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อสอบให้คงเหลือทั้งสิ้น 40 ข้อ ตามพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยตามที่กำหนดไว้ โดยรายละเอียดแสดงอยู่ในภาคผนวก ข

8. นำแบบทดสอบวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นด้วยสูตร KR-20 ของ Kuder – Richardson ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบเท่ากับ 0.84

9. นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

จากขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สามารถสรุปเป็นแผนภูมิที่ 4 ดังนี้

แผนภูมิที่ 4 ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม

3. แบบประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผน

แบบประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผน เป็นแบบวัดประเมินค่า (Rating Scale) โดยกำหนดระดับ 2 ระดับ มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการวางแผน
2. ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมเกี่ยวกับการสร้างแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผน จากเอกสารกระบวนการวางแผน

3. จัดทำแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของนักเรียน

4. กำหนดเกณฑ์ของการประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผน แบบเกณฑ์คุณภาพ (Rubric Scoring) โดยใช้แบบมาตราประเมินค่า 2 ระดับ ดังนี้

1 หมายถึง ปฏิบัติ

0 หมายถึง ไม่ปฏิบัติ

5. นำแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผนเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความถูกต้องทางภาษาและเนื้อหา ซึ่งอาจารย์ที่ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะว่า การประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผนจะต้องมีการกำหนดคำถามให้ชัดเจน สามารถวัดได้

6. ปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผนตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

7. นำแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผนต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 คน คือ ตรวจสอบความสมบูรณ์ของโครงสร้างคำถาม และความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับพฤติกรรมกรรมการวางแผน หาดัชนีความสอดคล้องของแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผน (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

+1 หมายถึง แน่ใจว่าแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผนมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผนมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์

-1 หมายถึง แน่ใจว่าแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผนไม่มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) มีค่าเท่ากับ 1.00 ถือว่ามีความสอดคล้องกันในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

8. นำแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการวางแผนของนักเรียนไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอินทาราม ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1 ห้องเรียน เพื่อหาคุณภาพ

ของเครื่องมือในด้านความเหมาะสมของสำนวนภาษา เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบประเมิน
พฤติกรรมการวางแผน

9. นำแบบประเมินพฤติกรรมการวางแผนของนักเรียนที่ได้มาทำการตรวจ และหาค่าความเชื่อมั่นของเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมการวางแผนจากการตรวจโดยผู้ประเมินหลายคน นำคะแนนที่ได้ มาคำนวณหาค่าสหสัมพันธ์โดยใช้สูตรของเพียร์สัน

10. นำแบบประเมินพฤติกรรมการวางแผนของนักเรียนมาปรับปรุงแก้ไขและนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย

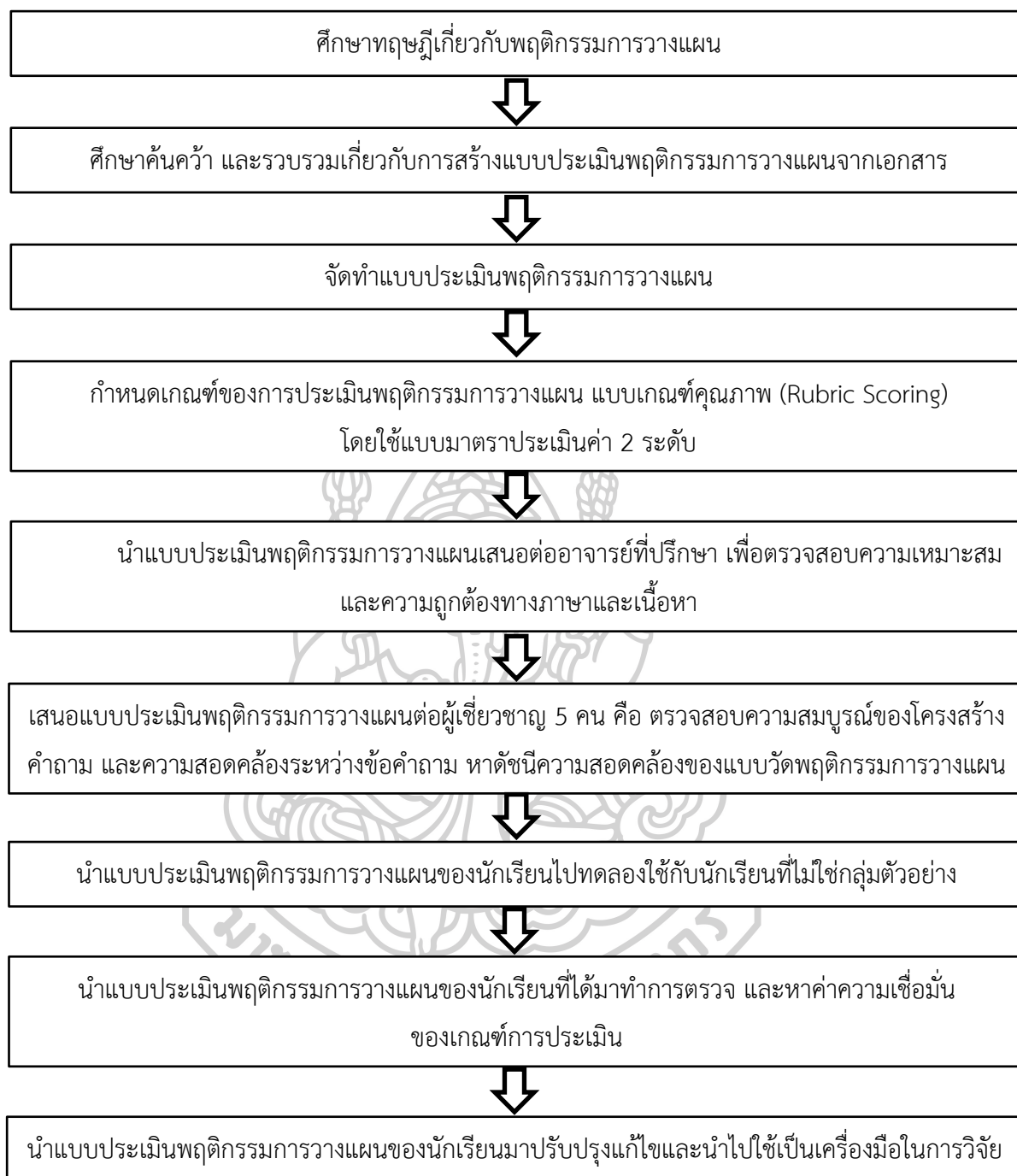
ตารางที่ 8 ระดับเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมการวางแผน

คะแนนเฉลี่ย	ระดับพฤติกรรมการวางแผน
0.76 - 1.00	สูง
0.56 - 0.75	กลาง
0.33 - 0.55	ต่ำ

ดังนั้น

จากขั้นตอนการสร้างแบบประเมินพฤติกรรมการวางแผน สามารถสรุปเป็นแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 ขั้นตอนการสร้างแบบประเมินพฤติกรรมการวางแผน

4. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน

ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นแบบสอบถามประมาณค่า (Rating Scale) โดยกำหนดระดับ 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert)

1. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2. สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ท (Likert) โดยกำหนดค่าระดับดังนี้

5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

4 หมายถึง เห็นด้วยมาก

3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย

1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

3. นำแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ ให้ข้อเสนอแนะ และนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งอาจารย์ที่ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะว่า ควรใช้ภาษาในคำถามให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้เข้าใจง่าย

4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตรวจสอบความสมบูรณ์ของโครงสร้างคำถาม และความสอดคล้องระหว่างข้อความคำถามกับจุดประสงค์ หาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยพิจารณา ดังนี้

+1 หมายถึง แนใจว่าแบบสอบถามสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

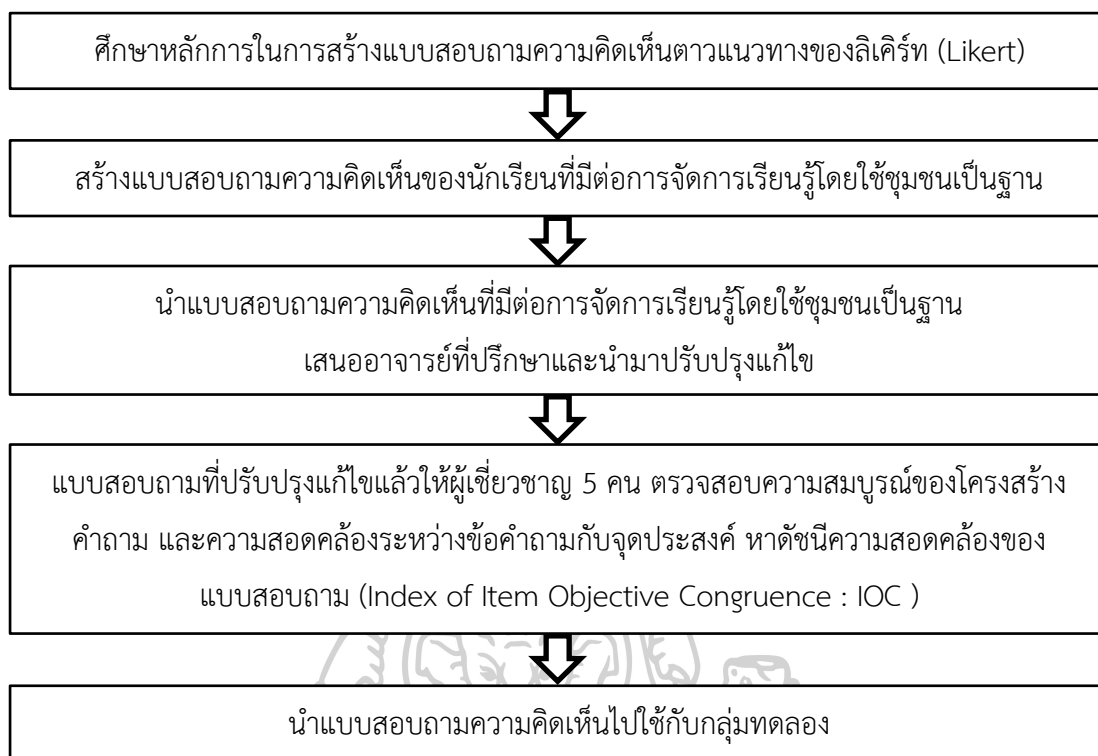
0 หมายถึง ไม่แนใจว่าแบบสอบถามสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

-1 หมายถึง แนใจว่าแบบสอบถามไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) มีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ถือว่ามีความสอดคล้องกันในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ซึ่งจากการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญได้ค่าเท่ากับ 1.00

5. นำแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนเพื่อเก็บรวบรวมแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

จากขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สามารถสรุปเป็นแผนภูมิที่ 6 ดังนี้

แผนภูมิที่ 6 ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอินทาราม รวมทั้งสิ้น 7 สัปดาห์ 14 คาบเรียน ตามขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมก่อนการทดลอง

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือ คือ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมินพฤติกรรมการวางแผน และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

จากนั้นให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 40 ข้อ เพื่อวัดความรู้พื้นฐานและเก็บผลการทดสอบไปเปรียบเทียบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน

2. ขั้นดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ไปใช้สอนกับกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอินทาราม โดยทำการสอนสัปดาห์ละ 2 คาบเรียน จำนวน 14 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที รวมระยะเวลา 7 สัปดาห์ เมื่อเรียนจบนักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ขั้นตอนดำเนินการทดลอง

ขั้นตอน	บทบาทนักเรียน	บทบาทครู	สิ่งที่ประเมิน พฤติกรรม การวางแผน	วิธีการ/ เครื่องมือ
1. ขั้นเตรียมการ	<ol style="list-style-type: none"> ศึกษาความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่จะลงไปศึกษา สร้างแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์แบบสังเกตเพื่อศึกษาชุมชน วางแผนในการศึกษาสภาพชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> ลงพื้นที่ศึกษาสภาพสังคม สร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน และศึกษาปัญหาข้อมูลสิ่งแวดล้อม ให้ความรู้เกี่ยวกับการเข้าไปสำรวจชุมชน สอนนักเรียนในการสร้างแบบสำรวจชุมชน ฝึกให้นักเรียนสอบถาม สังเกต และสัมภาษณ์ 	<ol style="list-style-type: none"> มีการปรึกษาหารือในการทำงาน มีการแจกแจงงานและแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงาน มีการกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับขั้นตอนในการทำงาน มีการกำหนดเวลาในการทำงาน 	<ol style="list-style-type: none"> แผนผังความคิด เครื่องมือในการสำรวจชุมชน แผนการศึกษาสภาพชุมชน
2. ขั้นการปฏิบัติการ	<ol style="list-style-type: none"> ลงพื้นที่ศึกษาสภาพชุมชน โดยปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ เขียนแผนที่เดินดิน เพื่อให้เห็นภาพรวมของชุมชนที่ลงพื้นที่ศึกษา รวบรวมข้อมูลจากการลงสำรวจสภาพชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนเป็นรายกลุ่ม คอยอำนวยความสะดวกนักเรียนในการศึกษาสภาพชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> มีการปฏิบัติตามหน้าที่ตามแผนที่ได้กำหนดไว้ 	<ol style="list-style-type: none"> แบบสังเกตพฤติกรรม การดำเนินกิจกรรม แผนที่เดินดิน ข้อมูลจากการสำรวจสภาพชุมชน แผนผังความคิด

ตารางที่ 9 ขั้นตอนดำเนินการทดลอง (ต่อ)

ขั้นตอน	บทบาทนักเรียน	บทบาทครู	สิ่งที่ประเมิน พฤติกรรม วางแผน	วิธีการ/ เครื่องมือ
3. ขั้น สะท้อนคิด	1. ร่วมกันอภิปราย ปัญหาของ แต่ละกลุ่ม 2. ร่วมกันวางแผน ในการเขียน โครงร่างโครงการ การจัดการ สิ่งแวดล้อม	1. เปิดโอกาสให้นักเรียน อภิปรายผล และ ตั้งคำถามเกี่ยวกับ โครงการ รวมทั้ง ปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่พบในชุมชน 2. ร่วมกันแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และปัญหาใน การลงศึกษาพื้นที่ ชุมชน 3. ให้คำปรึกษา และ สังเกตพฤติกรรมของ นักเรียน	มีการตรวจสอบและ ปรับปรุงแผนการ ทำงาน	โครงร่างของ โครงการ จัดการ สิ่งแวดล้อม
4. ขั้นนำ ผลสู่ชุมชน	1. แต่ละกลุ่ม นำเสนอโครงการ การจัดการ สิ่งแวดล้อม 2. ร่วมกันแสดง ความคิดเห็น เพิ่มเติมเกี่ยวกับ โครงการ 3. นำโครงการของ แต่ละกลุ่มไป เผยแพร่สู่ชุมชน	ประสานขอความร่วมมือ กับเขต และชุมชนในการ ให้นักเรียนนำโครงการไป นำเสนอและเผยแพร่ โครงการกับผู้นำชุมชน	มีการทบทวนการ ปฏิบัติงาน	แบบประเมิน พฤติกรรม วางแผน

3. ชั้นหลังการทดลอง

หลังจากผู้วิจัยสอนครบทุกแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานแล้ว ผู้วิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน และเปรียบเทียบพฤติกรรมการวางแผนเพื่อพิจารณาว่าผู้เรียนมีพัฒนาการหรือไม่ เพื่อตรวจสอบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานส่งเสริมพฤติกรรมการวางแผนหรือไม่อย่างไร แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สรุปผล และอภิปรายผลการวิจัยตามลำดับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้วยการทดสอบค่าที่แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for dependent)

2. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาพฤติกรรมการวางแผนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จากแบบประเมินพฤติกรรมการวางแผนโดยคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้คำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้แล้วนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

ในการแปลความหมายแบบสอบถามความคิดเห็น ใช้คะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาเทียบกับเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	4.50-5.00	หมายถึง	เห็นด้วยระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	3.50-4.49	หมายถึง	เห็นด้วยระดับมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.50-3.49	หมายถึง	เห็นด้วยระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.50-2.49	หมายถึง	เห็นด้วยระดับน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00-1.49	หมายถึง	เห็นด้วยระดับน้อยที่สุด

โดยสรุป

การวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) มีแบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (The One – Group Pretest – Posttest Design) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6/2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โรงเรียนวัดอินทาราม กรุงเทพมหานคร ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม จำนวน 30 คน ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมการวางแผนระหว่างเรียนและหลังเรียน สรุปวิธีดำเนินการวิจัยได้ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 สรุปวิธีการดำเนินการวิจัย

วัตถุประสงค์	วิธีการ	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล
1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม	แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) การทดสอบค่าที่แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for dependent)
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการวางแผนของนักเรียน ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	การประเมินพฤติกรรมการวางแผน	แบบประเมินพฤติกรรมการวางแผน	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	สอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	ค่าสถิติที่ใช้ ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเทียบกับเกณฑ์ระดับความคิดเห็นที่กำหนด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัย เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) แบบประเมินพฤติกรรมการวางแผน และ 4) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีรายละเอียดตามขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ตามลำดับต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังจากเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง การจัดการ
สิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 6

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและ
หลังเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนวัดอินทาราม จำนวน 30 คน โดยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อน
และหลังเรียน ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางที่ 11 ดังนี้

ตารางที่ 11 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง การจัดการ
สิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 6

ผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียน	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	t	p
ก่อนเรียน	20	8.17	1.89	16.59	.00*
หลังเรียน	20	16.43	2.06		

* $p < .05$

จากตารางที่ 11 พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เรื่อง การจัดการ
สิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน
($\bar{X} = 16.43$, S.D. = 2.06) สูงกว่าคะแนนก่อนเรียน ($\bar{X} = 8.17$, S.D. = 1.89) ซึ่งเป็นไปตาม
สมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังจากเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมีรายละเอียดตามตารางที่ 12 ดังนี้

ตารางที่ 12 ผลการศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างเรียนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

พฤติกรรม	คะแนน เต็ม	ระหว่างเรียน				หลังเรียน			
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ ที่	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ ที่
1. มีการปรึกษาหารือในการทำงาน	1	1.00	0.00	สูง	1	1.00	0.00	สูง	1
2. มีการแจกแจงงานและแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงาน	1	0.50	0.54	ต่ำ	3	1.00	0.00	สูง	1
3. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับขั้นตอนในการทำงาน	1	0.83	0.40	สูง	2	1.00	0.00	สูง	1
4. มีการกำหนดเวลาในการทำงาน	1	0.33	0.51	ต่ำ	4	1.00	0.00	สูง	1
5. มีการตรวจสอบ และปรับปรุงแผนการทำงาน	1	0.17	0.40	ต่ำ	5	0.33	0.51	ต่ำ	3
6. มีการปฏิบัติตามหน้าที่ตามแผนที่ได้กำหนดไว้	1	0.33	0.51	ต่ำ	4	1.00	0.00	สูง	1
7. มีการทบทวนการปฏิบัติงานเป็นระยะ	1	0.17	0.40	ต่ำ	5	0.67	0.51	ปานกลาง	2
เฉลี่ยรวม	1	0.48	0.39	ต่ำ		0.86	0.15	สูง	

จากตารางที่ 12 พบว่า พฤติกรรมการวางแผนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ($\bar{X} = 0.86$, S.D. = 0.15) สูงกว่าระหว่างเรียน ($\bar{X} = 0.48$, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณาพฤติกรรมการวางแผนหลังเรียนเป็นรายชื่อโดยการเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 มีการปรึกษาหารือในการทำงาน มีการแจกแจงงานและแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงาน มีการกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับขั้นตอนในการทำงาน มีการกำหนดเวลาในการทำงาน มีการปฏิบัติตามหน้าที่ตามแผนที่ได้กำหนดไว้ ($\bar{X} = 1.00$, S.D. = 0.00) ลำดับที่ 2 มีการ

ทบทวนการปฏิบัติงานเป็นระยะ ($\bar{X} = 0.67$, S.D. = 0.51) และลำดับที่ 3 มีการตรวจสอบ และปรับปรุงแผนการทำงาน ($\bar{X} = 0.33$, S.D. = 0.51) ตามลำดับ ส่วนพฤติกรรมการวางแผนระหว่างเรียนเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 มีการปรึกษาหารือในการทำงาน ($\bar{X} = 1.00$, S.D. = 0.00) ลำดับที่ 2 มีการกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับขั้นตอนในการทำงาน ($\bar{X} = 0.83$, S.D. = 0.40) ลำดับที่ 3 มีการแจกแจงงานและแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 0.50$, S.D. = 0.54) ลำดับที่ 4 มีการกำหนดเวลาในการทำงาน และมีการปฏิบัติตามหน้าที่ตามแผนที่ได้กำหนดไว้ ($\bar{X} = 0.33$, S.D. = 0.51) และลำดับที่ 5 มีการตรวจสอบ และปรับปรุงแผนการทำงาน และมีการทบทวนการปฏิบัติงานเป็นระยะ ($\bar{X} = 0.17$, S.D. = 0.40)

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมีรายละเอียดตามตารางที่ 13 ดังนี้

ตารางที่ 13 ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้				
1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นวิธีการสอนที่เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงจากการมีส่วนร่วมของชุมชน	4.33	0.60	มาก	2
2. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน	4.30	0.53	มาก	3
3. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง	4.43	0.56	มาก	1
รวมด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.35	0.56	มาก	2
ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้				
4. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีกิจกรรมที่น่าสนใจ กระตุ้นให้นักเรียนอยากมีส่วนร่วมในการเรียน	4.30	0.53	มาก	3

ตารางที่ 13 ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
5. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และช่วยเหลือกันมากขึ้น	4.37	0.55	มาก	1
6. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับนักเรียน	4.33	0.47	มาก	2
7. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับชุมชน	4.37	0.55	มาก	1
รวมด้านบรรยากาศในการเรียนรู้	4.34	0.53	มาก	3
ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้				
8. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาพฤติกรรมการวางแผน	4.47	0.50	มาก	1
9. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกการศึกษาสภาพชุมชน	4.23	0.67	มาก	3
10. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ เรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น	4.43	0.62	มาก	2
รวมด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้	4.38	0.60	มาก	1
รวม	4.36	0.56	มาก	

จากตารางที่ 13 พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.56) โดยเรียงตามลำดับเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.60) 2) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.56) และ 3) ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.53) ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับรายละเอียดได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาพฤติกรรมการวางแผน ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.50) ลำดับที่ 2 คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้

นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ เรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.62) และลำดับที่ 3 คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกการศึกษาสภาพชุมชน ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.67)

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับรายละเอียดได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.56) ลำดับที่ 2 คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นวิธีการสอนที่เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 0.60) และลำดับที่ 3 คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.53)

ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับรายละเอียดได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 เท่ากัน 2 ข้อ คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และช่วยเหลือกันมากขึ้น และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ระหว่างนักเรียนกับชุมชน ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.55) ลำดับที่ 2 คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 0.47) และลำดับที่ 3 คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีกิจกรรมที่น่าสนใจ กระตุ้นให้นักเรียนอยากมีส่วนร่วมในการเรียน ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.53)

ข้อคิดเห็นของนักเรียน

- การลงศึกษาพื้นที่โดยตรงทำให้เกิดความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ตรง
- การลงไปพูดคุยกับชาวบ้านทำให้ได้เห็นปัญหาที่แท้จริง

ข้อคิดเห็นของคนในชุมชน

การที่ผู้เรียนได้นำผลจากการศึกษาไปนำเสนอให้คนในชุมชนฟัง คนในชุมชนให้ผลสะท้อนกลับมา ดังนี้

คนในชุมชนคนที่ 1 กล่าวว่า “การทำโครงการเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ดีเพราะบางคนในชุมชนไม่ช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน”

คนในชุมชนคนที่ 2 กล่าวว่า “คนในชุมชนไม่ถึง 10% ที่รู้จักการแยกขยะ แต่คนส่วนมากไม่รู้ว่าต้องทำอะไร ถึงรู้แต่ก็ไม่ได้ทำเพราะเห็นว่าเมื่อแยกขยะไปแล้วไม่มีผลอะไร”

คนในชุมชนคนที่ 3 กล่าวว่า “จะไปประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนให้ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน”

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) มีแบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (The One – Group Pretest - Posttest) มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการวางแผน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอินทาราม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 ห้อง 6/2 จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่สร้างขึ้น จำนวน 1 หน่วยการเรียนรู้ 14 คาบเรียน 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นแบบทดสอบแบบปรนัยชนิด 4 ตัวเลือก มีทั้งหมด 40 ข้อ 3) แบบประเมินพฤติกรรมการวางแผน เป็นแบบวัดประมาณค่า (Rating Scale) และ 4) แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าที (t-test for dependent)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียน ($\bar{X}$ = 16.43, S.D. = 2.06) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 8.17, S.D. = 1.89) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. พฤติกรรมการวางแผนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสูงกว่าระหว่างเรียน

3. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ รองลงมา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สามารถอภิปรายผลของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการศึกษาจากสภาพชุมชน โดยใช้การสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์จากคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมการเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนการลงศึกษาสภาพสังคม โดยครูลงพื้นที่ศึกษาสภาพชุมชนก่อนเพื่อให้เข้าใจ และรู้ถึงสภาพชุมชน และสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน ให้ความรู้เกี่ยวกับการเข้าไปสำรวจชุมชน สอนผู้เรียนในการสร้างแบบสำรวจชุมชน เช่น แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และฝึกให้ผู้เรียนสอบถาม สังเกต และสัมภาษณ์ ส่วนผู้เรียนศึกษาความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่จะลงไปศึกษา สร้างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต เพื่อศึกษาชุมชน และวางแผนในการศึกษาสภาพชุมชน 2) ขั้นการปฏิบัติการ เป็นการลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพชุมชน ครูมีบทบาทในการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน คอยให้การสนับสนุนผู้เรียนในการศึกษาสภาพชุมชน และผู้เรียนศึกษาสภาพชุมชน และรวบรวมข้อมูลจากการลงสำรวจสภาพชุมชน 3) ขั้นสะท้อนคิด เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาสภาพของชุมชนมาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ และจัดทำโครงการเพื่อนำผลไปสู่ชุมชน โดยครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนอภิปรายผล และตั้งคำถามเกี่ยวกับโครงการ รวมทั้งปัญหาที่พบในชุมชน ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความรู้และร่วมกันวางแผนในการทำโครงการ และ 4) ขั้นนำผลสู่ชุมชน เป็นการนำโครงการลงไปเสนอแก่ชุมชน เช่น โครงการขยะ โครงการน้ำเสีย เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางให้ชุมชนจัดการสิ่งแวดล้อม ครูประสานขอความร่วมมือกับเขต และชุมชนในการให้ผู้เรียนนำโครงการไปนำเสนอและเผยแพร่ และผู้เรียนนำโครงการของแต่ละกลุ่มไปเผยแพร่สู่ชุมชน โดยผู้เรียนได้นำผลจาก

การศึกษาไปนำเสนอให้คนในชุมชนฟัง และคนในชุมชนให้ผลสะท้อนกลับมาว่า การที่ผู้เรียนทำโครงการปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นเรื่องที่ดี เพราะเป็นการรณรงค์ให้คนในชุมชนรู้จักการอนุรักษ์ และร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเพิ่มขึ้น ดังคำกล่าวของคนในชุมชนที่ว่า “การทำโครงการเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ดีเพราะบางคนในชุมชนไม่ช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน” อีกทั้งยังเป็นการสร้างความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน และได้นำความรู้ไปเผยแพร่ให้คนในชุมชนได้รู้จักวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังคำกล่าวของคนในชุมชนที่ว่า “คนในชุมชนไม่ถึง 10% ที่รู้จักการแยกขยะ แต่คนส่วนมากไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไร ถึงรู้แต่ก็ไม่ได้ทำเพราะเห็นว่าเมื่อแยกขยะไปแล้วไม่มีผลอะไร” นอกจากนั้นยังเป็นการรณรงค์ให้คนในชุมชนรู้จักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติต่อไป ดังคำกล่าวของคนในชุมชนที่ว่า “จะไปประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนให้ร่วมมือกันแก้ไขปัญหามลพิษในชุมชน”

จากขั้นตอนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานดังกล่าว เป็นการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากความเป็นจริง และเป็นการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรง ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงและยั่งยืน ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ว่าตนเองประสงค์จะเรียนรู้อะไร โดยมีชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่กว้างขวางที่จะสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่ง Collins, Brown and Newman ได้กล่าวว่าการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จะทำให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งความรู้ด้านวิชาการ การทำงานและอาชีพ ด้านการพัฒนาการของบุคคลและสังคม ด้านคุณค่าของการบริหารและงานด้านความเข้าใจ และการใช้แหล่งประโยชน์ของชุมชน และส่งผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้น ทั้งนี้สอดคล้องกับหลักการของวิธีการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นฐานที่เขียนโดย Melville et al. (2003: 39-45) กล่าวถึง การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านกลยุทธ์ที่สำคัญ 6 ประการ คือ 1) การเชื่อมโยงวิชาการสู่การบริการชุมชน 2) ให้การศึกษาและจัดประสบการณ์เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี 3) เรียนรู้ผ่านสิ่งแวดล้อมบริเวณโรงเรียนและชุมชน 4) เรียนรู้ผ่านสถานที่ที่ผู้เรียนสนใจในการเรียนรู้ 5) จัดประสบการณ์ในการให้บริการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และความรับผิดชอบต่อสังคม และ 6) เรียนรู้ผ่านการทำงานภายใต้การดูแลของผู้มีประสบการณ์ ซึ่งการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นการใช้ประโยชน์จากความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับโลกธรรมชาติและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยใช้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชนเป็นกรอบให้ผู้เรียนสร้างการเรียนรู้ของตนเอง กลยุทธ์นี้ไม่ได้มุ่งเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเป็นหลักแต่จะใช้สิ่งแวดล้อมสร้างความสนใจของผู้เรียนก่อน โดยมีหลักการสำคัญ คือ จะต้องสอนแนวคิดทางนิเวศวิทยาที่สำคัญ และความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ เสริมสร้างความรู้ที่ลุ่มลึกเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้ผู้เรียนลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคลในเชิงบวก ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การวางแผน และการสืบเสาะ เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ รวมทั้งปลูกฝังทักษะความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกลยุทธ์หรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครูผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน เช่น การไปศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม การทำมาหากิน และองค์กรในชุมชนนอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน กระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ที่ใช้การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลายเช่น การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีคุณธรรมจริยธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ ตระหนักในความรับผิดชอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ชุมชนและผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งโดยการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรตามเป้าหมายที่กำหนดโดยชุมชน และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (วิจารณ์ พานิช, 2557) จากกิจกรรมขั้นตอนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และหลักการวิธีสอนดังกล่าวส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดิษยุทธ์ บัวจุม และคณะ (2557: 118-123) ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างความสนใจและทักษะในอาชีพท้องถิ่นของนักเรียนโรงเรียนบ้านพะเนางวิทยา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนทอผ้าลายลูกแก้วมีความสนใจในอาชีพอยู่ในระดับสนใจมาก และสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ส่วนนักเรียนที่เรียนทำอุปกรณ์ทอผ้ามีความสนใจในอาชีพตามเกณฑ์ที่กำหนด นักเรียนที่เรียนทอผ้าลายลูกแก้วและนักเรียนที่เรียนทำอุปกรณ์ทอผ้ามีทักษะในอาชีพท้องถิ่นอยู่ในระดับดี

2. พฤติกรรมการวางแผนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังจากเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานหลังเรียนสูงกว่าระหว่างเรียน เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีขั้นตอนที่พัฒนาพฤติกรรมการวางแผนของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนวางแผนเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย โดยเฉพาะในขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นที่ผู้เรียนศึกษาความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่จะลงไปศึกษา มีการสร้างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต เพื่อศึกษาชุมชน และวางแผนในการศึกษาสภาพชุมชน ทำให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมการวางแผน คือ มีการปรึกษาหารือในการทำงาน มีการแจกแจงงานและแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงาน มีการกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับขั้นตอนในการทำงาน และมีการกำหนดเวลาในการทำงาน โดยมีการวัด 2 ระยะ คือ ระหว่างเรียนกับหลังเรียน ผลจากการบันทึกหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ในระยะระหว่างเรียนผู้เรียน มีการปรึกษาหารือในการทำงาน และมีการกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับขั้นตอนในการทำงาน เนื่องจากการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม และร่วมกันวางแผนเพื่อลงศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผู้เรียนจึงมีการกำหนดบริเวณที่จะลงศึกษา กำหนดขอบเขต และวัตถุประสงค์ของการศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่ในขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ ผู้เรียนยังไม่ได้ลงศึกษาพื้นที่จริง จึงทำให้พฤติกรรมการวางแผนด้านอื่น ๆ เกิดน้อย ในขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ ผู้เรียนลงศึกษาพื้นที่จริง ผู้เรียนก็จะมี การปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ในการศึกษาข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลแล้วผู้เรียนจึงนำความรู้ที่ได้จากการศึกษามาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ และจัดทำโครงการเพื่อนำผลไปสู่ชุมชน จึงไม่ได้มีการทบทวน และตรวจสอบการปฏิบัติงานจึงทำให้พฤติกรรมการวางแผนด้านการตรวจสอบ และปรับปรุงแผนการทำงาน และการทบทวนการปฏิบัติงานเป็นระยะจึงเกิดพฤติกรรมน้อย ส่วนการประเมินพฤติกรรม หลังเรียนเมื่อผู้เรียนได้ลงไปศึกษาพื้นที่จริงในชุมชน ผู้เรียนก็เกิดพฤติกรรมการวางแผนในการทำงาน เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนวางแผนการลงศึกษาชุมชน จึงทำให้ พฤติกรรมการวางแผนเพิ่มสูงขึ้น

ส่วนการตรวจสอบ และปรับปรุงแผนการทำงานได้ระดับต่ำ ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้เรียน เมื่อวางแผนการทำงานเสร็จเรียบร้อยแล้วไม่มีการตรวจสอบการวางแผนการทำงาน และไม่มีการ ปรับปรุงแผนการทำงาน จึงทำให้ระดับการวางแผนพฤติกรรมน้อยกว่าด้านอื่น สอดคล้องกับ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ (2557) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียน การสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติงานจาก สถานการณ์จริงของชุมชน โดยต้องมีการวางแผน หรือเตรียมความพร้อมก่อนลงไปศึกษาเรียนรู้จาก สถานการณ์จริง และสอดคล้องกับ Collins et al. (1989, อ้างถึงใน สุภา อู่เย็น และคณะ, 2548) ได้ระบุลักษณะของสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ที่จะช่วยสนับสนุนให้การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประสบความสำเร็จ ควรประกอบด้วยสิ่งสนับสนุน 4 ประการ ดังนี้ 1) เนื้อหาสาระ ประกอบด้วย องค์ความรู้ต่าง ๆ เช่น สารความรู้ กลวิธีการแก้ปัญหา ทักษะการวางแผน กลยุทธ์การเรียนรู้ เพื่อใช้ ในการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ 2) อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาต้องมีเทคนิคการสอนที่จะช่วยให้นักศึกษาสามารถสังเกต เข้าไปเรียนรู้ในชุมชนได้ โดยอาจารย์มีบทบาททั้งการเป็นผู้สอน การเป็น ผู้ทำทนาย เป็นตัวแบบ เป็นผู้ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือให้นักศึกษาได้เชื่อมโยงความรู้และกลยุทธ์ ในการแก้ปัญหาที่นักศึกษาใช้ ตลอดจนสะท้อนกลยุทธ์การแก้ปัญหาของนักศึกษา 3) การสะท้อน การเรียนรู้ งานหรือแนวคิดที่ให้นักศึกษาเรียนรู้จะต้องเป็นลำดับค่อยเป็นค่อยไป ค่อย ๆ เพิ่มความ ซับซ้อนของแนวคิดที่เรียนรู้และค่อยๆเพิ่มทักษะหรือกลยุทธ์ให้มากขึ้น และ 4) สังคมการเรียนรู้ เน้นให้มีการสื่อสารโดยตรงกับผู้ชำนาญหรือผู้ปฏิบัติ มีการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ใช้การเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม และมีการเรียนรู้แบบแข่งขัน เพื่อการเปรียบเทียบกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนใช้ในการ พัฒนางาน นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ Owens and Wang (1996) กล่าวถึงขั้นตอนหลัก ๆ ในการ

เรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นตอนการกำหนดกรอบหรือการวางแผน เป็นการกำหนดกรอบที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ได้มาก ดังนั้น นักการศึกษาและผู้สอนควรได้ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 2) ขั้นตอนดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นขั้นตอนง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน โดยการซักถามหรือค้นคว้า หรือเป็นขั้นตอนที่มีความซับซ้อนหลายขั้นตอนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 3) ขั้นตอนสะท้อน เป็นขั้นตอนการสะท้อนหรือสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ ซึ่งอาจจะทำคนเดียวโดยบันทึกการเรียนรู้หรือการอภิปรายกลุ่ม โดยการอภิปรายกลุ่มมักครอบคลุมถึงสิ่งที่คิดว่าถูกต้อง ไม่ถูกต้อง หรือสิ่งที่ไม่คาดหวัง ขั้นตอนการสะท้อนนี้จะวนกลับไปยังขั้นตอนการกำหนดกรอบหรือวางแผน เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ต่อไป

จากกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และหลักการในการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้พฤติกรรมกรวางแผนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนสูงกว่าระหว่างเรียน

3. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พบว่าในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ รองลงมา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องมาจาก การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในชั้นปฏิบัติการ ผู้เรียนได้ลงพื้นที่ศึกษาสภาพชุมชนเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากประสบการณ์ตรง ได้ความรู้สร้างและเปลี่ยนแปลงได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการวางแผน ส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกการศึกษาสภาพสังคมที่อยู่ใกล้ตนเอง และช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหามากขึ้น สอดคล้องกับแนวความคิดของ Melaville et al. (2003, อ้างถึงใน อัจฉมา สุวรรณกาญจน์, 2550) คือ ความรู้สร้างและเปลี่ยนแปลงได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม ความตรงใจ มีอิทธิพลจากประสบการณ์ การเรียนรู้ที่ผ่านมาและการฝึกปฏิบัติ แรงจูงใจในการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความตั้งใจส่วนบุคคลเกี่ยวกับความสามารถและการรับรู้ถึงความสำคัญ และการรับรู้ถึงวัตถุประสงค์การเรียนรู้ แต่ละบุคคลเรียนรู้ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน อุปสรรคของการเรียนรู้สามารถทำให้ลดลงโดยการควบคุมปัจจัยที่สำคัญในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน และการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้เกิดการเชื่อมระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชนได้เป็นอย่างดี

ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ เป็นด้านที่นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีค่าคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจาก การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นวิธีการสอนที่เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงจากการมีส่วนร่วมของชุมชน และส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการวางแผน เกิดความรู้ความเข้าใจ เรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น และส่งเสริมให้นักเรียนฝึกการศึกษาสภาพชุมชน

ซึ่งกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 138-139) ที่กล่าวว่า การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ทำให้ผู้เรียนอยากมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมบริเวณบ้านหรือที่อยู่ของนักเรียนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Melaville et al. (2015: 45) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการใช้ประโยชน์จากความอยากรู้ อยากเห็นของผู้เรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับโลกธรรมชาติและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยใช้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชนเป็นกรอบให้ผู้เรียนสร้างการเรียนรู้ของตนเอง กลยุทธ์นี้ไม่ได้มุ่งเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเป็นหลักแต่จะใช้สิ่งแวดล้อมสร้างความสนใจของผู้เรียนก่อน โดยมีหลักการสำคัญ คือ จะต้องสอนแนวคิดทางนิเวศวิทยาที่สำคัญและความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ เสริมสร้างความรู้ที่ลุ่มลึกเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้ผู้เรียนลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคลในเชิงบวก ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การวางแผน และ การสืบเสาะ เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ รวมทั้งปลูกฝังทักษะความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน

ลำดับสุดท้าย ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีค่าคะแนนเฉลี่ยมากเป็นลำดับสุดท้ายทั้งนี้เนื่องจาก การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีกิจกรรมที่น่าสนใจ กระตุ้นให้นักเรียนอยากมีส่วนร่วมในการเรียน เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และช่วยเหลือกันมากขึ้น ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับชุมชน สอดคล้องกับ สุมนทนา พรหมบุญ และคณะ (2541: 57) ได้กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นลักษณะการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้ลงมือปฏิบัติ ได้ทำกิจกรรมกลุ่ม ได้ฝึกฝนทักษะการเรียนรู้ ทักษะการวางแผน การบริหารจัดการ การเป็นผู้นำและผู้ตาม และที่สำคัญเป็นการเรียนรู้ที่สัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ มณฑล จันทร์แจ่มใส (2558: 143) และดิษยุทธิ์ บัวจุม (2557: 118-123) ที่ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เป็นฐานโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกด้าน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการวางแผน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นดังต่อไปนี้ คือ ข้อเสนอแนะทั่วไปและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

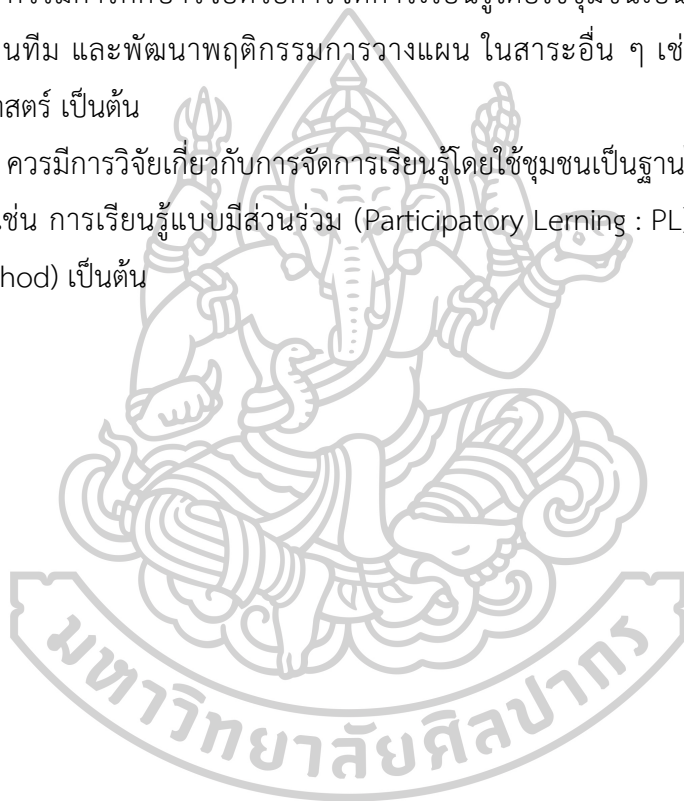

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น ในชั้นปฏิบัติการผู้เรียนลงพื้นที่ศึกษาชุมชนเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องใช้เวลาในการสำรวจ สัมภาษณ์มากขึ้น ดังนั้น ผู้สอนควรจัดสรรเวลาเพิ่มเติมให้กับผู้เรียนไว้ล่วงหน้า
2. การพัฒนาพฤติกรรมกรวางแผน ผู้สอนจะต้องหมั่นกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนา ตรวจสอบ และปรับปรุงแผนการทำงานอยู่เสมอ เพื่อให้งานบรรลุตามแผนที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม และพัฒนาพฤติกรรมกรวางแผน ในสาระอื่น ๆ เช่น สาระหน้าที่พลเมือง สาระเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น
2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไปใช้ร่วมกับการจัดการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning : PL), วิธีสอนแบบโครงการ (Project Method) เป็นต้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กมลรัตน์ หล้าสูงงษ์. (2528). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ศรีเดชา.

_____. (2544). **กลวิธีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวิธีการเรียน**. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.

กล้า ทองขาว. (2550). **การจัดการศึกษารฐานชุมชน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

กาญจนา แก้วเทพ. (2538). **การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน โดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพฯ: สมาคมทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2551). **รูปแบบการเรียนการสอนปฐมวัยศึกษา**. กรุงเทพฯ: มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค.

เกษม สหายทิพย์. (2543). **ระเบียบวิธีวิจัย**. นครสวรรค์: นิวเสรินคร.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์. (2557). **การจัดการความรู้ (KM) เทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ (Community Base Learning : CBL)**. กาฬสินธุ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์.

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2536). **รายงานประกอบการประชุมแลได้สี่ทศวรรษ : การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และพัฒนาการทางการเมือง (ในช่วงเวลา 2490-2536)**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

ฉันทนา ภาคบงกช. (2528). **เขียนให้คิด : โมเดลกับการพัฒนาทักษะการคิดเพื่อคุณภาพชีวิตและสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เฉลิมศักดิ์ วิโสจสงคราม. (2560). **การวางแผน คือจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการทำงาน**. เข้าถึงเมื่อ 7 มิถุนายน 2560. เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/235288>.

ชนาธิป พรกุล. (2554). **การสอนกระบวนการคิด : ทฤษฎีและการนำไปใช้**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2558). **80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. บริษัท แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตเซอร์วิส จำกัด.

ชูชาติ พ่วงสมจิตร. (2560). **สถานศึกษากับชุมชน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ดารา ทีปะปาล. (2527). **ประชากรศึกษากับโครงการพัฒนาชนบท = Population education for the rural development program**. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.

ดิษยุทธิ์ บัวจุม, อังคินันท์ อินทรกำแหง และพรณี บุญประกอบ. (2557). “การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างความสนใจและทักษะในอาชีพท้องถิ่นของนักเรียนโรงเรียนบ้านพะเนางวิทยา.” สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ทิตินา แคมณี. (2547). **ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ธนพรรณ ธาณี. (2542). **การศึกษาชุมชน**. ภาควิชาพัฒนาสังคม มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธีระพัฒน์ ฤทธิ์ทอง. (2547). **30 รูปแบบการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เล่ม 2**. บริษัทเฟื่องฟ้าพรินต์ติ้ง จำกัด.
- ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2553). **ชุมชนศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตา ชูโต. (2545). **การวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: แม่ทสโปยท์ จำกัด.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2541). **การพัฒนาการสอน**. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- บุญธรรม จิตต์อนันต์. (2536). **การวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2556). **ทฤษฎีและการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ = Theories and development of instructional model**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เอส.พรินต์ติ้ง ไทย แพลคตอรี.
- บุญสืบ โสโสม. (2553). **การเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้**. นนทบุรี: โครงการสวัสดิการวิชาการสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข.
- ประยูร บุญใช้ และภูมิพงศ์ จอมหงส์พิพัฒน์. (2558). “การวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นเป็นฐาน สำหรับสถานศึกษาในชุมชนรอบหนองหาน จังหวัดสกลนคร.” มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ประสงค์ ถึงแสง. (2559). **กลยุทธ์การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน**. เข้าถึงเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2562. เข้าถึงได้จาก <http://www.truelookpanya.com/knowledge/content/52243/-edu-teaartedu-teaart-teartdir>.
- พจนา ทรัพย์สมาน. (2549). **การสอนให้ผู้เรียนแสวงหาและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3). (2553). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- พิณสุดา สิริธรรังศรี. (2555). “การศึกษาที่พึงเสียงประชาชน” ในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน การศึกษาฐานรากทางเลือกประเทศไทย. ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมทางการศึกษา วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ภาณี วงษ์เอก. (2533). **การศึกษาแบบการจัดสัมมนากลุ่ม ในการศึกษาเชิงคุณภาพเทคนิคการวิจัยภาคสนาม**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษา ด้านประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, มหิดล.

- เย็นจิตร ถิ่นขาม. (2559). **ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิธีแก้ไขปัญหาแนว Holistic ecology**. เข้าถึงเมื่อ 5 ธันวาคม 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.gotoknow.org/blogs/posts/358067>.
- รัชชาภรณ์ รัตนภุมมะ. (2549). “การพัฒนาวิชาภาษาอังกฤษโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างทักษะภาษาอังกฤษและความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตน์สุบรรณ. (2560). **โลกร้อน เพราะป่าหมด**. เข้าถึงเมื่อ 5 มิถุนายน 2560. เข้าถึงได้จาก <http://taifreedom.com/thai/index.php/2014-06-09-09-39-26/262-2016-05-03-07-03-22>.
- วิจารณ์ พาณิช. (2555). **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: แผนพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ มูลนิธิสดศรี – สฤษดิ์วงศ์.
- วิทยา ธนารี. (2560). **การพัฒนาสุขภาพชุมชน**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วิริยา สุขวงศ์. (2540). **การศึกษาชุมชน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วิไลวรรณ วิทยวิโรจน์. (2522). **การศึกษากับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครูสวนสุนันทา.
- ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์. (2557). “กระบวนการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2538). **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.
- สมศักดิ์ สันธะเวช. (2542). **มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา**. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- สมิต สัจฉกร. (2548). **การวางแผนปฏิบัติงาน (ACTION PLAN)**. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- สิน พันธพินิจ. (2555). **เทคนิคการวางแผนและประเมินผลโครงการ**. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์.
- สุมาลี ชัยเจริญ. (2557). **นวัตกรรมสู่การเป็นประเทศแห่งการศึกษา**. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สุภา อยู่เย็น และคณะ. (2548). “ผลการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน.” ในรายวิชามนุษย์กับสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และวิชาสังคมไทย นักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสุนทรินทร์ ปีการศึกษา 2547. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสุนทรินทร์.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2540). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพร พิศาลบุตร. (2548). **หลักการวางแผน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- _____. (2550). **การวางแผนและการบริหารโครงการ**. กรุงเทพฯ: บริษัทวิรัตน์ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด.

- สุรัสวดี ราชกุลชัย. (2547). **การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ตีรกานันท์. (2557). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเทพ เชาวลิต. (2524). **หลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานเขตธนบุรี. (2559). **ปัญหาสิ่งแวดล้อมตลาดพลู**. เข้าถึงเมื่อ 21 เมษายน 2560. เข้าถึงได้จาก <http://www.oic.go.th/infocenter9/938/>.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564**. กรุงเทพฯ. สำนักนายกรัฐมนตรี
- สำนักแผนและประกันคุณภาพการศึกษา. **แนวทางการดำเนินงานด้านการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21**. เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2560. เข้าถึงได้จาก <http://www.ptu.ac.th/quality/data/levy1.pdf>.
- องค์การกรีนพีซ. (2560). **ปัญหาสิ่งแวดล้อม**. เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2560. เข้าถึงได้จาก <https://www.greenpeace.org/archive-thailand/about/>.
- อมรรัตน์ วัฒนาธร. (2547). “การวิจัยแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาหลักสูตร: กรณีศึกษาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ระดับประถมศึกษาที่บ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัชฌา สุวรรณกาญจน์. (2550). “วิจัยและพัฒนาชุดการสอนแบบใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านพุทธิปัญญาและความสามารถในการพัฒนาอนามัยชุมชน.” ในรายวิชาการพยาบาลครอบครัวและชุมชน 2 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์.
- อุทัย ดุลยเกษม. (2547). **ยุทธศาสตร์สังคมไทยในการสร้างวิถีแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- ฤทธิ์ วัฒนชัยยิ่งเจริญ. (2559). **ชีวิตกับสิ่งแวดล้อมสิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต**. เข้าถึงเมื่อ 6 ธันวาคม 2559. เข้าถึงได้จาก http://www.trueplookpanya.com/true/knowledge_detail.php?mul_content_id=3022.

ภาษาอังกฤษ

- Ausubel, D. P. (1968). **Educational Psychological : A Cognitive View**. New York: Holt Rinechart and Winston Inc.

- Beyer, B. K. (1971). **Inquiry in school Studie Classroom : A Strategy for Teaching**. Columbus, Ohio: Charles E. Mierril Pulishing Co.
- Bedri, Z., de Frein, R., & Dowling, G. (2017). "Community-based learning : A primer." **Irish Journal of Academic Practice**, 6(1), Retrieved on June 14, 2018, from <https://arrow.dit.ie/ijap/vol/iss1/5>.
- Bortolin, K. (2003). "Community-based learning in teacher education: Toward a situated understanding of ESL learners."
- Bruner, J. (1996). **Toward a theory of instruction**. Cambridge: Harvard University Press.
- Chuvgunoza, O., & Kostromina, S. (2016). "Planning as a learning skill of students." St. Peterburg State University.
- Denzin. (1978). **The Research Act** (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Good, C. V. (1973). **Dictionary of Education**. 3rd ed. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Introduction to Community-Based Learning. (2017). Retrieved from https://en.wikiversity.org/wiki/Introduction_to_Community-Based_Learning.
- Kast, F. E., & Rosenzweig, J. E. (1970). **Oranization and Management : A System Approach**. New York: Mc Graw-Hill Book Company.
- Koontz, H., & O'Donnell, C. (1968). **Principle of Management**. New York: MaGraw-Hill Book Company.
- Kutz, R. E. (1991). **Teaching Elementary Mathematics**. Boston: Allyn and Bacon.
- Melaville, A, Berg, A. C., & Blank, M. J. (2015). **Community-based learning : Engaging students for success and citizenship. Partnership/Community. Paper 40**. Retrieved on June 15, 2018, from <http://digitalcommons.unomaha.edu/slcepartnerships/40>.
- Owens, T. R., & Wang, C. (1996). "Community-Based Learning : A Foundation for Meaningful Educational Reform." University of Nebraska Omaha.
- Robbins, S. P. (1996). **Organizational behavior : A concept controversies applieations**. 7th ed. New Jersey: Prentice-Hill.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. อาจารย์ ดร. นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์
อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร
ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและวิธีสอน
2. อาจารย์ ดร. เพ็ญพนอ พ่วงแพ
อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน
สาขาการสอนสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสังคมศึกษา
3. อาจารย์ ดร. พรรณภัทร ปลั่งศรีเจริญสุข
อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและวิธีสอน
4. อาจารย์ ดร. กัลยา เทียนวงศ์
อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน
สาขาการสอนสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสังคมศึกษา
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาธิต จันทร์วินิจ
อาจารย์ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
สาขาวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล

ภาคผนวก ข
ผลการวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตารางที่ 14 ค่าดัชนีความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม

ประเด็นการประเมิน	ระดับความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	IOC
	1	2	3	4	5		
องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้							
1. องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ ครบถ้วนตามรูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
2. องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้เป็น ลำดับขั้นตอน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
ข้อสรุปทั่วไป							
1. สร้างข้อสรุปทั่วไปได้ครอบคลุมเนื้อหา มี ความถูกต้องและชัดเจน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
จุดประสงค์การเรียนรู้							
1. จุดประสงค์การเรียนรู้สอดคล้องกับตัวชี้วัดและ มาตรฐานการเรียนรู้	0	+1	+1	+1	+1	4.00	0.80
2. จุดประสงค์การเรียนรู้ชัดเจน สามารถวัด พฤติกรรมได้	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
สาระการเรียนรู้							
1. สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การ เรียนรู้	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
2. การจัดลำดับของสาระการเรียนรู้มีความ เหมาะสม	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
การจัดกิจกรรมการเรียนรู้							
1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับ จุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหา	0	+1	+1	+1	+1	4.00	0.80
2. มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนมีส่วนร่วมใน การเรียนรู้และสอดคล้องกับความสามารถของ ผู้เรียน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
3. เน้นกระบวนการคิด การวางแผน การลงมือ ปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง	0	+1	+1	+1	+1	4.00	0.80

ตารางที่ 14 ค่าดัชนีความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ระดับความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	IOC
	1	2	3	4	5		
สื่อและแหล่งการเรียนรู้							
1. ใช้สื่อสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้และคุ่มค่า	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
2. ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาชัดเจนมากขึ้น	0	+1	+1	+1	+1	4.00	0.80
3. เลือกใช้สื่อเหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
การวัดและประเมิน							
1. การวัดและประเมินสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
2. การวัดและประเมินสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
3. มีการกำหนดเกณฑ์ในการประเมินที่ชัดเจน	+1	+1	0	+1	+1	4.00	0.80
รวมทั้งฉบับ						0.94	

ตารางที่ 15 ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการ
สิ่งแวดล้อม

ประเด็นการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	IOC
	1	2	3	4	5		
1. ข้อใดไม่ใช่การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ	0	0	1	1	1	3.00	0.60
2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึงอะไร	0	0	1	1	1	3.00	0.60
3. ข้อใดเป็นมาตรการในการป้องกันและแก้ไข วิกฤตการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโลก	1	1	1	1	1	5.00	1.00
4. หลักการเทคโนโลยีสะอาดใช้แก้ปัญหามลพิษ ทางด้านใด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
5. ผลิตภัณฑ์ข้อใดที่จะได้รับฉลากเขียว	1	1	1	1	1	5.00	1.00
6. เป้าหมายสำคัญของการแยกขยะคืออะไร	1	1	1	1	1	5.00	1.00
7. ข้อใดคือผลดีของการใช้เทคโนโลยีสะอาด	0	0	1	1	1	3.00	0.60
8. การนำเศษเหล็ก เศษกระดาษไปแปรรูปเป็นการ อนุรักษ์ที่ตรงกับข้อใด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
9. กิจกรรมใดของการทำอาชีพเกษตรกรรมที่มีส่วนใน การทำลายโอโซน	0	1	1	1	0	3.00	0.60
10. การทำลายชั้นบรรยากาศของมนุษย์ส่งผลกระทบต่อ รุนแรงต่อโลกในด้านใดมากที่สุด	1	0	1	1	1	4.00	0.80
11. กิจกรรมใดต่อไปนี้มีส่วนในการทำลายโอโซนของ โลกมากที่สุด	0	1	0	1	1	3.00	0.60
12. กังหันน้ำชัยพัฒนา มีส่วนสำคัญทำให้สามารถบำบัด น้ำเสียได้อย่างไร	1	1	1	1	1	5.00	1.00
13. การนำกากสารพิษทางอุตสาหกรรมจากประเทศที่ พัฒนาแล้วมาทิ้งยังประเทศอื่น จัดเป็นการกระทำผิด ข้อตกลงในสนธิสัญญาใด	0	0	1	1	1	3.00	0.60
14. ปรากฏการณ์ใดเกี่ยวข้องกับพิธีสารเกียวโต ซึ่งเป็น ข้อตกลงและผูกมัดตามกฎหมายในระดับโลก	1	1	1	1	1	5.00	1.00

ตารางที่ 15 ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการ
สิ่งแวดล้อม (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	IOC
	1	2	3	4	5		
15. มุลินธิสีบนาคะเสถียร เป็นองค์กรที่ทำงานด้าน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประเภทใด	0	0	1	1	1	3.00	0.60
16. Agenda 21 เป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการ ดำเนินงานด้านใด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
17. ข้อใดเป็นวิธีการจัดการทรัพยากรน้ำที่ช่วยแก้ปัญหา น้ำท่วมได้ดีที่สุด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
18. ข้อใดไม่ใช่ประโยชน์จากการเปิดโอกาสให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินสิ่งแวดล้อม	0	1	0	1	1	3.00	0.60
19. การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรเอกชนใด ถูกต้องเหมาะสมที่สุด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
20. หลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในข้อใด ควรจัดทำเป็นอันดับแรก	1	1	1	1	1	5.00	1.00
21. นายประหยัดนำกระดาษสีมาใช้พิมพ์ใหม่เป็น กระดาษ 2 หน้า สำหรับเอกสารร่าง การกระทำ ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการจัดการ สิ่งแวดล้อมในข้อใด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
22. “น้ำเสีย” ในการจัดการทรัพยากรน้ำหมายถึงข้อใด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
23. แนวทางการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดน่าจะ เป็นวิธีการในข้อใด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
24. ปัญหาสิ่งแวดล้อมเรื่องความแห้งแล้งของไทยควร แก้ไขโดยวิธีการใดจึงจะเหมาะสมมากที่สุด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
25. ประชาชนโดยทั่วไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มลพิษทางอากาศได้โดยวิธีการใด	1	1	1	1	1	5.00	1.00

ตารางที่ 15 ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการ
สิ่งแวดล้อม (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	IOC
	1	2	3	4	5		
26. การแก้ไขปัญหาเรื่องมลพิษทางอากาศในระยะยาว ที่เหมาะสมที่สุดคือวิธีการในข้อใดมากที่สุด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
27. ใครใช้ประโยชน์จากดินได้เหมาะสมที่สุด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
28. การป้องกันปัญหาน้ำเน่าเสียของโรงงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะทำโดยวิธีการใด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
29. แนวทางในการแก้ไขปัญหาดินทรุดตัวในเขต กรุงเทพมหานครควรทำโดยวิธีการใด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
30. ข้อใดสอดคล้องกับหลักการ recycle	0	1	1	1	1	4.00	0.80
31. การเกิดสภาวะโลกร้อน ประเทศไทยสามารถมี ส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้โดยวิธีการใด จึงจะมีประโยชน์มากที่สุด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
32. ข้อใดเป็นการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อการแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยตรง	1	1	1	1	1	5.00	1.00
33. ข้อใดเป็นการจัดการด้านสภาพแวดล้อมอย่างถูกวิธี	1	1	1	1	1	5.00	1.00
34. ข้อใดเป็นการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	1	1	1	1	1	5.00	1.00
35. ข้อใด <u>ไม่ใช่</u> แนวทางในการปฏิบัติเพื่อการพัฒนา ที่ยั่งยืน	1	1	1	1	1	5.00	1.00
36. ข้อใด <u>ไม่เกี่ยวข้อง</u> กับการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติในการพัฒนาที่ยั่งยืน	1	1	1	1	1	5.00	1.00
37. การทอดผ้าป่าขยะเป็นความพยายามของชุมชน ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับหลักการ ในข้อใดมากที่สุด	0	0	1	1	1	3.00	0.60
38. หลักการเทคโนโลยีสะอาดสัมพันธ์กับแนวทางการ ปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในข้อใด	0	1	0	0	0	4.00	0.80

ตารางที่ 15 ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการ
สิ่งแวดล้อม (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	IOC
	1	2	3	4	5		
39. วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีสาเหตุ จากการเร่งพัฒนาประเทศในด้านใดมากที่สุด	0	0	1	1	1	3.00	0.60
40. ข้อใด <u>ไม่ใช่</u> วิธีการแก้ไขวิกฤตการณ์ด้านทรัพยากร น้ำ	1	0	1	1	1	4.00	0.80
41. วิกฤตการณ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีพของมนุษย์มากที่สุด คือข้อใด	1	0	1	1	1	4.00	0.80
42. แนวทางการแก้ไขปัญหาสีสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดน่าจะ เป็นวิธีการในข้อใด	0	0	1	1	1	3.00	0.60
43. บุคคลใดมีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เห็นผลยั่งยืน ยาวนาน	1	1	1	1	1	5.00	1.00
44. การพัฒนาที่จะก่อให้เกิดผลที่ยั่งยืนยาวนาน คือข้อใด	0	0	1	1	1	3.00	0.60
45. แนวคิดในการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นผลมาจากสาเหตุใด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
46. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องยึดหลักการข้อใดให้มาก ที่สุด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
47. การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรดำเนินการข้อใดจึงจะได้ผล	1	1	1	1	1	5.00	1.00
48. จุดประสงค์สำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อม คือข้อใด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
49. ใครมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดของตน	1	1	1	1	1	5.00	1.00
50. การกระทำใดที่ถือว่าเป็นการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่ไม่ถูกต้อง	1	1	1	1	1	5.00	1.00

ตารางที่ 15 ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการ
สิ่งแวดล้อม (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ระดับความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	IOC
	1	2	3	4	5		
51. นักเรียนจะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเรื่องการ กำจัดขยะมูลฝอยในชุมชนของตนเองได้มากที่สุดคือ ข้อใด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
52. บุคคลใดที่มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ดี ที่สุด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
53. การรีไซเคิลขยะประเภทใดที่ส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อม มากที่สุด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
54. การร่วมมือของประชาชนในข้อใดน่าจะมีผลต่อการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้มากที่สุด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
55. การแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติข้อใดเป็น วิธีการที่ถูกต้อง	1	1	1	1	1	5.00	1.00
56. การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมใช้วิธีการใดจึงเหมาะสม ที่สุด	0	0	1	1	1	3.00	0.60
57. การกระทำของใครเป็นการใช้ทรัพยากรที่ <u>ไม่ถูกต้อง</u>	0	1	1	1	1	4.00	0.80
58. ในฐานะพลเมืองไทยคนหนึ่ง นักเรียนจะปฏิบัติตน เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างไร จึงจะเหมาะสม	1	1	1	1	1	5.00	1.00
59. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ควรใช้วิธีการใดจึงจะเกิด ประสิทธิภาพสูงสุด	1	1	1	1	1	5.00	1.00
60. ทำไมมนุษย์ทุกคนจึงต้องช่วยกันอนุรักษ์และพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติ	1	1	1	1	1	5.00	1.00

ตารางที่ 16 ผลการวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้สูตรของคูเดออร์ ริชาร์ดสัน KR-20

ข้อที่	ค่าความยากง่าย (p)	ค่าอำนาจจำแนก (r)	สรุปความหมาย
1	0.37	0.05	ใช้ไม่ได้
2	0.57	0.20	ใช้ได้
3	0.47	0.65	ใช้ได้
4	0.50	0.30	ใช้ได้
5	0.63	0.55	ใช้ได้
6	0.43	0.25	ใช้ได้
7	0.47	-0.40*	ใช้ไม่ได้
8	0.33	0.40	ใช้ได้
9	0.27	0.20	ใช้ได้
10	0.23	0.25	ใช้ได้
11	0.13	0.10	ใช้ไม่ได้
12	0.43	0.85	ใช้ได้
13	0.17	0.20	ใช้ไม่ได้
14	0.50	0.60	ใช้ได้
15	0.30	0.00	ใช้ไม่ได้
16	0.47	0.20	ใช้ได้
17	0.57	0.50	ใช้ได้
18	0.73	0.10	ใช้ไม่ได้
19	0.60	0.45	ใช้ได้
20	0.60	0.45	ใช้ได้
21	0.23	0.46	ใช้ได้
22	0.28	0.55	ใช้ได้
23	0.29	0.46	ใช้ได้
24	0.31	0.75	ใช้ได้
25	0.34	0.43	ใช้ได้

ตารางที่ 16 ผลการวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้สูตรของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน KR20 (ต่อ)

ข้อที่	ค่าความยากง่าย (p)	ค่าอำนาจจำแนก (r)	สรุปความหมาย
26	0.20	0.50	ใช้ได้
27	0.21	0.59	ใช้ได้
28	0.37	0.63	ใช้ได้
29	0.37	0.65	ใช้ได้
30	0.17	0.34	ใช้ไม่ได้
31	0.35	0.36	ใช้ได้
32	0.37	0.61	ใช้ได้
33	0.45	0.62	ใช้ได้
34	0.33	0.75	ใช้ได้
35	0.33	0.58	ใช้ได้
36	0.25	0.50	ใช้ได้
37	0.05	0.27	ใช้ไม่ได้
38	0.12	0.31	ใช้ไม่ได้
39	0.08	0.96	ใช้ไม่ได้
40	0.22	0.24	ใช้ได้
41	0.13	0.33	ใช้ไม่ได้
42	0.27	-0.31*	ใช้ไม่ได้
43	0.57	0.58	ใช้ได้
44	0.43	-0.17*	ใช้ไม่ได้
45	0.43	0.67	ใช้ได้
46	0.37	0.64	ใช้ได้
47	0.67	0.28	ใช้ได้
48	0.27	0.67	ใช้ได้
49	0.37	0.50	ใช้ได้
50	0.60	0.39	ใช้ได้

ตารางที่ 16 ผลการวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้สูตรของคูเดออร์ ริชาร์ดสัน KR20 (ต่อ)

ข้อที่	ค่าความยากง่าย (p)	ค่าอำนาจจำแนก (r)	สรุปความหมาย
51	0.43	0.67	ใช้ได้
52	0.47	0.61	ใช้ได้
53	0.33	0.56	ใช้ได้
54	0.43	0.67	ใช้ได้
55	0.53	0.22	ใช้ได้
56	0.47	0.19	ใช้ไม่ได้
57	0.03	0.08	ใช้ไม่ได้
58	0.37	0.50	ใช้ได้
59	0.23	0.03	ใช้ไม่ได้
60	0.43	0.25	ใช้ได้

หมายเหตุ

- ข้อสอบข้อที่ 11, 13, 30, 37, 38, 39, 41 และ 57 มีค่าความยากง่าย (p) ไม่อยู่ในเกณฑ์ระหว่าง 0.20 – 0.80 จึงตัดออก
  - ข้อสอบข้อที่ 1, 7, 15, 18, 42, 44, 56 และ 59 มีค่าอำนาจจำแนก (r) น้อยกว่า 0.20 จัดเป็นข้อสอบที่ไม่สามารถจำแนกเด็กเก่งและเด็กอ่อนได้จึงตัดออก
  - เนื่องจากมีข้อสอบเกินจำนวนที่ต้องการจึงตัดออกแบบเจาะจง ได้แก่ข้อที่ 2, 9, 10 และ 40
  - รวมตัดข้อสอบออกทั้งหมด 20 ข้อ และคงเหลือข้อสอบจำนวน 40 ข้อ
- นอกจากนี้ผู้วิจัยได้หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดออร์ ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) ได้เท่ากับ 0.84

ตารางที่ 17 คะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้
ชุมชนเป็นฐาน

คนที่	ก่อนเรียน	หลังเรียน	คนที่	ก่อนเรียน	หลังเรียน
1	8	18	16	7	16
2	10	12	17	8	15
3	7	15	18	11	19
4	7	16	19	10	15
5	7	10	20	8	14
6	7	17	21	7	18
7	4	17	22	8	18
8	8	16	23	10	15
9	6	18	24	5	16
10	8	19	25	7	17
11	8	18	26	9	18
12	7	17	27	8	18
13	12	18	28	7	18
14	12	19	29	10	16
15	8	15	30	11	15
ก่อนเรียน				$\bar{x} = 8.17$	S.D. = 1.89
หลังเรียน				$\bar{x} = 16.43$	S.D. = 2.06

ตารางที่ 18 ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบประเมินพฤติกรรมการวางแผนของนักเรียน

พฤติกรรม	ระดับความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	IOC
	1	2	3	4	5		
1. มีการปรึกษาหารือในการทำงาน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
2. มีการแจกแจงงานและแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงาน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
3. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และลำดับขั้นตอน ในการทำงาน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
4. มีการกำหนดเวลาในการทำงาน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
5. มีการตรวจสอบ และปรับปรุงแผนการ ทำงาน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
6. มีการปฏิบัติตามหน้าที่ตามแผนที่ได้ กำหนดไว้	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
7. มีการทบทวนการปฏิบัติงานเป็นระยะ	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
รวมทั้งฉบับ						1.00	

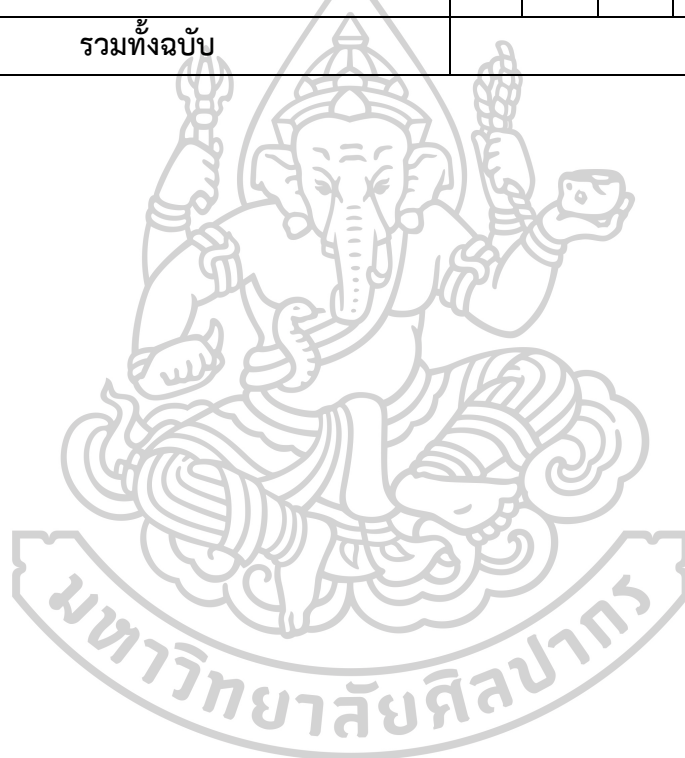

ตารางที่ 19 ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามความคิดเห็นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	IOC
	1	2	3	4	5		
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้							
1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นวิธีการสอนที่ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงจากการมีส่วนร่วมของชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
2. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน	0	+1	+1	+1	+1	4.00	0.80
3. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง	0	+1	+1	+1	+1	4.00	0.80
ด้านบรรยากาศในการเรียน							
4. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีกิจกรรมที่น่าสนใจ กระตุ้นให้นักเรียนอยากมีส่วนร่วมในการเรียน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
5. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และช่วยเหลือกันมากขึ้น	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
6. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับนักเรียน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
7. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับชุมชน	0	+1	+1	+1	+1	4.00	0.80
ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้							
8. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาพฤติกรรมมารววางแผน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
9. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกการศึกษาสภาพชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00

ตารางที่ 19 ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามความคิดเห็นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (ต่อ)

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	IOC
	1	2	3	4	5		
10. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ เรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น	+1	+1	+1	+1	+1	5.00	1.00
รวมทั้งฉบับ	0.94						

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม
2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาสังคมศึกษา เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม
3. แบบประเมินพฤติกรรมการวางแผน
4. แบบสอบถามความคิดเห็นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้
ชุมชนเป็นฐาน

แผนการจัดการเรียนรู้หน่วยที่ 4

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	โรงเรียนวัดอินทาราม
รายวิชา ส33101 สังคมศึกษา	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 : การจัดการสิ่งแวดล้อม	เวลา 14 คาบเรียน
ผู้สอน นางสาวจงกลณี ภัทรกังวาน	

มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วิถีการดำเนินชีวิต มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตัวชี้วัดที่ ส 5.2 ม.4-6/3 ระบุมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหา กฎหมายและนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บทบาทขององค์กรที่เกี่ยวข้อง และการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ

ตัวชี้วัดที่ ส 5.2 ม.4-6/4 วิเคราะห์แนวทางและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สาระสำคัญของหน่วยการเรียนรู้

ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็นประเด็นสำคัญสำหรับทุกองค์กรทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ที่ทุกฝ่ายควรร่วมมือกันปฏิบัติตามกฎระเบียบ และมาตรการเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านความรู้ (K)

1. ผู้เรียนสามารถระบุมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยได้
2. ผู้เรียนสามารถอธิบายบทบาทขององค์กรและการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและนอกประเทศเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมได้
3. ผู้เรียนสามารถบอกความหมายของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้

ด้านทักษะ/กระบวนการ (P)

1. จากกรณีตัวอย่าง/สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม ผู้เรียนสามารถอธิบายกฎหมายที่ใช้ในการแก้ไขได้
2. จากการวางแผนการสำรวจชุมชน ผู้เรียนสามารถรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้
3. ผู้เรียนสามารถอธิบายข้อมูล เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมจากการสำรวจชุมชนได้
4. ผู้เรียนสามารถวางแผนโครงการการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ครบทุกขั้นตอน

ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (A)

1. ผู้เรียนตระหนักถึงวิกฤตการณ์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยร่วมเสนอแนะแนวทางไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาระการเรียนรู้

1. มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหา บทบาทขององค์กรและการประสานความร่วมมือทั้งในประเทศและนอกประเทศ กฎหมายสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การวัดและประเมินผล

1. การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
2. การลงศึกษาพื้นที่ชุมชน
3. โครงการสิ่งแวดล้อม

การวัดและประเมินผลภาระงาน/ชิ้นงาน

รายการประเมิน	คำอธิบายคุณภาพ/คะแนน			
	ดีมาก (4)	ดี (3)	พอใช้ (2)	ปรับปรุง (1)
เนื้อหา	จัดลำดับมโนทัศน์หลัก ไปสู่มโนทัศน์รองและ มโนทัศน์ย่อยได้สัมพันธ์ กันอย่างเป็นขั้นตอน และครบถ้วนสมบูรณ์ มีการสรุปความคิดเห็น โดยใช้เหตุผล ได้อย่าง สมเหตุสมผล จัดทำ แผนภาพอย่างเป็น ระบบ และนำเสนอ ด้วยข้อมูลที่ถูกต้อง ครอบคลุมหัวข้อและ รายละเอียดที่สำคัญ	จัดลำดับมโนทัศน์หลัก ไปสู่มโนทัศน์รองและ มโนทัศน์ย่อยได้สัมพันธ์ กันอย่างเป็นขั้นตอน และครบถ้วน มีการสรุป ความคิดเห็นโดยใช้เหตุ ผลได้อย่างสมเหตุสมผล จัดทำแผนภาพอย่าง เป็นระบบและ นำเสนอ ด้วยข้อมูลแบบที่ถูกต้อง ครอบคลุมหัวข้อสำคัญ ขาดรายละเอียดในบาง หัวข้อ	จัดลำดับมโนทัศน์หลัก ไปสู่มโนทัศน์รองและ มโนทัศน์ย่อยได้สัมพันธ์ กัน มีการสรุปความ คิดเห็น จัดทำแผนภาพ นำเสนอด้วยข้อมูล ถูกต้อง แต่ไม่ครอบคลุม ในหัวข้อสำคัญ บาง ประเด็นและขาด รายละเอียด	จัดลำดับมโนทัศน์หลัก ไปสู่มโนทัศน์รองและ มโนทัศน์ย่อยไม่ได้ ไม่มี การสรุปความคิดเห็น จัดทำแผนภาพ นำเสนอ ด้วยข้อมูลถูกต้อง บางส่วน ขาดบาง ประเด็นสำคัญและขาด รายละเอียด
การออกแบบ	มีการใช้รูปภาพ ตัวอักษรและสีเส้น เร้าความสนใจ มี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ งานที่แปลกใหม่ แผนภาพสะอาด เรียบร้อย	มีการใช้รูปภาพ ตัวอักษรและสีเส้น เร้าความสนใจ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์งานที่แปลก ใหม่	มีการใช้รูปภาพ ตัวอักษรและสีเส้น เร้าความสนใจ	ขาดการใช้รูปภาพ ตัวอักษรและสีเส้น เร้าความสนใจ

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
7 - 8	ดีมาก
5 - 6	ดี
3 - 4	พอใช้
1 - 2	ปรับปรุง

การประเมินผลแผนที่เดินดิน

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน			
	4 (ดีมาก)	3 (ดี)	2 (พอใช้)	1 (ควรปรับปรุง)
การใช้สัญลักษณ์	ใช้สัญลักษณ์ในการเขียนแผนที่ได้อย่างถูกต้อง	ใช้สัญลักษณ์ในการเขียนแผนที่ผิด 1-2 จุด	ใช้สัญลักษณ์ในการเขียนแผนที่ผิด 3-4 จุด	ใช้สัญลักษณ์ในการเขียนแผนที่ผิดมากกว่า 5 จุด
การใช้สี	ใช้สีในการเขียนแผนที่ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม	ใช้สีในการเขียนแผนที่ผิด 1-2 จุด	ใช้สีในการเขียนแผนที่ผิด 3-4 จุด	ใช้สีในการเขียนแผนที่ผิดมากกว่า 5 จุด
รูปแบบ/ความถูกต้อง	รูปแบบแผนที่ไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย สะอาดเรียบร้อย มีคำอธิบายสัญลักษณ์ที่ถูกต้อง และครบถ้วนตามสัญลักษณ์ที่นักเรียนใช้	รูปแบบแผนที่ไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย สะอาดเรียบร้อย มีคำอธิบายสัญลักษณ์ผิด 1 สัญลักษณ์	รูปแบบแผนที่มีความซับซ้อน ยากต่อการเข้าใจ ขาดความสะอาดเรียบร้อย มีคำอธิบายสัญลักษณ์ผิด 2 สัญลักษณ์	รูปแบบแผนที่มีความซับซ้อน ยากต่อการเข้าใจ ขาดความสะอาดเรียบร้อย ไม่มีคำอธิบายสัญลักษณ์

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
10 - 12	ดีมาก
7 - 9	ดี
4 - 6	พอใช้
1 - 3	ปรับปรุง

การวัดและประเมินผล แผนผังความคิด เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

รายการประเมิน	คำอธิบายคุณภาพ/คะแนน			
	ดีมาก (4)	ดี (3)	พอใช้ (2)	ปรับปรุง (1)
เนื้อหา	จัดลำดับมโนทัศน์หลัก ไปสู่มโนทัศน์รองและ มโนทัศน์ย่อยได้สัมพันธ์ กันอย่างเป็นขั้นตอน และครบถ้วนสมบูรณ์ มีการสรุปความคิดเห็น โดยใช้เหตุผล ได้อย่าง สมเหตุสมผล จัดทำ แผนภาพอย่างเป็น ระบบ และนำเสนอด้วย ข้อมูลที่ถูกต้อง ครอบคลุมหัวข้อและ รายละเอียดที่สำคัญ	จัดลำดับมโนทัศน์หลัก ไปสู่มโนทัศน์รองและ มโนทัศน์ย่อยได้สัมพันธ์ กันอย่างเป็นขั้นตอน และครบถ้วน มีการสรุป ความคิดเห็นโดยใช้เหตุ ผลได้อย่างสมเหตุสมผล จัดทำแผนภาพอย่างเป็น ระบบและ นำเสนอด้วย ข้อมูลแบบที่ถูกต้อง ครอบคลุมหัวข้อสำคัญ ขาดรายละเอียดในบาง หัวข้อ	จัดลำดับมโนทัศน์หลัก ไปสู่มโนทัศน์รองและ มโนทัศน์ย่อยได้ สัมพันธ์กัน มีการสรุป ความคิดเห็น จัดทำ แผนภาพ นำเสนอด้วย ข้อมูลถูกต้อง แต่ไม่ ครอบคลุมในหัวข้อ สำคัญ บางประเด็น และขาดรายละเอียด	จัดลำดับมโนทัศน์หลัก ไปสู่มโนทัศน์รองและ มโนทัศน์ย่อยไม่ได้ ไม่มีการสรุปความ คิดเห็น จัดทำ แผนภาพ นำเสนอด้วย ข้อมูลถูกต้องบางส่วน ขาดบางประเด็น สำคัญและขาด รายละเอียด
การออกแบบ	มีการใช้รูปภาพ ตัวอักษรและสีเส้น เร้าความสนใจ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์งาน ที่แปลกใหม่ แผนภาพ สะอาดเรียบร้อย	มีการใช้รูปภาพ ตัวอักษรและสีเส้น เร้าความสนใจ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์งาน ที่แปลกใหม่	มีการใช้รูปภาพ ตัวอักษรและสีเส้น เร้าความสนใจ	ขาดการใช้รูปภาพ ตัวอักษรและสีเส้น เร้าความสนใจ

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
7 - 8	ดีมาก
5 - 6	ดี
3 - 4	พอใช้
1 - 2	ปรับปรุง

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ คะแนนผ่านเกณฑ์คือเท่ากับหรือมากกว่า 5 คะแนน

กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ

คาบเรียนที่ 1

1. ผู้สอนแนะนำรายวิชา และตกลงเรื่องการเรียนรู้รายวิชา
2. ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนการเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม
3. ผู้สอนอธิบายเนื้อหา เรื่อง มาตรการในการจัดการวิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมให้ผู้เรียนยกตัวอย่างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปใช้ใน

ชีวิตประจำวัน

คาบเรียนที่ 2

1. ผู้สอนอธิบายเรื่องหน่วยงานทางสิ่งแวดล้อมของรัฐ และกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทย โดยใช้โปรแกรมการนำเสนอ Power Point
2. ผู้เรียนร่วมกันอธิบายการประสานความร่วมมือทางด้านสิ่งแวดล้อมระดับประเทศ
3. ผู้เรียนร่วมกิจกรรม “ทายสิ ดูและอะไร” และร่วมกันสรุปบทเรียน

คาบเรียนที่ 3

1. ผู้เรียนร่วมกันบอกความหมายของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ผู้สอนให้ผู้เรียนร่วมกันอธิบายหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ผู้เรียนร่วมกันบอกหลักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. ผู้เรียนยกตัวอย่างการนำหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และร่วมกันสรุปบทเรียน

คาบเรียนที่ 4

1. ผู้สอนอธิบายหลักการที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
2. แบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่มละ 5-8 คน จากนั้นแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมาจับสลากตามหัวข้อที่กำหนด ผู้สอนแจกกระดาษขรุฟให้ผู้เรียนกลุ่มละ 1 แผ่น ให้ผู้เรียนทำแผนผังมโนทัศน์ เรื่อง รวมพลังพิทักษ์โลก ตามที่แต่ละกลุ่มจับสลากได้
3. ผู้เรียนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสรุปความรู้

คาบเรียนที่ 5

1. ผู้สอนให้ผู้เรียนรู้จักการสำรวจชุมชน และเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจชุมชน โดยใช้วีดิทัศน์เรื่อง “ถนนสายวัฒนธรรม บ้านไม้เก่าริมโขง เชียงคาน”
2. ผู้สอนให้ความรู้เกี่ยวกับการเข้าไปสำรวจชุมชน และสอบถามสภาพสังคมจากนักเรียน ทั้งข้อดีและข้อเสีย และจัดให้นักเรียนร่วมป็นประสบการณ์ด้วยกิจกรรมให้นักเรียนเสนอข้อมูลคนละข้อห้ามซ้ำกัน
3. ผู้เรียนร่วมกันยกตัวอย่าง และบอกเครื่องมือในการสำรวจชุมชนที่ผู้เรียนรู้จัก
4. ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันอภิปราย เรื่อง การสำรวจชุมชน และเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจชุมชน
5. ผู้เรียนทุกคนสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจชุมชน
6. ผู้สอนอธิบายการสร้างแบบสำรวจชุมชน เช่น แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ และให้ผู้เรียนฝึกสร้างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแผนที่เดินดิน
7. ผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนสอบถาม สังเกต และสัมภาษณ์

คาบเรียนที่ 6

1. ผู้เรียนแบ่งกลุ่มในการวางแผนการศึกษาสภาพชุมชน โดยให้ผู้เรียนสร้างเครื่องมือที่จะใช้ในการศึกษาชุมชน และเขียนแผนการศึกษาสภาพชุมชน
2. ผู้เรียนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอแผนการศึกษาชุมชน

ขั้นที่ 2 ขั้นการปฏิบัติการ

คาบเรียนที่ 7

1. ผู้เรียนลงพื้นที่ศึกษาสภาพชุมชนเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ และใช้เครื่องมือในการสำรวจชุมชน โดยการสำรวจ พูดคุย สัมภาษณ์ และสังเกตสิ่งแวดล้อมในชุมชน

คาบเรียนที่ 8

1. ผู้เรียนลงพื้นที่ศึกษาสภาพชุมชนเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ และใช้เครื่องมือในการสำรวจชุมชน โดยการสำรวจ พูดคุย สัมภาษณ์ และสังเกตสิ่งแวดล้อมในชุมชน ในประเด็นเรื่อง สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

2. ผู้เรียนเขียนแผนที่เดินดิน เพื่อให้เห็นภาพรวมของชุมชนที่ลงพื้นที่ศึกษา โดยใช้การสำรวจให้ทั่วทั้งพื้นที่ ใช้การสังเกต พูดคุย และการจดบันทึกทั้งลักษณะทางกายภาพและกิจกรรมทางสังคมที่พบเห็น

3. ผู้เรียนเขียนแผนที่เดินดินเป็นแผนที่ที่มีทั้งสิ่งที่ปรากฏทางกายภาพ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้คน กิจกรรมทางสังคม การใช้ประโยชน์ของสิ่งแวดล้อม และการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของบุคคลและสิ่งแวดล้อม

คาบเรียนที่ 9

1. ผู้เรียนลงพื้นที่ศึกษาสภาพชุมชนเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ และใช้เครื่องมือในการสำรวจชุมชน โดยการสำรวจ พูดคุย สัมภาษณ์ และสังเกตสิ่งแวดล้อมในชุมชน

2. ผู้เรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลจากการลงสำรวจสภาพชุมชน โดยนำเสนอเป็นแผนผังความคิด เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

ชั้นที่ 3 ชั้นสะท้อนคิด

คาบเรียนที่ 10

1. ผู้เรียนนั่งเป็นกลุ่มที่ลงศึกษาสภาพชุมชน และให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอแผนผังความคิดเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยใช้เวลากลุ่มละ 5-8 นาที

2. ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายปัญหาของแต่ละกลุ่มร่วมกัน โดยร่วมกันแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนความรู้กัน

3. ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนอภิปรายผล และตั้งคำถามเกี่ยวกับโครงการ รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมที่พบในชุมชน และร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็น เรื่อง ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน การจัดการปัญหาของชุมชน

คาบเรียนที่ 11

1. ผู้สอนให้ผู้เรียนนั่งเป็นกลุ่มที่ลงศึกษาสภาพชุมชน และให้แต่ละกลุ่มร่วมกันวางแผนในการเขียนโครงร่างโครงการการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยผู้สอนคอยให้คำปรึกษา และสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน

2. ผู้สอนให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอโครงร่างโครงการของกลุ่มตนเอง และผู้เรียนกลุ่มอื่นร่วมกันแสดงความคิดเห็น

ขั้นที่ 4 ขั้นนำผลสู่ชุมชน

คาบเรียนที่ 12

1. ผู้สอนให้ผู้เรียนนั่งเป็นกลุ่มที่ลงศึกษาสภาพชุมชน และให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอโครงการจัดการสิ่งแวดล้อมของตนเอง กลุ่มละ 6-8 นาที
2. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันซักถามและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับโครงการของแต่ละกลุ่ม ในประเด็น เรื่อง ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน การจัดการปัญหาของชุมชน เป็นต้น

คาบเรียนที่ 13

1. ผู้สอนประสานขอความร่วมมือกับเขต และชุมชนในการให้ผู้เรียนนำโครงการไปนำเสนอและเผยแพร่โครงการกับผู้นำชุมชน
2. ผู้เรียนนำโครงการของแต่ละกลุ่มไปเผยแพร่สู่ชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้รู้และเข้าใจในการจัดการสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน

คาบเรียนที่ 14

1. ผู้สอนให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอสิ่งที่ได้จากการนำโครงการไปเผยแพร่สู่ชุมชน
2. ผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม
3. ผู้เรียนทำแบบแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
4. ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปความรู้ เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม
5. ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสรุปสิ่งที่ได้รับจากศึกษาสภาพชุมชน

สื่อการเรียนรู้

- หนังสือเรียน ภูมิศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
- สื่อประกอบการสอน Power Point
- รูปภาพสัญลักษณ์องค์กรต่างๆ
- ใบงานที่ 4.1 เรื่อง มาตรการในการจัดการวิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ใบงานที่ 4.2 เรื่อง องค์กรที่มีบทบาทในการแก้ไขวิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ใบงานที่ 4.1

เรื่อง มาตรการในการจัดการวิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทย

ประเทศไทยมีมาตรการในการจัดการวิกฤตการณ์และสิ่งแวดล้อม เช่น

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบัญญัติในเรื่องนี้ว่า

1.1 .....

1.2 .....

2. นโยบายของรัฐบาล ได้เสนอมาตรการป้องกันและวิธีการแก้ไขวิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

2.1 .....

2.2 .....

2.3 .....

2.4 .....

2.5 .....

2.6 .....

3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มีแผนการในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

3.1 .....

3.2 .....

3.3 .....

3.4 .....

3.5 .....

3.6 .....

3.7 .....

3.8 .....

ใบงานที่ 4.2

เรื่อง องค์กรที่มีบทบาทในการแก้ไขวิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วิกฤตการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลก ถือเป็นปัญหาที่สำคัญที่ประชาคมโลกต้องร่วมมือกันจัดการและแก้ไข ซึ่งมาตรการด้านกฎหมายระหว่างประเทศที่ประชาคมโลกร่วมกันจัดทำ เป็นกติกาและนำมาปฏิบัติที่สำคัญ ได้แก่

ความร่วมมือ	สาระสำคัญ
แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) : ปฏิญญาริโอ	
อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการ เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC)	
พิธีสารเกียวโต	
พิธีสารมอนทรีออล (อนุสัญญาเวียนนา)	
อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการแปร สภาพเป็นทะเลทราย (UNCCD)	
อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทาง ชีวภาพ (CBD)	
อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำสำคัญระดับ นานาชาติ หรืออนุสัญญาแรมซาร์ (RAMSAR)	

ความร่วมมือ	สาระสำคัญ
อนุสัญญาว่าด้วยการควบคุม การเคลื่อนย้าย และการกำจัดของเสียอันตรายข้ามแดน (BASEL)	
อนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันชั้นบรรยากาศโอโซน	
อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (CITES)	

องค์กรระดับโลก

องค์กรที่มีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโลก รวมถึงการอนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมที่ควรรู้จัก เช่น องค์กรเอกชนอิสระกรีนพีซและกองทุนสิ่งแวดล้อมกรีนพีซ (Greenpeace)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

**GLOBAL
ENVIRONMENT
FACILITY**

กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environment Facility)

.....

.....

.....

.....

.....

กองทุนสัตว์ป่าโลก (World Wide Fund for Nature : WWF)

องค์กรในประเทศไทย

ประเทศไทยมีองค์กรที่มีบทบาทในการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีหลายองค์กร และหลายรูปแบบ

องค์กรภาครัฐบาล

1. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2 กรมควบคุมมลพิษ

1.3 กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

1.4 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

1.5 กรมทรัพยากรธรณี

1.6 กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

1.7 กรมทรัพยากรน้ำ

1.8 กรมทรัพยากรน้ำบาดาล

1.9 องค์กรจัดการน้ำเสีย .....

2. กระทรวงอุตสาหกรรม .....

3. ข้าราชการและหน่วยงานของรัฐในส่วนภูมิภาค ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ประกอบด้วย

องค์กรส่วนท้องถิ่น

องค์กรภาคเอกชนและประชาชน รูปแบบองค์กรเอกชนที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีดังนี้

1. องค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะทะเบียนกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร .....

1.2 มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม .....

2. องค์กรเอกชนทั่วไปที่ไม่ได้จดทะเบียนกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.1 โครงการเยาวชนโลกสีเขียว .....

2.2 มูลนิธิเพื่อนช้าง .....

2.3 มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพืชพรรณแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์

2.4 สมาคมสร้างสรรค์ไทย .....

.....

2.5 สมาคมหยาดฝน .....

.....

3. ภาคธุรกิจเอกชน .....

.....

4. องค์กรชาวบ้าน .....

.....

4.1 กลุ่มฮักเมืองน่านและเครือข่ายองค์กรชาวบ้านลำน้ำน่าน จังหวัดน่าน .....

.....

4.2 กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านเปรี๊ตโน จังหวัดตราด

.....

.....

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม

- คำชี้แจง**
1. ข้อสอบมีจำนวน 40 ข้อ เวลาในการทำแบบทดสอบ 40 นาที
  2. ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว และกาลงในกระดาษคำตอบ
1. ข้อใด เป็นมาตรการในการป้องกันและแก้ไขวิกฤตการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโลก
    - ก. พัฒนาคุณภาพประชากร
    - ข. จัดประชุมระหว่างประเทศ
    - ค. ใช้กฎหมายระหว่างประเทศ
    - ง. ควบคุมการผลิตภาคอุตสาหกรรม
  2. หลักการเทคโนโลยีสะอาดใช้แก้ปัญหามลพิษทางด้านใด
    - ก. มลพิษทางน้ำ
    - ข. มลพิษทางอากาศ
    - ค. มลพิษทางดิน
    - ง. มลพิษทางเสียง
  3. ผลิตภัณฑ์ข้อใดที่จะได้รับฉลากเขียว
    - ก. ผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ
    - ข. ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีในการผลิต
    - ค. ผลิตภัณฑ์ที่มีระบบการผลิตไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
    - ง. ผลิตภัณฑ์ที่ประหยัดการใช้ทรัพยากรการผลิตมากที่สุด
  4. เป้าหมายสำคัญของการแยกขยะคืออะไร
    - ก. เพื่อป้องกันมลพิษที่เกิดจากการเผาขยะ
    - ข. สามารถนำขยะบางประเภทกลับมาใช้ใหม่
    - ค. ประหยัดเวลาและแรงงานพนักงานเก็บขยะ
    - ง. ช่วยในการทำลายขยะในเขตชุมชนได้เร็วขึ้น
  5. การนำเศษเหล็ก เศษกระดาษไปแปรรูปเป็นการอนุรักษ์ที่ตรงกับข้อใด
    - ก. การถนอมรักษา
    - ข. การใช้วัสดุอื่นทดแทน
    - ค. การบูรณะฟื้นฟูให้กลับสู่สภาพเดิม
    - ง. การหมุนเวียนกลับมาใช้ประโยชน์

6. กังหันน้ำชัยพัฒนา มีส่วนสำคัญทำให้สามารถบำบัดน้ำเสียได้อย่างไร
- ช่วยในการรักษาอุณหภูมิของน้ำ
  - ช่วยในการเติมก๊าซออกซิเจนลงไปใต้น้ำ
  - ช่วยในการกำจัดวัชพืชใต้น้ำ
  - ช่วยกำจัดกลิ่นเน่าเหม็นของน้ำเสีย
7. ปรากฏการณ์ใดเกี่ยวข้องกับพิธีสารเกียวโต ซึ่งเป็นข้อตกลงและผูกมัดตามกฎหมายในระดับโลก
- ปรากฏการณ์เอลนีโญ
  - ปรากฏการณ์ลานีญา
  - ปรากฏการณ์เรือนกระจก
  - ปรากฏการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ
8. Agenda 21 เป็นแผนแม่บทของโลกสำหรับการดำเนินงานด้านใด
- การพัฒนาที่ยั่งยืน
  - การประหยัดพลังงาน
  - การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
  - การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
9. ข้อใดเป็นวิธีการจัดการทรัพยากรน้ำที่ช่วยแก้ปัญหาที่ท่วมได้ดีที่สุด
- การพัฒนาแหล่งน้ำ
  - การใช้น้ำอย่างประหยัด
  - การรักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
  - การจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ
10. การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรเอกชนใดถูกต้องเหมาะสมที่สุด
- กลุ่มบริษัทไม่จัดตั้งกองกำลังติดอาวุธเฝ้าระวังการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน
  - สมาคมคนรักสัตว์ป่า นำสัตว์ป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์มาผสมพันธุ์ด้วยนวัตกรรมของตนเอง
  - องค์กรพิทักษ์ป่าแห่งชาติต่อต้านการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐด้านป่าไม้และสัตว์ป่า
  - มูลนิธิสิ่งแวดล้อมขอรับบริจาคเงินและอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ
11. หลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในข้อใด ควรจัดทำเป็นอันดับแรก
- ส่งเสริมคุณภาพประชากร
  - สำรวจทรัพยากรธรรมชาติ
  - ปรับปรุงคุณภาพทรัพยากร
  - ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

12. นายประหยัดนำกระดาษดีมาใช้พิมพ์ใหม่เป็นกระดาษ 2 หน้า สำหรับเอกสารร่าง การกระทำ
ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมในข้อใด
- Repair
  - Recycle
  - Recovery
  - Reuse
13. “น้ำเสีย” ในการจัดการทรัพยากรน้ำหมายถึงข้อใด
- น้ำในลำคลองที่เด็กไม่ควรลงเล่น
  - น้ำในลำห้วยที่ไหลผ่านหมู่บ้าน
  - น้ำที่ไหลมาจากโรงบำบัดน้ำเสีย
  - น้ำในท่อที่ไหลมาจากห้องน้ำของโรงแรม
14. แนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดน่าจะเป็นวิธีการในข้อใด
- การมีบทลงโทษที่รุนแรงต่อผู้ที่กระทำผิด
  - การเก็บภาษีต่อผู้มีส่วนทำลายสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น
  - การสร้างจิตสำนึกที่ดีด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน
  - การประกาศเกียรติคุณแก่ผู้มีส่วนร่วมในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม
15. ปัญหาสิ่งแวดล้อมเรื่องความแห้งแล้งของไทยควรแก้ไขโดยวิธีการใดจึงจะเหมาะสมมากที่สุด
- การทำฝนเทียม
  - การรณรงค์การปลูกป่า
  - การขุดบ่อน้ำให้เพียงพอ
  - การสร้างคลองส่งน้ำให้ทั่วถึง
16. ประชาชนโดยทั่วไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศได้โดยวิธีการใด
- เป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่ถ้าพบผู้ก่อมลพิษทางอากาศ
  - ร่วมชุมนุมต่อต้านสถานประกอบการที่ก่อให้เกิดมลพิษ
  - ตรวจสอบเครื่องยนต์ของตนให้มีสภาพที่ดีก่อนนำมาใช้
  - ร่วมเป็นอาสาสมัครในการตรวจสอบมลพิษทางอากาศกับเจ้าหน้าที่
17. การแก้ไขปัญหาเรื่องมลพิษทางอากาศในระยะยาวที่เหมาะสมที่สุดคือวิธีการในข้อใด
- การปลูกต้นไม้เพิ่มมากขึ้น
  - การบังคับให้ใช้เครื่องยนต์ใหม่
  - การควบคุมไม่ให้มีการก่อสร้างมากนัก
  - การลงโทษโดยการใช้มาตรการทางด้านภาษี

18. ใครใช้ประโยชน์จากดินได้เหมาะสมที่สุด
- อเนกประสงค์สร้างโรงเก็บของบนดินที่มีคุณภาพ
  - สมคิดปลูกพืชตระกูลถั่วหลังทำการเก็บเกี่ยวข้าว
  - แก้วตาใช้ปุ๋ยเคมีจำนวนมากในการเพาะปลูก
  - ทรงวุฒิปลูกพืชชนิดเดียวเป็นเวลานานติดต่อกัน
19. การป้องกันปัญหาน้ำเน่าเสียของโรงงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะทำโดยวิธีการใด
- การลดการใช้น้ำเพื่อการอุตสาหกรรมลง
  - การเพิ่มค่าออกซิเจนให้กับแหล่งน้ำตลอดเวลา
  - การใช้วัตถุอื่นแทนน้ำมากขึ้นเพื่อการผลิตสินค้า
  - การสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ
20. แนวทางในการแก้ไขปัญหาดินทรุดตัวในเขตกรุงเทพมหานครควรทำโดยวิธีการใด
- ลดการใช้น้ำประปา
  - ลดการใช้น้ำบาดาล
  - ลดการก่อสร้างตึกสูง
  - ลดการคมนาคมขนส่งในเขตกรุงเทพฯ ชั้นใน
21. การเกิดสภาวะโลกร้อน ประเทศไทยสามารถมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้โดยวิธีการใด จึงจะมีประโยชน์มากที่สุด
- ลดปัญหาไฟป่า
  - ลดอัตราการใช้เครื่องจักรกล
  - ลดการใช้สารสเปรย์ในอุตสาหกรรมต่าง ๆ
  - ลดขนาดของการก่อสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ ให้เล็กลง
22. ข้อใดเป็นการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการแก้ไขปัญหาล้างแ้วดล้อมโดยตรง
- การปลูกหญ้าแฝกบริเวณที่มีการพังทลายสูง
  - การใช้กังหันชัยพัฒนาตีน้ำเพื่อเพิ่มออกซิเจนในน้ำ
  - การเลิกใช้ยาปราบศัตรูพืชในการปลูกผักสวนครัว
  - การเติมน้ำมันไร้สารตะกั่วสำหรับรถยนต์เบนซิน
23. ข้อใดเป็นการจัดการด้านสภาพแวดล้อมอย่างถูกวิธี
- การเว้นที่ดินเพื่อทำที่ทิ้งขยะ
  - การขุดหลุมเพื่อฝังกากสารเคมี
  - การปลูกสวนป่ายูคาลิปตัสเพื่อรักษาหน้าดิน
  - การบำบัดน้ำเสียจากโรงงานก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ

24. ข้อใดเป็นการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- การปลูกป่าชายเลน
  - การสร้างเขื่อนอเนกประสงค์ในพื้นที่แห้งแล้ง
  - การนำกล่องนมที่ดื่มแล้วมาประดิษฐ์เป็นของใช้
  - การร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการพัฒนาแหล่งพลังงานอย่างกว้างขวาง
25. ข้อใดไม่ใช่แนวทางในการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ช่วยควบคุมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม
  - ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ
  - ใช้ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดในเวลารวดเร็ว
  - ใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับการใช้งาน
26. ข้อใดไม่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ลดอัตราการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
  - จัดการให้มีการปล่อยของเสียออกจากบ้านเรือนให้มากที่สุด
  - มีจิตสำนึกในการปรับเปลี่ยนการบริโภคทรัพยากร
  - เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
27. บุคคลใดมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ให้ผลยั่งยืนยาวนาน
- ปริยัตราจวัดคุณภาพอากาศเป็นประจำ
  - พืฒน์ภัทธีรใช้สารดีดีทีแทนซีเอฟซีในการกำจัดแมลง
  - ปวรจรูปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันน้ำกัดเซาะตลิ่งพัง
  - รัชชานนท์ใช้หนังสือพิมพ์ที่อ่านแล้วห่อขยะเปียกก่อนนำไปทิ้งในถังขยะสีเหลือง
28. แนวคิดในการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นผลมาจากสาเหตุใด
- ปัญหาภาวะโลกร้อน
  - ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติลดลง
  - คุณภาพในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ลดลง
  - ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
29. การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องยึดหลักการในข้อใดมากที่สุด
- การแข่งขันอย่างเสรี
  - ต้องเกิดประโยชน์ต่อคนรุ่นหลัง
  - ต้องผสมผสานกับภูมิปัญญาชาวบ้าน
  - ไม่ทำลายทรัพยากรหรือเกิดผลเสียต่อคนรุ่นหลัง

30. การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรดำเนินการข้อใดจึงจะได้ผล
- จัดตั้งรัฐวิสาหกิจดูแล
  - เพิ่มเจ้าหน้าที่ดูแลให้ทั่วถึง
  - เพิ่มพื้นที่ปลูกป่าปีละ 1 ล้านไร่
  - ให้ประชาชนในท้องถิ่นร่วมกันดูแลรักษา
31. จุดประสงค์สำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมคือข้อใด
- เพื่อให้มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่
  - เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมให้เหมือนเดิม คงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
  - เพื่อการดำเนินการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างรวดเร็วและทันการ
  - เพื่อป้องกันและลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น นำไปสู่การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมที่ให้ผลยั่งยืน
32. ใครมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดของตน
- แก้มลงไปเล่นน้ำในลำคลอง
  - กวาดซัดเขียนข้อความลงบนกำแพง
  - ต่อมช่วยแม่ถางป่าบนเนินเขาเพื่อปลูกข้าวโพด
  - ป้องกันและติดตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในจังหวัดของตน
33. การกระทำใดที่ถือว่าการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่**ไม่ถูกต้อง**
- นายสมหวังเลี้ยงปลาใต้กรงไก่
  - นายสมชายรับซื้อกะลามะพร้าวเพื่อมาทำถ่าน
  - นายสมคิดนำน้ำที่ซักผ้าแล้วไปรดน้ำต้นมะม่วง
  - นายสมปองนำตะกั่วจากแบตเตอรี่มาหลอมเป็นงานอดิเรกที่บ้าน
34. นักเรียนจะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเรื่องการกำจัดขยะมูลฝอยในชุมชนของตนเองได้มากที่สุดคือข้อใด
- กำจัดขยะด้วยการฝังกลบ
  - เป็นสมาชิกของธนาคารขยะ
  - หาวิธีการนำขยะกลับมาใช้อีกครั้ง
  - คัดแยกขยะตามประเภทของขยะก่อนนำไปทิ้ง
35. บุคคลใดที่มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ดีที่สุด
- นายแดงใช้ควายไถนาแทนรถไถ
  - นายดำใส่ถุงผ้าใส่ของเมื่อไปตลาด
  - นายขาวใช้สารสะเดาพ่นฆ่าแมลง
  - นายเขียวปลูกพืชผักไว้รับประทานเอง

36. การรีไซเคิลขยะประเภทใดที่ส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อม มากที่สุด
- ขยะพลาสติก
  - ขยะประเภทกระดาษ
  - ขยะประเภทอะลูมิเนียม
  - ขยะประเภทเหล็กและทองแดง
37. การร่วมมือของประชาชนในข้อใดน่าจะมีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้มากที่สุด
- ปลูกป่าเพิ่ม
  - กำจัดขยะด้วยตนเอง
  - ทำความสะอาดชุมชนของตนเอง
  - ลดการอุปโภค บริโภคให้น้อยลง
38. การแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติข้อใดเป็นวิธีการที่ถูกต้อง
- การนำน้ำที่ใช้แล้วในกิจกรรมนั้นหนานการกลับมาใช้อีกครั้ง
  - เพื่อเป็นการสงวนรักษา ควรขุดแร่ธาตุขึ้นมาเก็บไว้ใช้เมื่อจำเป็นเท่านั้น
  - การจัดสร้างสวนป่าบริเวณเชิงเขา โดยปลูกพืชเศรษฐกิจพร้อมกับเลี้ยงสัตว์
  - การปลูกพืชต่อเนื่องกันไม่เว้นช่วงเวลาว่าง เป็นการป้องกันน้ำฝนพัดพาอินทรีย์วัตถุไป
39. ในฐานะพลเมืองไทยคนหนึ่ง นักเรียนจะปฏิบัติตนเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างไรจึงจะเหมาะสม
- ฝึกให้มีนิสัยประหยัด
  - ถ่ายทอดอันตรายใส่ภาชนะใหม่ที่ปิดมิดชิด
  - ทิ้งแบตเตอรี่ที่ใช้แล้วลงในถังขยะสำหรับขยะมูลฝอยทั่วไป
  - นำขยะมากองรวมกันเพื่อให้สะดวกต่อการเก็บของเจ้าหน้าที่
40. ทำใ้มนุษยทุกคนจึงต้องช่วยกันอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ
- มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ
  - มนุษย์เป็นผู้เปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ
  - มนุษย์เป็นผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและทำให้มันร่อยหรอหรือหมดโทรม
  - มนุษย์เป็นผู้ตรากฎหมายคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ

**แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
เรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6**

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามความคิดเห็นฉบับนี้มีทั้งหมด 10 ข้อ
2. แบบสอบถามนี้ต้องการถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ให้นักเรียนเลือกตอบข้อที่ตรงกับความรู้สึกมากที่สุด
3. แบบสอบถามฉบับนี้ไม่มีผลต่อคะแนนในการเรียนของนักเรียน ขอให้นักเรียนตอบให้ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงของนักเรียน
4. แบบสอบถามนี้ได้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังต่อไปนี้ คือ
  - ตอนที่ 1** ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
  - ตอนที่ 2** ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม
5. วิธีตอบแบบสอบถาม ให้นักเรียนเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็น โดยในแต่ละข้อให้ตอบเพียงคำตอบเดียว ซึ่งมีค่าระดับดังต่อไปนี้
  - 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด
  - 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก
  - 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง
  - 2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย
  - 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นวิธีการสอนที่เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงจากการมีส่วนร่วมของชุมชน					
2. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน					
3. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง					

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านบรรยากาศในการเรียน					
4. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีกิจกรรมที่น่าสนใจ กระตุ้นให้นักเรียนอยากมีส่วนร่วมในการเรียน					
5. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และช่วยเหลือกันมากขึ้น					
6. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับนักเรียน					
7. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับชุมชน					
ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้					
8. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาพฤติกรรมการวางแผน					
9. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกการศึกษาสภาพชุมชน					
10. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ เรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง
รูปภาพประกอบ

รูปภาพประกอบการวิจัย

การนำความรู้สู่ชุมชน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวจงกลณี ภัทรกังวาน
วัน เดือน ปี เกิด	6 กุมภาพันธ์ 2534
สถานที่เกิด	จังหวัดนครปฐม
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2545 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา โรงเรียนอนุบาลไผทวิทยา จังหวัดนครปฐม พ.ศ. 2551 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนราชินีบูรณะ จังหวัดนครปฐม พ.ศ. 2556 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาเอกสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม พ.ศ. 2557 ศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2557 - ปัจจุบัน ครูผู้สอนโรงเรียนวัดอินทาราม กรุงเทพมหานคร 8/8 ถนน ราชดำริห์ ต. พระปฐมเจดีย์ อ. เมือง จ. นครปฐม 73000
ที่อยู่ปัจจุบัน	